

fcnm

**ADVISORY COMMITTEE ON THE
FRAMEWORK CONVENTION FOR THE
PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/SR/V(2022)002
Serbian language version

Fifth Report submitted by Bosnia and Herzegovina

**Pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework
Convention for the Protection of National Minorities –
received on 31 August 2022**

ПЕТИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗВЈЕШТАЈ

**БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ О ЗАКОНОДАВНИМ И ДРУГИМ МЈЕРАМА
НА СПРОВОЂЕЊУ ПРИНЦИПА УТВРЂЕНИХ У ОКВИРНОЈ
КОНВЕНЦИЈИ ЗА ЗАШТИТУ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА**

Сарајево, децембар 2020. године

Садржај

УВОД	4
2. I. ДИО	5
2.1. Опште информације	5
2.2. Реализација Препорука Комитета министара Савјета Европе АСFC/ОР/IV(2017)007	5
3. II. ДИО – Члан 3. Конвенције	7
3.1. Област примјене	7
3.2. Лица која припадају конститутивним народима која представљају мањину	8
3.3. Националне мањине у државним и ентитетским уставима	8
3.4. Попис становништва	10
4. III. ДИО – Члан 4. Конвенције	11
4.1. Законодавство за борбу против дискриминације и постојећа правна средства	12
4.2. Дискриминација у приступу политичким функцијама	14
4.3. Упис у матичне књиге и приступ личним документима, посебно за Роме	15
4.4. Примјена принципа једнакости и забране дискриминације	17
5. IV. ДИО – Члан 5. Конвенције	21
5.1. Услови који омогућавају мањинама да одржавају и развијају своју културу	21
6. V. ДИО – Члан 6. Конвенције	27
6.1. Толеранција и друштвени односи	27
6.2. Етнички и међурелигијски односи	28
6.3. Сегрегација у школском систему	30
7. VI. ДИО – Члан 9. Конвенције	34
7.1. Примјена државног Закона о националним мањинама у области медија	34
8. VII. ДИО – Члан 10. Конвенције	40
8.1. Употреба језика националних мањина у раду управних органа	41
9. VIII. ДИО – Члан 11. Конвенције	45
9.1. Топографске ознаке на мањинским језицима	45
10. IX. ДИО – Члан 12. Конвенције	47
10.1. Обука наставника и настава о националним мањинама у школама	47
10.2. Роми у образовном систему	51
11. X. ДИО – Члан 14. Конвенције	62
11.1. Настава мањинских језика и настава на језицима мањина	62
12. XI. ДИО – Члан 15. Конвенције	65
12.1. Учешће у јавном животу	65
12.2. Савјети националних мањина	66
12.3. Учешће у економском и друштвеном животу	69
13. XII. ДИО – Члан 17. Конвенције	72
14. XIII. ДИО – Члан 18. Конвенције	72
ЗАКЉУЧАК	75
ПРИЛОЗИ	76

УВОД

1. У складу са обавезом из члана 25. Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе, а у циљу реализације програмских задатака Савјета министара Босне и Херцеговине за 2020. годину, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине припремило је **Пети периодични извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другима мјерама на спровођењу принципа утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе** (у даљем тексту: Пети извјештај).

2. До сада су сачињена четири периодична извјештаја (2004. године, 2007. године, 2012. године и 2016. године), а Пети периодични извјештај размотрен је и усвојен 28.07.2022. на 54. сједници Савјета министара Босне и Херцеговине. Овај извјештај обухвата податке од 2016. до 2020. године.

3. Процес извјештавања послужиће за информисање домаћих институција, као и шире јавности о достигнућима која је Босна и Херцеговина у извјештајном периоду **од 2016. до 2020. године** остварила у сегменту побољшања и унапређења положаја националних мањина у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: БиХ) у различитим областима.

4. Током израде Петог периодичног извјештаја Министарство за људска права и избјеглице БиХ је као координирајуће тијело сарађивало са сљедећим надлежним министарствима и институцијама:

1. Министарство за људска права и избјеглице БиХ,
2. Министарство правде БиХ,
3. Уставни суд БиХ,
4. Регулаторна агенција за комуникације БиХ,
5. Агенција за државну службу БиХ,
6. Савјет за штампу БиХ,
7. Централна изборна комисија БиХ,
8. Агенција за статистику БиХ,
9. Радио-телевизија Босне и Херцеговине,
10. Федерално министарство правде,
11. Агенција за државну службу ФБиХ,
12. Федерално министарство образовања и науке,
13. Министарство правде Републике Српске,
14. Министарство просвјете и културе Републике Српске,
15. Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу Републике Српске,
16. Министарство управе и локалне самоуправе Републике Српске,
17. Републички завод за статистику Републике Српске,
18. Савјет националних мањина Републике Српске;
19. Радио-телевизија Републике Српске,
20. Правосудна комисија Брчко дистрикта БиХ,
21. Одјељење за привредни развој, спорт и културу Брчко дистрикта БиХ,
22. Министарство правосуђа и управе УСК,
23. Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК,
24. Министарство правосуђа и управе СБК,
25. Министарство за правосуђе и управу ЗДК,
26. Министарство правосуђа и управе Кантона 10,

27. Министарство за правосуђе, управу и радне односе БПК Горажде,
28. Министарство за образовање, младе, културу и спорт БПК Горажде,
29. Министарство образовања, науке, културе и спорта ЗХК,
30. Министарство просвјете, науке, културе и спорта ПК,
31. Министарство за образовање, науку, културу и спорт ЗДК,
32. Град Сарајево,
33. Град Зеница,
34. Град Мостар,
35. Општина Травник,
36. Град Бијељина,
37. Град Приједор,
38. Град Требиње.

2. I. ДИО

2.1. Опште информације

5. У периоду од Четвртог извјештаја који је Босна и Херцеговина поднијела 2016. године, и након доношења Резолуције за праћење Оквирне конвенције за заштиту националних мањина, дакле, у периоду од четири године, прије свега, упознали смо све релевантне субјекте који раде на реализацији Оквирне конвенције и Закона о заштити права припадника националних мањина Босне и Херцеговине са Резолуцијом и покренули активности за реализацију препорука наведених у њој. Приоритет је дат заокружењу законодавног система у смислу боље заштите и унапређења положаја националних мањина у Босни и Херцеговини. Документ Резолуције са препорукама у погледу Босне и Херцеговине такође је постављен и на веб-страници Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине на енглеском и на једном од језика у званичној употреби у Босни и Херцеговини.

6. Реализовано је више пројектних и програмских активности, а посебно треба истаћи заједничке пројекте Савјета Европе и Европске уније: „Унапређење људских права и заштите мањина у југоисточној Европи” (2014–2016), „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини” (2018–2019) и „Промоција различитости и једнакости у Босни и Херцеговини” (2019–2022). У партнерству са Министарством за људска права и избјеглице, главни фокус ових пројеката био је на побољшању остваривања права мањина на основу стандарда Савјета Европе у овој области, а нарочито у циљу наставка реализације Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе и Европске повеље о регионалним или мањинским језицима на локалном нивоу.

2.2. Реализација Препорука Комитета министара Савјета Европе АСFC/OP/IV(2017)007

7. На основу Четвртог периодичног извјештаја Босне и Херцеговине о законодавним и другима мјерама на спровођењу принципа утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе, Савјетодавни комитет Савјета Европе је 9. новембра 2017. усвојио Четврто мишљење о Босни и Херцеговини и доставио детаљна запажања и препоруке садржане у дијеловима I. и II. Четвртог мишљења Савјетодавног комитета.

8. Питања која хитно треба рјешавати:

1. Измијенити без даљег одлагања Устав и друге релевантне законске одредбе за елиминацију искључења „осталих”, укључујући и припаднике националних мањина и лица која припадају конститутивним народима која живе у дијелу земље који не припада њиховој етничкој групи, те омогућити кандидовање и добијање одређених јавних функција;
Одговарајући подаци пружени су у Глави 3.3.
2. Недвосмислено осудити јавне изјаве политичара и других јавних личности који подстичу етничку мржњу или раздор и предузети одлучне мјере за промоцију међукултурног дијалога и међусобног разумијевања различитих етничких и вјерских заједница;
Одговарајући подаци пружени су у Глави 6.2.
3. Предузети све неопходне кораке како би елиминисали сегрегацију у образовању у свим облицима, посебно укидањем свих преосталих случајева „двје школе под једним кровом”. Затим, неопходно их је замијенити интегрисаним образовањем на основу заједничког језгра наставних планова и програма који покрива историју и географију, а које би предавали на инклузиван и мултиперспективан начин;
Одговарајући подаци пружени су у Глави 6.3.
4. Обезбиједити адекватан приступ Рома становању, запошљавању, здравственим службама и образовању; повећати напоре за рјешавање недостатака са којима се суочавају ромска дјеца у приступу образовању.
Одговарајући подаци пружени су у главама 4.4. и 10.2.

9. Даље препоруке Савјетодавног комитета:

1. Објавити без даљег одлагања резултате пописа који се односе на национални састав становништва у категорији „осталих”; прије сљедећег пописа, а у директним консултацијама са представницима мањина, размотрити методологију пописа, формулацију постављених питања и заштитна рјешења која ће омогућити давање добровољних и на информацијама заснованих одговора; обезбиједити да грађани могу навести више од једне националне припадности.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 3.4.
2. Наставити подржавати Институцију омбудсмена за људска права, посебно у погледу реализације препорука омбудсмена, те размотрити проширење овлашћења омбудсмена.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 4.1.
3. Усвојити акциони план за период 2017–2020; редовно оцјењивати и разматрати реализацију Стратегије за рјешавање питања Рома у Босни и Херцеговини и пратећих акционих планова за инклузију Рома; обезбиједити посебна буџетска средства која ће омогућити реализацију мјера за инклузију Рома.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 4.4.
4. Пружити структурисану, значајну, проактивну и редовну подршку културним пројектима националних мањина; обезбиједити да јавне телевизијске и радио-станице испуне своје обавезе у погледу емитовања програма намијењених припадницима националних мањина у својим програмским шемама; предузети одлучне мјере како би се подстакло емитовање и штампање на мањинским језицима.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 7.1.

5. Спријечити, идентификовати, истражити, процесуирати и ефикасно санкционисати сва расно или етнички мотивисана дјела; узети у обзир локалне осјетљивости при одређивању имена улицама, школама и других топонима.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 6.2.
6. Предузети конструктивније мјере како би обезбиједили да се одредбе о топографским ознакама и употреби језика мањина у контакту са административним органима ефикасно примјењују у општинама – традиционално или у знатној мјери насељеним припадницима националних мањина.
Одговарајући подаци пружени су у главама 8.1 и 9.1.
7. Свеобухватно ријешити питање стално присутних препрека једнаком приступу образовању са којима се сусрећу ромска дјеца, укључујући и запошљавање адекватно обучених асистената у школама, као и обезбјеђивање приступа предшколским установама свој ромској дјечи у исто вријеме, гарантујући да наставни план и програм у таквим обдаништима одговара различитим потребама и вишејезичком саставу таквих група.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 10.2.
8. Заузети конструктивнији приступ организацији наставе мањинских језика и на мањинским језицима у подручјима у којима припадници националних мањина живе традиционално или у знатном броју; обезбиједити већу и активнију подршку објављивању уџбеника и других материјала који су посебно намијењени настави мањинских језика.
Одговарајући подаци пружени су у главама 10.1 и 11.1.
9. Измијенити одредбе којима се уређује чланство у државном Савјету националних мањина и другим сличним савјетима, како би се обезбиједило да мањине саме постављају своје представнике; размотрити проширење мандата савјета, како би им се омогућило да утичу на доношење одлука о питањима која утичу на права припадника националних мањина.
Одговарајући подаци пружени су у Глави 12.2.

3. II. ДИО – Члан 3. Конвенције

3.1 Област примјене

Став 1. Сваки припадник националне мањине имаће право да слободно бира да буде или не буде третиран као такав и неће доћи у неповољан положај због таквог одређења или коришћења права у вези с тим одређењем.

Став 2. Припадници националних мањина могу да користе она права и уживају слободе које проистичу из принципа садржаних у овој оквирној конвенцији, индивидуално или у заједници са другима.

10. Босна и Херцеговина је земља у којој – поред трију конститутивних народа: Бошњака, Хрвата и Срба – живе и припадници бројних националних мањина и „осталих”. Њихов статус, статус припадника националних мањина одређен је, признат и афирмисан Законом о

заштити права припадника националних мањина из 2003. године („Службени гласник БиХ”, бр. 12/03).

Заједничка карактеристика свих мањинских група јесте наставак формирања одговарајуће асоцијације својих припадника (удружења грађана, клубова, културних друштава или неких других облика окупљања) према постојећим законским прописима који регулишу рад невладине организације. Њихов број се годинама повећава.

11. Савјет националних мањина Босне и Херцеговине – У складу са чланом 3. ставом (1) Закона о заштити права припадника националних мањина („Службени гласник БиХ”, бр. 12/03, 76/05 и 93/08): „Национална мањина, у складу са овим законом, дио је становништва – држављана БиХ који не припадају ни једном од трију конститутивних народа, а чине је људи истог или сличног етничког поријекла, исте или сличне традиције, обичаја, вјеровања, језика, културе и духовности и блиске или сродне историје и других обиљежја.”

У складу са чланом 22. ставом (1) истог закона: „Савјет националних мањина БиХ даваће мишљења, савјете и приједлоге Парламентарној скупштини БиХ о свим питањима која се тичу права, положаја и интереса националних мањина у БиХ.”

Из наведених одредаба проистиче да Савјет националних мањина БиХ нема мандат у погледу статуса лица којима није потврђено држављанство БиХ. Исто тако, Савјет националних мањина БиХ не располаже званичним информацијама о томе шта је урађено како би лица која су расељена због сукоба из деведесетих година прошлог вијека, чије држављанство није потврђено, а приори била укључена у заштиту коју пружа Оквирна конвенција.

Савјет националних мањина БиХ свакако подржава укључивање што већег броја интерно и екстерно расељених лица, независно од статуса држављанства, у заштиту коју пружа Оквирна конвенција.

Савјет националних мањина БиХ, као савјетодавни орган, има ограничен мандат у погледу обима примјене Оквирне конвенције и обезбјеђења приступа правима припадника националних мањина који нису наведени у Закону о заштити права припадника националних мањина („Службени гласник БиХ”, бр. 12/03, 76/05 и 93/08). Даље, Савјет не располаже званичним информацијама у погледу обима примјене Оквирне конвенције и обезбјеђења приступа правима припадника националних мањина који нису наведени у поменутом закону.

Свакако, Савјет националних мањина БиХ подржава инклузиван приступ у погледу примјене Оквирне конвенције и обезбјеђења приступа правима која пружа Оквирна конвенција припадницима оних националних мањина који нису децидирано наведени у члану 3. ставу (2) Закона о заштити права припадника националних мањина („Службени гласник БиХ”, бр. 12/03, 76/05 и 93/08). У том погледу, вриједи истаћи да је представник аустријске националне мањине члан Савјета националних мањина БиХ у актуелном мандатном периоду.

3.2. Лица која припадају конститутивним народима која представљају мањину

12. Устав БиХ, као ни уставни ентитета и других кантона не познају категорију конститутивног народа који представља националну мањину или уопште мањину – препознати су само конститутивни народи и остали.

13. Савјет националних мањина Босне и Херцеговине – Према информацијама званично доступним Савјету националних мањина БиХ, мало је урађено у погледу остваривања шире примјене Оквирне конвенције на припаднике конститутивних народа који представљају мањину у срединама у којима живе.

Усљед недостатка политичке воље није дошло до спровођења, односно реализације пресуде Европског суда за људска права од 17. 5. 2016. године, у случају Илијас Пилав против Босне

и Херцеговине (Апликација бр. 41939/07), која је поднесена због законске немогућности апеланта да се као Бошњак из Републике Српске кандидује на изборима за Предсједништво Босне и Херцеговине, те да гласа за припадника своје заједнице за ту функцију; као и у случају Светозар Пударић против Босне и Херцеговине (бр. 55799/18), која је поднесена због немогућности апеланта да се као Србин са мјестом боравка у Федерацији БиХ кандидује на изборима за Предсједништво БиХ.

Савјет националних мањина БиХ такође истиче да, сходно одредбама Закона о заштити права припадника националних мањина („Службени гласник БиХ”, бр. 12/03, 76/05 и 93/08), статус припадника конститутивних народа који представљају мањину у срединама у којима живе, односно уставно-правни оквир којим је регулисана ова област није у надлежности Савјета.

3.3. Националне мањине у државним и ентитетским уставима

14. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Принцип равноправности и забране дискриминације садржан је у свим међународним споразумима о људским правима. На примјер, Повеља Уједињених нација обавезује све чланице на “поштовање људских права и основних слобода за све, без разликовања расе, пола, језика или вјере”. Такође, Универзална декларација о људским правима гарантује свим људима слободу и једнакост у достојанству и правима, без обзира на „било какву разлику као што је раса, боја коже, пол, језик, вјера, политичко или неко друго убјеђење, национално или друштвено поријекло, имовина, рођење или неки други статус”.

Устав Босне и Херцеговине (БиХ), Устав Републике Српске (РС), Устав Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Статут Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (БДБиХ) садрже одредбе о забрани дискриминације. Такође, Уставом је загарантована директна примјена Европске конвенције о заштити људских права у БиХ. Слиједећи међународне стандарде, БиХ је у свој правни систем уградила принцип једнаког поступања, и усвајањем Закона о забрани дискриминације препознала дискриминацију као друштвени проблем. БиХ је 2003. године усвојила и Закон о равноправности полова у БиХ, који представља правни основ за превенцију и процесуирање свих облика дискриминације заснованих на полу и полној оријентацији. На овај начин су створене правне претпоставке за ефикасну превенцију и заштиту од дискриминације.

15. Савјет националних мањина Босне и Херцеговине – Услед одсуства воље и недостатка ангажмана водећих политичких актера у Босни и Херцеговини није дошло до увођења одговарајућих измјена Устава Босне и Херцеговине у циљу гарантовања равноправности свих грађана и децидиране забране дискриминације на националном основу.

Упркос инсистирању и честим притисцима међународних званичника није дошло до реализације пресуде Европског суда за људска права у случају Сејдић–Финци против Босне и Херцеговина од 22. 12. 2009. године, којом је утврђено да постоји уставно заснована немогућност апликаната да се кандидују на изборима за Дом народа БиХ, односно немогућност апликаната да се кандидују на изборима за Предсједништво Босне и Херцеговине.

Такође, није дошло до измјене ентитетских устава у циљу гарантовања равноправности свих грађана, односно децидиране забране дискриминације на националном основу. Скупштина Кантона Сарајево измијенила је и допунила основни правни акт Кантона, односно, дана 31. 1. 2013. године усвојила је амандмане XLIII–XLIX на Устав Кантона Сарајево („Службене новине Кантона Сарајево”, бр. 06/13) којима се, између осталог, припадницима националних мањина гарантује једно посланичко мјесто у Скупштини Кантона Сарајево.

16. Министарство за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона – Акти који су повезани са препоруком „извршити измјене и допуне устава и друге релевантне законске одредбе како би се елиминисало искључивање „осталих”, укључујући лица која припадају националним мањинама”, која је садржана у Резолуцији CM/Res CMN(2015)5 о примјени Оквирне конвенције за заштиту националних мањина у Босни и Херцеговини (усвојио Комитет министара 12. маја 2015. године на 1227. сједници замјеника министара), могли би се сматрати сљедећи акти:

- **Иницијатива Амила Буљубашића, бившег посланика 7. сазива Скупштине Зеничко-добојског кантона, за промјене Устава Зеничко-добојског кантона,** поднесена на 22. сједници 7. сазива Скупштине Зеничко-добојског кантона, одржаној 28. 12. 2015. године, у Скупштини ЗДК није још реализована;
- **Иницијатива групе посланика 7. сазива Скупштине Зеничко-добојског кантона за промјене Устава Зеничко-добојског кантона,** поднесена 9. 5. 2016. године, у Скупштини ЗДК није још реализована.

17. Министарство за правосуђе, управу и радне односе Босанско-подрињског кантона Горажде – Када су у питању законодавне активности, истичемо да је Скупштина Босанско-подрињског кантона Горажде, дана 21. 5. 2012. године, донијела Закон о заштити права припадника националних мањина у Босанско-подрињском кантону Горажде, који је објављен у „Службеним новинама Босанско-подрињског кантона Горажде”, број 8/12. Овим законом су ближе уређени начин, динамика и институције за остваривање права и обавеза припадника националних мањина у Босанско-подрињском кантону Горажде, те обавезе органа власти Кантона да поштују и штите, очувају и развијају етнички, културни, језички и вјерски идентитет сваког припадника националне мањине у Кантону, који је држављанин Босне и Херцеговине и становник Кантона.

Чланом 3. поменутог закона прописано је: „(1) Национална мањина, у складу са овим законом, дио је становништва – држављана Босне и Херцеговине који се не изјашњавају као припадници ни једног од трију конститутивних народа, а сачињавају је људи истог или сличног етничког поријекла, исте или сличне традиције, обичаја, вјеровања, језика, културе и духовности и блиске или сродне историје и других обиљежја. (2) Кантон штити положај и равноправност припадника националних мањина, који испуњавају услове из става (1) овог члана”.

Овим законом такође је у члану 23. прописано да: „Скупштина Кантона оснива Савјет националних мањина Босанско-подрињског кантона Горажде, као посебно савјетодавно тијело Скупштине Кантона које сачињавају представници припадника националних мањина из члана 3. овог закона, испуњавањем услова предвиђених одредбама овог закона”.

Чланом 24. ставом 1. прописано је да: „Савјет чине по један представник–делегат сваке националне мањине из члана 3. овог закона”, ставом 2. „Делегата у Савјет предлаже удружење поједине националне мањине које има регистровано сједиште на територији Кантона, а бира га на начин који одреди удружење, те ставом 3. да „Савјет минимално чине по један представник–делегат из најмање трију удружења различитих националних мањина из става 2. овог члана”.

Чланом 26. ставом 2. Закона о удружењима и фондацијама („Службене новине ФБиХ”, број 45/02) прописано је да: „Регистар удружења води федерално министарство ако се статутом удружења предвиди да ће удружење дјеловати на подручју двају или више кантона, а ако се статутом предвиди да ће удружење дјеловати на подручју једног кантона, регистар удружења ће водити кантонални орган”. Такође, чланом 2. Правилника о начину вођења регистра удружења и фондација и страних и међународних невладиних организација („Службене

новине ФБиХ”, бр. 61/02) прописано је да упис у регистар удружења води кантонални орган надлежан за послове управе. Закључно са данашњим даном, у Регистру који води Министарство за правосуђе, управу и радне односе Босанско-подрињског кантона Горажде нема регистрованих удружења припадника националних мањина.

3.4. Попис становништва

18. Агенција за статистику БиХ – Подаци о етничкој припадности, детаљна класификација, објављени су још 2016. године уз потребне мјере заштите података. Могућност вишеструког изјашњавања у смислу етничке припадности постојала је и у попису из 2013. године, тј. грађани су могли да дају одговор какав желе, а дужност пописивача је била да упише такав одговор. Припреме за наредни попис нису још у тој фази да би се обављале консултације, али по свему судећи оваква пракса биће и на наредном попису становништва. Велика количина података је објављена и јавно доступна, а према потреби и захтјеву додатни подаци достављају се институцијама, организацијама и појединцима. Питања о етничкој припадности континуирано се постављају у пописима становништва, те се укрштањем са осталим пописним питањима добијају различите карактеристике за цијелу популацију, па тако и за националне мањине.

19. Републички завод за статистику – Подаци о броју и територијалном распореду становништва према етничкој/националној припадности приказани су за 20 етничких/националних припадности на простору Републике Српске. Осим за модалитете наведене у пописним обрасцима, подаци су приказани за националне мањине дефинисане чланом 2. Закона о заштити права припадника националних мањина („Службени гласник Републике Српске”, број 2/05).

Припреме за наредни попис још увијек нису у фази када би се обављале консултације са представницима националних мањина. Припрема пописних образаца вршиће се у складу са препорукама Конференције европских статистичара за попис становништва и станова 2020. године.

Резултати Пописа становништва, домаћинства и станова 2013. године објављени су на веб-страници Републичког завода за статистику и као такви су доступни корисницима. Подаци који нису објављени на веб-страници Републичког завода за статистику достављају се на захтјев корисника уз поштовање заштитних мјера.

Попис становништва је статистичка активност која се спроводи сваких 10 година, те се у оквиру те активности оставља могућност државама које спроводе попис да у односу на препоруке – које прописују која обиљежја се прикупљају (основна и допунска) – прикупљају и податке о допунским обиљежјима. Допунска обиљежја се односе на податке из различитих области па, између осталог, и на податке о етнокултуралним карактеристикама становништва: етничка/национална припадност, вјероисповијест и језик. У зависности од потреба за одређеном врстом података државе у којој се спроводи попис, концепира се и садржај података који ће се прикупљати током пописивања а самим тим и бити дио пописнице.

20. Град Требиње – Према званичним подацима Пописа становништва спроведеног 2013. године које је објавио Републички завод за статистику Републике Српске, на територији града Требиња од укупно 28.239 становника, као припадници националних мањина изјаснило се 398 лица, док се 180 лица није изјаснило о националној припадности. Иако је низак проценат становништва које се изјашњава као национална мањина, сваки припадник националне мањине има загарантовано право да слободно бира да буде или не буде третиран као такав, те се неће довести у неповољан положај због свог опредјељења.

Као посебно рањива категорија припадника националних мањина препознати су припадници ромске националне мањине, те им је самим тим и посвећена посебна пажња.

21. Министарство за образовање, младе, науку, културу и спорт Босанско-подрињског кантона Горажде – Резултати Пописа становништва Босне и Херцеговине из 2013. године показали су како је по броју становника Босанско-подрињски кантон Горажде, у односу на друге кантоне, на посљедњем мјесту у Федерацији Босне и Херцеговине. У вези с тим, у контексту објављених резултата и чињеничног стања, очигледно је да на подручју Босанско-подрињског кантона Горажде не живи велики број припадника националних мањина. Структура становништва према поменутом попису је сљедећа: Бошњаци: 22.313, Хрвати: 24, Срби: 885, Остали: **512** или **2,2%** од укупног становништва Кантона. Код категорије „Остали” национални састав становништва је сљедећи: Македонци: 2, Словенци: 3, Црногорци: 6, Југославени: 8, Непознато: 9, Албанци: 15, **Роми: 30**, Босанци и Херцеговци: 40 итд.

4. III. ДИО – Члан 4. Конвенције

Став 1. Власти се обавезују да обезбиједe припадницима националних мањина равноправност пред законом и једнаку законску заштиту. У том смислу, забрањена је било каква дискриминација по основу припадности националној мањини.

Став 2. Власти се обавезују да усвоје, гдје је то потребно, одговарајуће мјере за унапређење, у свим областима економског, социјалног, политичког и културног живота, пуне и ефективне равноправности између припадника националне мањине и оних који припадају већини. У том погледу ће водити рачуна о посебним условима припадника националних мањина.

Став 3. Мјере усвојене сходно ставу 2. не сматрају се актом дискриминације.

4.1. Законодавство за борбу против дискриминације и постојећа правна средства

22. Институција омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине – Посљедње измјене Закона о омбудсмену за људска права Босне и Херцеговине извршене су 2006. године. Подсјећамо да члан 8. став (7) Закона о омбудсмену за људска права Босне и Херцеговине гласи:

„(7) Омбудсмени се именују из реда трију конститутивних народа (бошњачког, хрватског и српског), што не искључује могућност именовања и из реда осталих.”

Као што је наведено, од 2006. године није било измјена нити допуна Закона о омбудсмену за људска права Босне и Херцеговине, па самим тим нити проширења овлашћења омбудсмена. Овлашћења омбудсмена у погледу могућности покретања судских поступака и пружања помоћи жртвама пред судовима садржана су у одредбама члана 4. Закона о омбудсмену за људска права Босне и Херцеговине, те члана 7. Закона о забрани дискриминације. Према одредбама тренутно важећег Правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста, Институција омбудсмена има 90 систематизованих радних мјеста, од којих су 62 позиције попуњене на неодређено, те једна на одређено вријеме. Имајући у виду наведено, сва овлашћења и дужности које за Институцију проистичу из Закона о омбудсмену за људска права БиХ, Закона о забрани дискриминације, Закона о слободи приступа информацијама те Закона о владиним и министарским именовањима, јасно је да финансијски и људски ресурси којима Институција омбудсмена тренутно располаже нису довољни да би Институција вршила своје дужности на дјелотворан и ефикасан начин.

Средства за рад Институције обезбјеђују се у буџету институција БиХ на чије доношење омбудсмени немају никакав утицај.

Институција омбудсмена урадила је Специјални извјештај о положају Рома у Босни и Херцеговини са конкретним препорукама, те је након извјесног периода поновила извјештај како би утврдила да ли су реализоване наведене препоруке (2014).

[хттпс://www.ombudsman.gov.ba/документс/обмудсмен_доц2013121011144464енг.пдф](https://www.ombudsman.gov.ba/документс/обмудсмен_доц2013121011144464енг.пдф)

Извјештај о спровођењу препорука (2017):

[хттпс://www.ombudsman.gov.ba/документс/обмудсмен_доц201707051517283бенг.пдф](https://www.ombudsman.gov.ba/документс/обмудсмен_доц201707051517283бенг.пдф)

Поступајући по појединачним жалбама и по отварању предмета по службеној дужности, Институција омбудсмена је издавала препоруке поводом говора мржње против ромске националне мањине којима је, између осталог, захтијевала досљедно поштовање Закона о забрани дискриминације и у медијском простору.

Друге активности усмјерене на подизање свијести релевантних званичника, посебно Рома, о примјенљивим стандардима против дискриминације, према годишњим извјештајима Институције омбудсмена су:

- едукација намијењена активистима и представницима удружења,
- активности промоције с циљем приближавања мандата Институције омбудсмена угроженим категоријама,
- гостовање у емисијама на тему заштите маргинализованих група,
- посјете насељима и образовним установама са заступљеном ромском популацијом,
- оспособљавање посебног портала (у оквиру LYRA) пројекта за пријављивање предмета дискриминације на што једноставнији начин.

Годишњи извјештаји Институције омбудсмена, у којима је садржана глава о заштити права националних мањина, сачињавају се редовно до трећег мјесеца за претходну годину, али се односе искључиво на жалбе упућене Институцији омбудсмена за људска права. Према тренутно расположивим информацијама, Босна и Херцеговина није усвојила стратегију о људским правима као ни програм за сузбијање дискриминације, што је обавеза проистекла из Извјештаја о напретку (ЕУ) из 2016. године.

23. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Закон о забрани дискриминације („Службени гласник БиХ”, број 59/09), путем поступка измјена и допуна („Службени гласник БиХ”, број 66/16), у великој мјери је усаглашен са правном тековином Европске уније и међународним стандардима људских права. Међутим, само постојање закона не пружа довољну гаранцију да ће заштита од дискриминације бити потпуна и ефикасна. Као оптимална опција наметнула се потреба за доношењем посебне јавне политике која би се фокусирала на превенцију и унапређивање капацитета механизма заштите од дискриминације. Министарство за људска права и избјеглице Босне Херцеговине је у Програм рада Министарства за 2016. и 2017. годину уврстило израду стратегије за борбу против дискриминације у Босни и Херцеговини и стратегије за промоцију и заштиту људских права у Босни и Херцеговини.

Савјет министара Босне и Херцеговине на 115. сједници, одржаној 21. 9. 2017. године, примио је на знање информацију Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине о активностима на изради стратегије за борбу против дискриминације у Босни и Херцеговини и стратегије за промоцију и заштиту људских права у Босни и Херцеговини. У том погледу, Савјет министара Босне и Херцеговине закључком је задужио Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине да припреми средњорочни програм за сузбијање дискриминације у БиХ, који ће обухватити програм обука за промоцију и заштиту људских права у БиХ за период 2017–2020.

У циљу реализације наведеног закључка Савјета министара БиХ предузете су све неопходне активности на изради средњорочног програма за сузбијање дискриминације у БиХ, који ће

обухватити програм обука за промоцију и заштиту људских права у БиХ за период 2017–2020. године, те је у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Босни и Херцеговини сачињен Оперативни план антидискриминационог програма у Босни и Херцеговини.

Средњорочни програм за сузбијање дискриминације у БиХ, који ће обухватити програм обука за промоцију и заштиту људских права у БиХ за период 2017–2020. године, још увијек је у фази достизања сагласности у погледу његовог усвајања на сједници Савјета министара Босне и Херцеговине.

Под покровитељством Савјета Европе у Босни и Херцеговини, урађен је Приручник за државне службенике, цивилно друштво и медије за препознавање и поступање у случајевима дискриминације.

Радну групу за израду Приручника за државне службенике за спречавање и поступање у случају потенцијалне дискриминације чинили су представници Министарства за људска права и избјеглице БиХ, Агенције за равноправност полова у БиХ, Институције за људска права БиХ и невладиног сектора.

Циљ израде овог приручника је да се на разумљив начин државним службеницима, цивилном друштву и медијима приближе одредбе Закона о забрани дискриминације и олакша његова примјена у пракси.

Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине предузима и друге активности у складу са надлежностима прописаним чланом 8. Закона о забрани дискриминације. Припремљен је нови извјештај о појавама дискриминације у Босни и Херцеговини.

Предузете су активности на успостављању Централне базе података за почињена дјела дискриминације у Министарству за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине. Креирана су софтверска рјешења која за циљ имају обезбјеђење лакшег прикупљања, обрађивања и размјене података чиме су знатно ојачани технички и институционални капацитети Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине.

4.2. Дискриминација у приступу политичким функцијама

24. Министарство правде у Босни и Херцеговини – Активности у вези са уклањањем дискриминаторских одредби из Устава Босне и Херцеговине којима би се „осталим” лицима која нису припадници конститутивних народа, укључујући и припаднике националних мањина, омогућило кандидовање за политичке функције, још увијек нису реализоване, а спровешће се у складу са Акционим планом за реализацију 14 приоритета из Мишљења Европске комисије о захтјеву Босне и Херцеговине за чланство у Европској унији.

На препоруку о потреби спречавања, идентификовања, истраживања, процесуирања и ефикасног санкционисања свих расно или етнички мотивисаних кривичних дјела, истичемо превентивну улогу кривичног законодавства у смислу спречавања вршења друштвено неприхватљивих понашања, што се чини инкриминисањем таквих понашања у кривичним законима, а што укључује и расно или етнички мотивисана дјела. У том смислу, Кривични закон Босне и Херцеговине прописао је кривично дјело повреде равноправности човјека и грађанина (чл. 145) и кривично дјело изазивања националне, расне и вјерске мржње, раздора и нетрпељивости (чл. 145а).¹

¹ Повреда равноправности човјека и грађанина
Члан 145.

(1) Службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине које на основу разлике у раси, боји коже, националној или етничкој припадности, вјероисповијести, политичком или другом убјеђењу, полу, сексуалном опредељењу, језику, образовању, друштвеном положају или социјалном поријеклу, ускрати или ограничи грађанска права утврђена Уставом Босне и Херцеговине, ратификованим међународним уговором, законом Босне и Херцеговине, другим прописом Босне и Херцеговине или општим актом Босне и Херцеговине,

25. Министарство за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона – Једини акти који су у вези са препоруком „извршити измјене и допуне устава и друге релевантне законске одредбе како би се елиминисало искључивање „осталих”, укључујући лица која припадају националним мањинама”, која је садржана у Резолуцији CM/Res CMN(2015)5 о примјени Оквирне конвенције за заштиту националних мањина у Босни и Херцеговини (усвојио је Комитет министара 12. маја 2015. године на 1227. сједници замјеника министара), могли би се сматрати сљедећи акти:

- **Иницијатива Амила Буљубашића, бившег посланика 7. сазива Скупштине Зеничко-добојског кантона, за промјене Устава Зеничко-добојског кантона,** поднесена на 22. сједници 7. сазива Скупштине Зеничко-добојског кантона, одржаној 28. 12. 2015. године,
- **Иницијатива групе посланика 7. сазива Скупштине Зеничко-добојског кантона за промјене Устава Зеничко-добојског кантона,** поднесена 9. 5. 2016. године.

Наведеним иницијативама предлажу се промјене Устава Зеничко-добојског кантона у смислу да се у Уставу предвиди формирање клуба осталих у Скупштини Кантона, а не само конститутивних народа. Такође, предвидјело би се утврђивање права клуба осталих да предлаже једног кандидата из реда својих чланова за избор на мјесто предсједавајућег или замјеника предсједавајућег који потврђује Скупштина Кантона, као и утврђивање права клуба осталих да покреће питање виталног националног интереса, јер конститутивни народи имају права на витални интерес, док то није предвиђено за остале народе.

4.3. Упис у матичне књиге и приступ личним документима, посебно за Роме

26. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Када је у питању одсуство личних докумената за припаднике ромске националности, Уставом Босне и Херцеговине је утврђено да Босна и Херцеговина и оба њена ентитета обезбјеђују директном примјеном међународних стандарда и њеним усклађеностима са домаћим законодавством, при томе дајући предност свим међународним конвенцијама и њиховим протоколима².

или које на основу такве разлике или припадности даје појединцима неоправдане повластице или погодности, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(2) Службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине које супротно прописима Босне и Херцеговине о равноправној употреби језика и писама конститутивних народа и осталих који живе на територији Босне и Херцеговине, ускрати или ограничи грађанину да при остваривању својих права или при обраћању органима власти и институцијама Босне и Херцеговине, привредним друштвима и другим правним лицима употреби свој језик или писмо, казниће се новчаном казном или казном затвора до једне године.

(3) Службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине које ускрати или ограничи право грађанину на слободно запошљавање на цијелој територији Босне и Херцеговине и под једнаким прописаним условима, казниће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора и нетрпељивости
Члан 145а.

(1) Ко јавно изазива или распирује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост међу конститутивним народима и осталима, као и другима који живе или бораве у Босни и Херцеговини, казниће се казном затвора од три мјесеца до три године.

(2) Ко кривично дјело из става (1) овог члана учини злоупотребом свог положаја или овлашћења, казниће се казном затвора од једне до десет година.

² (Универзалном декларацијом о људским правима из 1948. године, Конвенцијом о правном положају лица без држављанства из 1954. године, Конвенцијом о смањењу броја лица без држављанства из 1961. године, Међународним пактом о грађанским и политичким правима из 1966. године, Конвенцијом о правима дјетета из 1989. године, Међународном конвенцијом о укидању свих облика расне дискриминације из 1965. године, Конвенцијом о укидању свих облика дискриминације жена из 1979. године, Међународном конвенцијом о заштити права радника миграната и чланова њихових породица из 1990. године, Европском конвенцијом о држављанству из 1997. године као и Конвенцијом о правима лица са инвалидитетом из 2006. године).

Након усвајања Загребачке декларације о приступу личним документима и регистрацији из 2011. године остварен је велики напредак. Наиме, поред већ усвојеног Закона о матичним књигама Брчко дистрикта БиХ и Закона о матичним књигама Републике Српске и пратећих подзаконских аката, усвојен је и нови Закон о матичним књигама Федерације Босне и Херцеговине, те подзаконски акти за његову примјену. Новим законима остварена је безбједност јавних исправа, обезбијеђен је неограничен рок трајања докумената (извод из матичне књиге рођених), успостављени су ентитетски електронски матични регистри грађана, чиме је законска регулатива Босне и Херцеговине (Федерација БиХ, Република Српска и Брчко дистрикт БиХ) у области регистрације употпуњена, али није у потпуности усклађена са међународним стандардима.

Када су у питању припадници ромске националне мањине, према досадашњој евиденцији Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине постоји 50 лица за која је потребно водити поступак уписа у матичне књиге. Углавном се ради о лицима која су у Босну и Херцеговину враћена по реадмисији, а чија су дјеца рођена у иностранству и немају изводе из матичне књиге на интернационалном обрасцу или апостиле. Када су у питању одрасла лица, проблем је видљив код лица која имају држављанство од неких сусједних држава за које је потребно водити поступак уписа у матичне књиге у тим државама, или лица која не могу прибавити идентификационе документе земаља чији су држављани.

Када се ради о случајевима ромске националне мањине који су у ризику од апатридије, Босна и Херцеговина је у склопу израде новог Акционог плана за инклузију/укључење Рома у БиХ за период 2021–2025, као и у Оперативним закључцима са семинара о инклузији Рома Европске комисије, донијела сет мјера за олакшан приступ личним документима, те је донијела мјере за хармонизацију и/или измјену законске регулативе у Федерацији Босне и Херцеговине. Удружење „Ваша права БиХ” упутило је иницијативу за измјену и допуну Закона о матичним књигама ФБиХ Представничком дому Парламента Федерације Босне и Херцеговине, и то у дијелу који се односи на члан 13, а тиче се уписа дјецe ван здравствене институције и дјецe и/или родитеља рођених у иностранству, те члана 47. који се односи на исправку података након закључивања основног уговора.

27. Министарство управе и локалне самоуправе РС - Уписи у матичне књиге у Републици Српској спроводе се у складу са Законом о матичним књигама („Службени гласник Републике Српске”, бр. 111/09, 43/13 и 66/18). У складу са одредбама наведеног закона сва лица без обзира да ли припадају конститутивним народима или мањинским групама, под истим условима, могу да се упишу у матичне књиге рођених у Републици Српској, што подразумијева да и дјеца Рома или миграната, као и остали грађани, уживају иста права по питању уписа у матичне књиге и издавања увјерења из матичних књига. Законом о матичним књигама заокружен је поступак уписа у матичне књиге и начин утврђивања идентитета новорођеног дјетета, на начин да је прописано ко има обавезу да пријави и одреди име новорођеном дјетету. Ако лица која су овлашћена да одреде лично име дјетета то не учине, име дјетету одређује надлежни орган старатељства. Тиме је омогућен упис дјецe у матичне књиге, а самим тим и добијање извода из матичних књига као претпоставке за остваривање других права, као што је добијање личних докумената и слично. У вези с тим, значајан искорак за упис дјецe у матичне књиге учињен је доношењем Закона о измјенама и допунама Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник Републике Српске”, број 91/16), којим је омогућено да се у судском поступку утврђује вријеме и мјесто чињенице рођења.

28. Град Требиње – Упис у матичне књиге и приступ личним документима не постоји посебно за Роме, те се одвија једнако за све грађане, без разлике у односу на ромску и неромску популацију. Дјеца припадници ромске популације која су рођена у болничкој установи уписују се у матичну књигу по службеној дужности.

4.4. Примјена принципа једнакости и забране дискриминације

29. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Савјет министара Босне и Херцеговине је 19. 7. 2017. године усвојио Акциони план Босне и Херцеговине за рјешавање проблема Рома у областима запошљавања, стамбеног збрињавања и здравствене заштите за период 2017–2020, који је у складу са ЕУ Стратегијом укључивања Рома 2020. Када је у питању спровођење и праћење реализације Акционог плана, Министарство за људска права и избјеглице БиХ подносило је једном годишње Савјету министара БиХ извјештај о спровођењу мјера Акционог плана и утрошка грант средстава.

У току 2020. године Министарство за људска права и избјеглице БиХ покренуло је активности (састанке, консултације) на изради Акционог плана за инклузију/укључење Рома у БиХ за период 2021–2025. године.

У изради овог акционог плана учествовали су представници надлежних институција и ромског невладиног сектора, који су били заступљени у раду једне интерресорне и пет стручно-тематских радних група. Садржај овог акционог плана директно се наслања на циљеве садржане у Стратешком оквиру ЕУ за равноправност, инклузију и укључивање Рома, те Декларацији о интеграцији Рома коју су потписали лидери земаља Западног Балкана 5. јула 2019. у Пољској. Декларацијом се предвиђа читав низ мјера којим би требало поправити статус Рома у овим државама у областима запошљавања, становања, образовања, здравства, цивилне регистрације и недискриминације. Овај акциони план има 5 стратешких циљева, и то:

- Циљ 1: Јачање система подршке, координације и надзора АПБиХ 21/25, смањење дискриминације Рома и Ромкиња и сузбијање „антиципсизма”
- Циљ 2: Унапређење запошљивости и запошљавања Рома и Ромкиња
- Циљ 3: Побољшање услова становања ромске популације у БиХ
- Циљ 4: Унапређење, доступност и квалитет здравствене заштите припадника ромске популације
- Циљ 5: Побољшање опсега образовања Рома и Ромкиња у БиХ ефикаснијом реализацијом Оквирног плана о образовним потребама

Када је у питању напредак у процесу израде и доношења локалних акционих планова за Роме (у даљем тексту: ЛАП), од укупно планираних десет за 2018. годину, уз помоћ међународних, домаћих и ромских невладиних организација, девет локалних заједница усвојило је ЛАП-ове за Роме у сљедећим локалним заједницама: Тузла, Високо, Прњавор, Центар – Сарајево, Доњи Вакуф, Травник, Бијељина, Какањ, Брчко дистрикт БиХ. У процесу израде је тренутно седам, један кантонални и два локална акциона плана о образовним потребама Рома у Зеничко-добојском и Сарајевском кантону. У лобирању и изради локалних акционих планова учествовали су: Савјет Европе, Caritas Швајцарске, World Vision, Care International, ОЕБС, ФоД, УГ „Буди ми пријатељ” из Високог, Кали Сара – РИЦ Сарајево и Центар за подршку Рома „Ромален” из Какња.

Министарство за људска права и избјеглице БиХ од 2020. године у свом буџету издваја средства за образовање Рома. У току мјесеца новембра 2020. године, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине расписало је Јавни позив за додјелу грант средстава за образовање Рома за 2020. годину у износу од 48.000,00 КМ. Намјена грант средстава је подршка педагошким заводима ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине и невладиним организацијама у сврху реализације циљева из Оквирног акционог плана о образовним потребама Рома/Ромкиња у Босни и Херцеговини за период 2018–2022.

Критеријуме јавног позива задовољило је осам НВО-а, односно осам пројеката. Њихова реализација се очекује током 2021. године.

Изабрани пројекти, између осталог, усмјерени су на смањење предрасуда, стереотипа и дискриминације према Ромима, и то путем: увођења најмање 20 ромске дјеце у основно образовање и смањења стопе одустајања и напуштања дјеце која су већ у систему образовања за најмање 30%; враћања дјеце у редовни систем која су прерасла редовни упис; препознавања проблема о неадекватном образовању Рома и интензивног рада на рјешавању тог проблема; подизања нивоа свијести о значају борбе против дискриминације према ромској дјечи у процесу образовања; повећања стопе уписа, стопе похађања наставе, стопе задржавања те академског успјеха ромских ученика у основној школи путем побољшања њиховог школског успјеха и укључивања њихових родитеља у образовни процес; израде платформе за помоћ; ублажавања дискриминације Рома и подстицања њиховог образовања и комуникације на територији БиХ, смањења степена дискриминације, стереотипа и предрасуда са којима се суочавају дјеца ромске националности у основној школи.

30. Град Приједор – Акциони план за рјешавање проблема Рома у областима запошљавања, стамбеног збрињавања, образовања и културе, социјалне и здравствене заштите на подручју града Приједора за период 2019–2023. године, који је усвојен у октобру 2019. године, обезбјеђује боље услове у:

- запошљавању

Од укупног броја запослених у 2020. години по програму „Подршка запошљавању Рома у РС”, који расписује Министарство за људска права и избјеглице БиХ у сарадњи са Заводом за запошљавање РС, Филијала Приједор – Биро Приједор, запослена су два припадника ромске националне мањине. У 2021. години поднесен је један захтјев за једно лице ромске популације (програми у току).

На евиденцији Завода за запошљавање РС, Филијала Приједор – Биро Приједор, тренутно се налази 17 припадника ромске националне мањине. Од тога је девет лица без квалификације, седам са квалификацијама и једно са ВСС-ом.

- здравственој заштити

Позитивном законском регулативом у БиХ овој популацији је омогућено право на здравствену заштиту, јер је Законом о здравственој заштити сваком грађанину омогућено право на здравствену заштиту, а Законом о здравственом осигурању право на обавезно здравствено осигурање по неком основу.

Удружење Рома из Приједора утврдило је услове у којима живе Роми путем својих чланова који су у контакту са ромском популацијом на подручју града Приједора. Ти услови су врло тешки и далеко су испод просјека средине, те се одражавају на здравствено-социјални статус ове популације, како оних најмлађих тако и оних у зрелој доби.

Свим грађанима града Приједора је под истим условима обезбијеђена доступност здравствених услуга примарне и секундарне здравствене заштите у јавним здравственим установама ЈЗУ „Дом здравља”, Приједор и ЈЗУ Болница „Др Младен Стојановић”, Приједор. Здравствене услуге се пружају на недискриминаторски начин те, због наведеног, званичне евиденције у институцијама здравствене заштите не препознају кориснике према националној припадности.

- стамбеном збрињавању

Град Приједор је годинама успјешно спроводио пројекте „Стамбено збрињавање Рома” путем којих су стамбено збринуте многе ромске породице. У току 2000. године изграђена је

зграда са девет станова (Удружење Рома из Приједора, Рудничка бб). У периоду од 2008. до 2016. године стамбено је збринато 40 породица које су имале земљиште, путем више пројеката, гдје је Град Приједор конкурисао на јавне позиве. Након одобрења, Град Приједор спровео је наведене пројекте заједно са донатором, те их је суфинансирао и издавао потребне дозволе, сагласности и извршио прикључке на инфраструктуру. У буџету Града постоји ставка за стамбено збрињавање Рома на подручју града Приједора. Изграђено је 18 нових стамбених јединица, а реконструисане су 22 стамбене јединице. Важно је истаћи да су осим изградње кућа, код пет породица ископани и бунари за снабдијевање питком водом. У граду Приједору живи 11 ромских породица са Косова које немају имовину нити лична документа. Законом о личним документима РС из 2015. године омогућено је издавање личних докумената. Тренутно се у Граду Приједору рјешава издавање личних докумената за наведене породице путем Уреда „Ваша права у БиХ”.

- социјалној заштити

Законом о социјалној заштити Републике Српске уређен је систем социјалне заштите, носиоци, корисници и права корисника социјалне заштите у Граду. Овим законом социјална заштита је дефинисана као дјелатност од општег интереса за Републику Српску којом се пружа помоћ лицима када се нађу у стању социјалне потребе и предузимају потребне мјере ради спречавања настајања и отклањања посљедица таквог стања. Стање социјалне потребе је стање у којем је лицу неопходна помоћ ради савладавања социјалних и других тешкоћа и стварања услова за задовољавање основних животних потреба – ако се те потребе не могу задовољити у другим системима социјалне безбједности.

Роми, као и сви други грађани, несметано и у потпуности остварују своја права из области социјалне заштите путем надлежности центра за социјални рад, који спроводи мјере и координира активности социјалне заштите на подручју локалне заједнице. Поред центра за социјални рад, социјалном заштитом се баве и други субјекти, као што су хуманитарне организације, корисничка удружења и приватне установе. Иако има доста установа које се баве социјалном заштитом, ниједна од њих нема конкретне програме и разрађене мјере које се односе само за социјално збрињавање ромске популације.

- образовању и култури

Акциони план у домену образовања Рома треба да обухвати већи број ромске дјеце за најмање 20% у односу на 2018. годину. Град у сарадњи са Удружењем Рома из Приједора из буџета годишње издваја средства за куповину уџбеника ученицима основних и средњих школа и школског прибора за ученике ромске националне мањине. Роме са добрим успјехом у школи, као и њихове родитеље, треба стимулисати да наставе школовање обезбјеђивањем стипендија и наставних средстава. Приликом уписа на више школе или факултете потребно је примијенити афирмативни приступ у којем се даје предност Ромима, под условом да испуњавају исте услове као и други кандидати.

Путем Јавног конкурса за стипендирање студената и ученика средњих школа, Град Приједор стипендира студенте и ученике ромске националне мањине. Такође, додјељује једнократне материјалне помоћи студентима и ученицима Ромима.

Култура има кључну улогу у афирмацији појединца и државе, истиче вриједност идентитета и различитости, специфичности и традиције. Култура, која је посебан вид изражавања људске креативности, вјештина и талената, постаје алат креативне индустрије.

Стална помоћ за ромску популацију:

- Остварују право на дјечји додатак,
- Право на здравствено осигурање (заштићена су категорија),

- Имају право на материјални додатак (од 1 до 4 дјетета),
- Евидентирани су код Завода за запошљавање,
- Без надокнаде се уступају простори градских јавних установа из области културе,
- Учешће на градским, културним и туристичким манифестацијама,
- Додјела средстава за традиционалну манифестацију „Вече националних мањина”,
- Финансијско подржавање за пројекте и програме путем редовних конкурса и додјелом ванредних средстава,
- Град редовно помаже свако гостовање словеначких фолклорних група у Приједору,
- Једнократна новчана помоћ за социјално угрожене породице са троје и више дјеце,
- Једнократна новчана помоћ за новорођенче,
- Додјелјивање стипендија,
- Додјелјивање једнократних помоћи за студенте и ученике,
- Пројекат „Поносне картице” за породице са троје и више дјеце,
- Коришћење јавне кухиње,
- Бесплатни уџбеници, торбе и школски прибор за Роме,
- Новчана помоћ социјално угроженим лицима,
- Додјела прехрамбено-хигијенских пакета на Међународни дан Рома.

У Скупштини Града Приједора имамо одборника који је представник националних мањина. Из буџета Града се сваке године издваја 22.500,00 КМ за суфинансирање рада удружења националних мањина.

Удружење Рома из Приједора

Удружење дјелује на подручју града Приједора. Основано је 2001. године. Удружење ради на очувању ромске традиције и културе, унапређењу социјално-здравствених и економских услова живота грађана ромске националности. Циљне групе су породице и појединци ромске националне мањине који живе на подручју Приједора. Окупља око 750 чланова.

Град Приједор и Град Мостар добили су повељу за сарадњу са ромском националном мањином (Брисел 2010).

Град из буџета годинама издваја средства Удружењу Рома за финансирање програма рада и планираних активности путем расподјеле средстава удружењима националних мањина. Такође, даје подршку путем Јавног конкурса за сарадњу са удружењима и фондацијама финансирањем пројектних приједлога пријављених на поменути конкурс.

На подручју града Приједора живи око 750 становника ромске националне мањине. Поред осталих видова помоћи (образовање – набавка књига и других помагала), ту је и стална новчана помоћ, стамбено збрињавање Рома и др.

Према постојећим подацима Градске управе, 40 породица ромске националности има својину над земљиштем (1/1).

Удружење Словенаца „Липа”

Удружење се бави његовањем културне традиције словеначког народа на подручју града Приједора. У Удружењу дјелују фолклорна, пјевачка, глумачка, рецитаторска и друге сличне групе. Постало је мост повезивања града Приједора са градовима у Словенији, како у културном, спортском тако и привредном и економском смислу. Чланови Удружења су Словенци и сви грађани Приједора и броји око 280 чланова. Активности, односно пројекти

које Удружење редовно спроводи у току године су: Словеначки културни празник у сарадњи са Градом Приједором уз суфинансијску подршку Уреда за Словенце, учешће у манифестацији „Културно љето”, радио-емисија „Словенија код нас”, божићна забава, концерти и дјечје радионице.

Из буџета се годинама издвајају средства Удружењу Словенаца „ЛИПА” за финансирање програма рада и планираних активности путем расподеле средстава удружењима националних мањина. Такође, даје подршку путем Јавног конкурса за сарадњу са удружењима и фондацијама финансирањем пројектних приједлога пријављених на поменути конкурс.

Украјинско удружење „Козак” из Трнопоља

Удружење се бави његовањем културне традиције украјинског народа на подручју Приједора. Основано је 2003. године. Чланови Удружења су Украјинци и грађани са подручја Трнопоља и Приједора и броји око 350 чланова.

Град Приједор већ дужи период издваја средства украјинском удружењу „Козак“ за финансирање програма рада и планираних активности путем расподеле средстава удружењима националних мањина. Такође, као и другим удружењима националних мањина, даје подршку путем Јавног конкурса за сарадњу са удружењима и фондацијама финансирањем пројектних приједлога пријављених на поменути конкурс.

Удружење Чеха „Чешка беседа”

Удружење се бави његовањем културне традиције, језика и обичаја Чеха у граду Приједору. Броји око 150 чланова, од којих је 70 активних.

Град Приједор такође издваја средства и Удружењу Чеха „Чешка беседа” за финансирање програма рада и планираних активности путем расподеле средстава удружењима националних мањина. Такође, даје подршку путем Јавног конкурса за сарадњу са удружењима и фондацијама финансирањем пројектних приједлога пријављених на поменути конкурс.

31. Општина Завидовићи – Општинско вијеће Завидовићи је усвојило 2019. године Акциони план Општине Завидовићи за унапређење положаја Рома у областима образовања, социјалне и здравствене заштите, запошљавања, стамбеног збрињавања и културе за период 2019–2023. године.

32. Град Мостар – Град сваке године у свом буџету предвиђа одређена средства за финансирање одређених ромских удружења, односно Удружења Рома „Неретва”.

5. IV. ДИО – Члан 5. Конвенције

Став 1. Државе се обавезују да унапређују услове потребне за одржавање и развијање културе припадника националних мањина и очување неопходних елемената њиховог идентитета: вјере, језика, традиције и културног наслеђа.

Став 2. Без штете по мјере предузете у оквиру своје опште интеграционе политике, држава ће се уздржати од политике и праксе асимилације припадника националних мањина противно њиховој вољи и штитећи их од сваке акције усмјерене ка таквој асимилацији.

5.1. Услови који омогућавају мањинама да одржавају и развијају своју културу

33. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Држава Босна и Херцеговина је определијелена да националне мањине које живе у Босни и Херцеговини заиста буду равноправан дио нашег друштва. У складу с тим, Министарство за људска права и избјеглице БиХ сваке године издваја грант средства за удружења националних мањина у износу од 150.000,00 КМ, у сврху унапређења и побољшања положаја националних мањина у Босни и Херцеговини.

Циљ додјеле грант средстава је побољшање интегрисаности, афирмације и видљивости националних мањина у Босни и Херцеговини и спречавање њихове асимилације путем сљедећих активности:

- организовања обука за стручно усавршавање припадника националних мањина у Босни и Херцеговини;
- израде брошура, издавања часописа и штампаних информација за припаднике националних мањина у Босни и Херцеговини у циљу промоције језика, културе, књижевности и историје националних мањина у Босни и Херцеговини;
- обиљежавања празника и значајних датума појединих националних мањина у Босни и Херцеговини;
- организовања едукационих радионица о борби против асимилације и дискриминације припадника националних мањина у Босни и Херцеговини;
- организовања фестивала, сајмова, културних манифестација, такмичења и других садржаја који имају шири значај за ниво Босне и Херцеговине.

34. Савјет Европе у Босни и Херцеговини – Заједнички пројекти Савјета Европе и Европске уније – „Унапређење људских права и заштите мањина у југоисточној Европи”, „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини” (пет грантова у висини од максимално 10.000 евра) и „Промоција различитости и једнакости у Босни и Херцеговини” (2019–2022) (три гранта од максимално 10.000 евра, планирано још шест за 2021. годину) – путем малих грантова подржали су локалне заједнице и невладине организације у промоцији и заштити права националних мањина.

Како би се подстакла промоција националних мањина у БиХ, заједнички пројекат Савјета Европе и Европске уније „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини” направио је 2019. године документарни филм о националним мањинама из Босне и Херцеговине под називом „Кад нас је мање”. Овај филм је био приказан и на СФФ-у 2019. године. Такође, филм је емитован на најмање седам ТВ-станица у БиХ и добио је одобрење, те га је пет кантоналних министарстава образовања одобрило за приказивање у основним и средњим школама, гдје преко 67.000 дјеце похађа школу.

35. Министарство просвјете и културе РС – У Републици Српској је у марту 2020. године усвојена *Стратегија за унапређивање и заштиту права припадника националних мањина у Републици Српској за период 2020–2024. године*. Кад је ријеч о култури, у Стратегији је, поред осталог, наведено да „припадници националних мањина имају право да оснивају библиотеке, видеотеке, културне центре, музеје, архиве, културна, умјетничка и фолклорна друштва и све друге облике слободе културног изражавања, те да се брину о одржавању својих споменика културе и културног наслијеђа. У градовима, општинама и мјесним заједницама у којима припадници националне мањине чине преко једне трећине становништва, у институцијама културе обезбјеђује се садржај на језицима националних мањина. Архиве, музеји и установе за заштиту споменика културе у Републици Српској дужни су својим програмима и садржајима да обезбиједи пропорционалну заступљеност свих националних мањина у Републици Српској, и да штите споменичко благо и културну баштину националних мањина”.

Република Српска има и Стратегију развоја културе Републике Српске за период 2017–2022. Посебна тачка је посвећена културно-умјетничком аматеризму и националним мањинама. У Републици Српској дјелује велики број удружења грађана која се баве културно-умјетничким аматеризмом, од којих су најбројнија она удружења која његују фолклорну традицију. Ту спадају и удружења националних мањина која континуираним радом баштине игру, пјесму и традицију својих народа. Културни аматеризам се одвија и у области савременог умјетничког стваралаштва, посебно у области музике и позоришта. Министарство просвјете и културе његује рад и културно стваралаштво националних мањина у Републици Српској. Ова област се ослања на Закон о заштити права националних мањина у Републици Српској (2005). У Републици Српској има 17 националних мањина, које су окупљене у удружења националних мањина, а сва удружења су чланице Савеза националних мањина Републике Српске. Језик националних мањина у већини случајева односи се на ону употребу која подразумијева комуникацију између самих припадника националних мањина, његово учење путем различитих активности у удружењима, те оно учење које обухвата редовно и обавезно образовање. Удружења и припадници националних мањина баштине 14 различитих језика националних мањина. Током календарске године удружења националних мањина штампају бројне часописе, билтене, књиге и слично. Садржај ових материјала је у већини случајева припремљен двојезички – српски и мањински језик. Уз помоћ чланова скоро сва удружења посједују одређени књижни фонд (књиге, приручници, енциклопедије, часописи и сл.) разних издања која су донирана или набављена уз помоћ матичне земље. Проблем је похрањивање библиотечке грађе због ограничености простора којим располажу. Међународна сарадња се остварује сталним контактом са сродним удружењима и институцијама у матичној држави, размјеном културних програма, учествовањем у школама језика и другим студијским програмима, набавком књига, часописа и учила те свим другим активностима које доприносе промоцији и очувању језика. Такође, удружења са својим програмима уједно учествују у програмима других организација и институција које се односе на културу – фолклорни фестивали, хорски сусрети.

У складу са Правилником о суфинансирању културног стваралаштва националних мањина Републике Српске (2015), Министарство просвјете и културе Републике Српске сваке године суфинансира пројекте националних мањина:

- Године 2016. суфинансирана су 22 пројекта у износу од 30.000,00 КМ,
- Године 2017. суфинансирана су 23 пројекта у износу од 40.000,00 КМ,
- Године 2018. суфинансирано је 25 пројеката у износу од 40.000,00 КМ,
- Године 2019. суфинансирана су 23 пројекта у износу од 40.000,00 КМ,
- Године 2020. суфинансирано је 17 пројеката у износу од 32.000,00 КМ.

Међу пројектима које суфинансира Министарство просвјете и културе значајно мјесто заузимају и пројекти ромских удружења. Поред осталих, суфинансирани су и следећи

пројекти: „Ромски језик”, „Сачувајмо историју, традицију и културу од заборава”, „Ромски буквар”, обиљежавање 8. априла – Међународног дана Рома, те обиљежавање 5. новембра – Свјетског дана ромског језика.

36. Министарство за рад, социјалну политику и избјеглице Зеничко-добојског кантона – Ово министарство је у 2017. и 2018. години омогућило финансијску подршку за реализацију активности на социјалном укључивању и обиљежавању значајних датума као што су Свјетски дан Рома и Ђурђевдан, и то слједећим удружењима: Удружењу „Романо центро” из Зенице (у износу од 2.500,00 КМ), Удружењу Центар за мајке „Утјеха” из Зенице (у износу од 500,00 КМ) као и Удружењу „Срце истине” из Завидовића (у износу од 2.000,00 КМ). Напомињемо да припадници националних мањина остварују права у складу са Законом о социјалној заштити, заштити цивилних жртава рата и заштити породице са дјецом („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, бр. 13/07, 13/11, 3/15 и 2/16), укључујући и здравствену заштиту као и новчане помоћи интервенционог карактера и подршку за невладине организације. У вези с тим, ово министарство је позитивно размотрило апликацију удружења Центар за подршку Рома „Ромален” из Какња на Јавни позив за финансирање и суфинансирање програма/пројеката невладиних организација кантоналног карактера са подручја Зеничко-добојског кантона у 2020. години.

Министарство за образовање, науку, културу и спорт, у дијелу буџета којим располаже на трансферу за културне манифестације и издавачку дјелатност, суфинансира, између осталих, и пројекте припадника националних мањина. Пројектне апликације организација припадника националних мањина углавном се односе на пројекте обиљежавања значајних датума, промоције културног наслеђа и сл., што се додатно бодује приликом њиховог оцјењивања, те се на тај начин подстичу припадници националних мањина на већи ангажман на одржавању и развијању сопствене културе.

Расподјела средстава за суфинансирање пројеката из области културе врши се на основу законом утврђених процедура којим није предвиђена заступљеност националних мањина.

Ако припадници националне мањине чине преко једне трећине становништва у кантону, у кантоналним јавним установама из области културе обезбиједиће се садржаји културних активности на језицима националне мањине. (члан 18. Обезбјеђење садржаја културних активности на језику националне мањине).

37. Град Требиње – Од самог почетка дјеловања удружења националних мањина у граду Требињу, Градска управа Требиња издваја буџетска средства за финансирање дијела њихових активности у погледу заштите културног наслеђа.

Најприје, у буџету Града предвиђена су средства која су директно дозначавана удружењима националних мањина, док је од 2017. године начин финансирања промијењен због увођења LOD методологије.

Наиме, ради повећања транспарентности расподјеле буџетских средстава организацијама цивилног друштва, Град Требиње је у склопу ReLOaD програма усвојио LOD методологију расподјеле средстава. LOD методологијом је прописано да се буџетска средства додјељују за финансирање пројеката путем аплицирања на јавни позив.

Преглед додјеле средстава према годинама:

- у 2017. години у буџету Града Требиња био је предвиђен грант удружењима националних мањина и повратника, који је износио 4.000,00 КМ;
- у 2018. години у буџету Града Требиња предвиђена су намјенска средства за пројекте удружења грађана/фондација из области друштвене бриге о старима, националних мањина и повратника, који је износио 91.600,00 КМ;
- у 2019. години у буџету Града Требиња предвиђена су средства намијењена за пројекте удружења грађана/фондација из области друштвене бриге о старима, националних мањина и повратника, који је износио 90.000,00 КМ;

- у 2020. години у буџету Града Требиња предвиђена су средства намијењена за пројекте удружења грађана/фондација из области друштвене бриге о старима, националних мањина и повратника, који је износио 90.000,00 КМ.

Овдје је важно напоменути да расподјела средстава зависи искључиво од самих удружења националних мањина и њихове ангажованости у изради квалитетних пројеката, а Градска управа је увијек спремна да подржи њихов рад.

Такође, потребно је истаћи да је Градска управа више пута учествовала у суфинансирању трошкова одржавања културних манифестација удружења националних мањина, које удружења мањина нису уврстила у своје пројекте приликом пријаве на јавни позив за додјелу средстава.

Удружења националних мањина која су била обухваћена расподјелом буџетских средстава су:

- Завичајно удружење Црногораца „Петар Петровић Његош”,
- Удружење Црногораца „Вук Мићуновић”,
- Удружење националних мањина Источне Херцеговине и
- Савез националних мањина РС (за обиљежавање Свјетског дана Рома).

38. Град Приједор – Разноврсност народа и националних мањина и мултиетничност карактерише Приједор као град који је апсолутно посвећен очувању, промоцији и заштити права како конститутивних народа тако и националних мањина. У том смислу, континуирано се унапређују механизми и алати којима се чувају све оне вриједности и идентитет сваког народа.

Због дугогодишњег рада и посвећености унапређењу положаја и права националних мањина као и ефикасности пословања, Град Приједор је носилац неколико признања и повеља:

- Захвалница Савеза националних мањина Републике Српске за допринос Града у раду удружења националних мањина,
- Признање Европске комисије Приједору као проевропском граду,
- Сертификат Мисије ОЕБС-а у БиХ за добро управљање људским ресурсима,
- Повеља Савјета Европе у Стразбуру за добар однос са националним мањинама,
- Сертификат ISO 9001:2008/2015 TUV NORD CERT система управљања квалитетом,
- Признање Мреже „Споразум плус” – „Споразум о сарадњи локалних органа власти и организација цивилног друштва” и
- најновија Златна плакета градоначелнику – „Лидер локалне заједнице деценије за достигнуте резултате у раду и развоју локалне самоуправе у складу са Европском повељом о локалној самоуправи”, Business Friendly Certification (BFC) Националне алијансе за локални економски развој југоисточне Европе.

Закон о заштити права припадника националних мањина Босне и Херцеговине, Закон о заштити права припадника националних мањина Републике Српске, Оквирна конвенција за заштиту мањина и Европска повеља о регионалним или мањинским језицима само су неке од законских легислатива које Град Приједор примјењује у свом раду у сектору подршке припадницима националних мањина.

Године 2004. Град Приједор, тада Општина Приједор, био је прва локална заједница у БиХ која је у свом буџету издвојила намјенску буџетску ставку за финансијску подршку удружењима националних мањина. Издвајање средстава из буџета Града Приједора за финансирање и суфинансирање НВО сектора повећава се сваке године, што омогућава бољи и квалитетнији рад.

Град Приједор има усвојену „Интегралну стратегију економског развоја града Приједора за период 2014–2024”, у којој се у оквиру секторске групе за друштвени развој налазе пројекти који имају за циљ побољшање рада и живота припадника националних мањина у граду Приједору.

У 2015/16. години Град Приједор је у сарадњи са Савјетом Европе реализовао пројекат „Украјинска национална мањина у граду Приједору”. Пројекат је промовисао све области у којима постоји простор за побољшање остваривања права националних мањина: култура, образовање, употреба мањинских језика, медијско представљање, укључивање припадника националних мањина у јавни живот Града. Укупна вриједност пројекта износила је 19.800 евра, од чега је 18.000 евра финансирао Савјет Европе, а 1.800 евра Град Приједор.

У 2018/19. години Град Приједор је реализовао пројекат у оквиру заједничког програма Европске уније и Савјета Европе „Horizontal Facility (HF)” за Западни Балкан и Турску – „Јачање заштите националних мањина у БиХ”. Путем реализованих активности побољшао се положај националних мањина у локалној заједници, промовисале су се њихове потребе у области традиције, културе, историје и језика, те је ојачала институционална сарадња између релевантних актера у области мањина и заштите њихових права. Пројекат је финансирао Савјет Европе у износу од 10.000 евра, уз суфинансијску подршку Града Приједора у износу од 1.000 евра.

У оквиру пројекта одржане су двије манифестације – „Упознајмо се”, укључујући и квизно такмичење ученика осмих разреда 12 приједорских основних школа о познавању националних мањина у граду Приједору и националних мањина у БиХ. Израђена је брошура о националним мањинама града Приједора као и документарни филм, а обезбијеђене су књиге и литература за брзо учење језика за четири националне мањине у граду Приједору.

Поред Градске управе, у реализацију пројектних активности била су директно укључена четири регистрована удружења националних мањина као партнери, и то: Удружење Рома из Приједора, Удружење Украјинаца „Козак” из Трнопоља, Удружење Словенаца „Липа” и Удружење Чеха „Чешка беседа”. Партнери у спровођењу пројектних активности били су Савез националних мањина Републике Српске, Министарство просвјете и културе Републике Српске и Републички педагошки завод Републике Српске.

Крајем 2018. године Град Приједор је у склопу пројекта потписао Меморандум о сарадњи у области промоције, подршке и учења о националним мањинама у основним школама са 12 приједорских основних школа. У сврху добре сарадње, потписнице овог меморандума усагласиле су да заједничке активности на плану промоције и заштите права националних мањина спроводе у сљедећим областима путем: промоције језика, културе и обичаја припадника националних мањина; промоције језика националних мањина у редовном образовном систему; едукације ученика и наставника о правима припадника националних мањина и њиховом наслијеђу; повезивања сродних институција и организација које се баве питањима националних мањина; реализације и учешћа у заједничким активностима које промовишу културну разноликост и доприносе бољој информисаности грађана у локалној заједници. Међусобна сарадња се развија путем осмишљавања, планирања и спровођења пројеката од обостраног интереса; заједничког аплицирања за финансирање пројеката код домаћих и међународних партнера и донатора; организације форума, округлих столова, конференција и едукација; израде анализа у циљу унапређења знања у области заштите права припадника националних мањина; организације периодичних заједничких састанака; размјене информација и искустава и нових сазнања; осмишљавања и спровођења едукативних програма; осмишљавања и спровођења боље медијске видљивости и промоције најбољих пракси.

Град Приједор традиционално финансира манифестацију „Вече националних мањина”. Чланови свих удружења су у прилици да размјене искуства о настојањима да побољшају положај припадника својих народа у локалној заједници у којој живе и дијеле судбину

осталих њених становника. У Приједору живи око 200 Словенаца, 800 Рома, 80 Чеха и 150 Украјинаца, а током оваквих дружења на вечерима националних мањина презентују свој језик, културну традицију и гастрономску понуду, као доказ да његују наслијеђе народа и земље одакле су њихови преци прије више од једног вијека дошли на подручје Приједора. У граду Приједору постоје двије јавне кухиње које Град суфинансира, а то су: „Хлеб живота” и народна кухиња „Оптимисти”. Суфинансирањем помажемо припадницима ромске популације који их користе, а има их укупно 90.

39. Град Бијељина – На територији града Бијељине обиљежавају се све важније културне манифестације за припаднике националних мањина (Дан Рома, Дан ромског језика, слава Рома и др.), а све уз подршку Града.

6. V. ДИО – Члан 6. Конвенције

Став 1. Држава треба да подстиче дух толеранције и међукултурног дијалога и предузима ефикасне мјере за унапређење међусобног поштовања и разумијевања и сарадње међу свим људима који живе на њиховој територији, без обзира на њихов етнички, културни, језички или вјерски идентитет, посебно у области образовања, културе и медија.

Став 2. Држава се обавезује да предузима одговарајуће мјере заштите лица изложених пријетњама или дискриминацији, непријатељствима или насиљу због свог етничког, културног, језичког или вјерског идентитета.

6.1. Толеранција и друштвени односи

40. Међурелигијско вијеће у БиХ – Међурелигијско вијеће у БиХ је својим цјелокупним радом и постојањем усмјерено на унапређење међурелигијског и међукултурног дијалога, што подстиче боље разумијевање Другог и Другачијег, те поштовање других религија и култура. Сваки пројекат који МРВ у БиХ спроводи конципиран је у том смјеру и само постојање наше организације као и њено оснивање је омеђено тим принципима. Међурелигијско вијеће у БиХ већ више од десет година спроводи јавне осуде напада на вјерске објекте који се још увијек дешавају широм земље. Иначе, примјетан је повећан број ових напада у вријеме предизборних кампања и ужарене политичке реторике. Пракса је МРВБиХ да се сваки напад осуди јавно у медијима, али и да представници цркава и вјерских заједница из те локалне заједнице оду заједно на лице мјеста и осуде напад. МРВ у БиХ промовише међурелигијски дијалог и окупља представнике и вјернике свих традиционалних цркава и вјерских заједница које су кроз историју живјеле заједно у овој земљи. У том смислу подразумијева се припадност заједничкој држави, у оквиру које цркве и вјерске заједнице остварују своја права, али и обавезе.

41. Министарство унутрашњих послова Зеничко-добојског кантона – Према евиденцијама Министарства унутрашњих послова, у наведеном периоду није било случајева подношења захтјева или усмених и писмених представки које су доставили грађани који користе регионалне или мањинске језике, нити су у контактима са грађанима пријављени случајеви неостваривања одређених грађанских права због њиховог евентуалног коришћења.

42. Министарство просвјете, науке, културе и спорта Посавског кантона – У Посавском кантону дјелује Одбор Међурелигијског вијећа БиХ са сједиштем у Орашју. Одбор непрекидно дјелује од 2010. године на унапређењу међукултуралног дијалога и међусобног

разумијевања између различитих етничких и вјерских заједница у Посавском кантону. Сваке године чланови Одбора спроводе различите пројекте и активности којима се промовише толеранција, међурелигијска и етничка пријатељства, те осуђује говор и дјело мржње.

– Дан независности БиХ и Дан државности БиХ у Посавском кантону проглашавају се нерадним данима сваке године, а у календару за сваку школску годину наведени дани означени су као нерадни, те се на тај начин и у школама промовише осјећај припадности заједничкој држави.

– У називима улица и школа нема имена датих по ратним злочинцима и онима који промовишу геноцид и друге злочине против човјечности.

6.2. Етнички и међурелигијски односи

43. Међурелигијско вијеће у БиХ – МРВ у БиХ својим пројектом „Надзор напада на вјерске објекте” сарађује и са полицијским управама у смислу праћења санкционисања напада из мржње и санкционисања таквих починилаца. МРВ у БиХ је тренутно у процесу проширивања овог пројекта који би као активност имао блиску сарадњу са тужилаштвом, у смислу праћења процесуирања починилаца таквих дјела као и кажњавања таквих дјела. Ово ће омогућити санкционисање починилаца, али ће и подићи свијест код људи о заштити ових објеката. Запосленици МРВБиХ континуирано учествују на конференцијама, семинарима, радионицама и вебинарима на ове теме, а организују и спроводе програме подизања свијести о овом проблему. Свјedoци смо несмотрених и запаљивих изјава политичара у БиХ и не постоји систем осуде нити санкционисања који примјењују власти. Оно што МРВ у БиХ ради јесу пројекти са младима, између осталог, који су усмјерени на сузбијање говора мржње у јавном простору. Посљедњи пројекат такве врсте је „Вјерски службеници и млади против говора мржње”. Наша организација ради системски и стратегијски у сврху промоције међурелигијског дијалога, а против расизма, етничке и религијске нетрпељивости. То подразумијева сваки сегмент људског живота и дјеловања, а наши пројекти и активности су широко постављени тако да се односе, између осталог, и на ситуације и вријеме у оквиру и након спортских дешавања. Није нам познато да ли постоји једна шира акција која би укључивала ширу заједницу и стручњаке како би се активно радило на превенцији расистичких ставова и понашања у спорту.

44. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Разлози за доношење Закона о измјенама и допунама Закона о забрани дискриминације („Службени гласник БиХ”, број 66/16) огледали су се у чињеници да је Европска комисија након 6. састанка Привременог одбора за стабилизацију и придруживање, који је одржан 3. и 4. јула 2013. године у Бриселу, позвала власти Босне и Херцеговине да у потпуности ускладе своје законодавство са аквисом ЕУ-а (acquis), када су питању прописи о борби против дискриминације.

Вијеће за лица са инвалидитетом БиХ поднијело је приједлог за измјене и допуне Закона о забрани дискриминације Министарству за људска права и избјеглице БиХ, уз образложење да дотадашње законско рјешење не утврђује инвалидност као основ за забрану дискриминације. Исто тако, на тематској сједници Заједничке комисије за људска права Парламентарне скупштине БиХ, одржаној 19. 5. 2015. године поводом обиљежавања Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије, са посебним освртом на побољшање положаја LGBTI популације, закључено је да Министарство за људска права и избјеглице БиХ приступи изради измјена и допуна Закона о забрани дискриминације.

Спроведен је поступак измјена и допуна и усвојен Закон о измјенама и допунама Закона о забрани дискриминације („Службени гласник БиХ”, број 66/16), који је највећим дијелом усклађен са аквисом ЕУ-а према оцјени Дирекције за европске интеграције при Савјету министара Босне и Херцеговине.

Закон о забрани дискриминације унапријеђен је на сљедећи начин:

- Члан 2. Закона о забрани дискриминације („Службени гласник”, 59/09) допуњен је сљедећим основима за дискриминацију: инвалидитет и старосна доб. Формулација у Закону која се односила на полно изражавање или оријентацију замијењена је са „сексуална оријентација, родни идентитет и полне карактеристике”.
- У члану 3. Закона додане су ријечи „у односу на основе дефинисане у члану 2. ставу (1) овог закона. Овом допуном је само прецизирана постојећа законска одредба.
- Члан 4. се мијењао ради његовог усклађивања са Директивом Савјета 2000/43/ЕЗ или Директивом 2000/78/ЕЗ. На основу њих је неко поступање требало дефинисати као нежељено. Дефиниција узнемиравања у постојећем закону, без прецизирања ове законске одредбе, могла би да буде упитна са становишта принципа пропорционалности. Према наведеним директивама, Закон је допуњен и дефиницијом виктимизације и извршена је допуна постојеће законске одредбе на начин да се и подстицање сматра обликом дискриминације. Ова законска одредба је допуњена и тежим облицима дискриминације.
- У оквиру члана 7. Закона који се односи на надлежности Институције омбудсмена за људска права БиХ предложена је измјена којом се експлицитно истиче обавеза Институције омбудсмена у смислу промоције овог закона и информисања јавности које спроводи Институција омбудсмена за људска права БиХ.
- Члан 11. Закона о забрани дискриминације допуњен је принципом хитности у свим поступцима у којима се испитују тврдње о почињеној дискриминацији из разлога што Закон прати циљеве директива Европске уније када је у питању дефинисање планираног утицаја Закона.
- Измјеном члана 12. Закона о забрани дискриминације прописано је право тужиоца да захтијева да се пресуда којом је утврђена повреда на једнако поступање, на трошак туженог, објави у медијима ако је до повреде права на једнако поступање дошло путем медија или да је информација о поступању које крши право на једнако поступање била објављена у медијима.
- Члан 13. Закона допуњен је у дијелу који се односи на надлежност судова, и то на начин да се надлежним судом сматра и суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште или боравиште, као и суд у мјесту гдје се десила штета или је почињена радња дискриминације, поред судова опште мјесне надлежности. На овај начин тужилац може да бира суд пред којим ће водити поступак. У овој законској одредби су такође продужени и рокови, и то: „(3) три мјесеца од дана сазнања о учињеној повреди права, а најдаље (1) једну годину од дана учињења повреде”, продужени су на (3) три године од дана сазнања о учињеној повреди права, а најдаље (5) пет година од дана учињења повреде, с тим што се исти не рачунају у случају системске дискриминације.
- Члан 14. Закона промијењен је ради отклањања опасности од тешке повреде права на једнако поступање, ненадокнадиве штете или спречавања насиља, која се изриче сходно правилима закона о парничном поступку који се примјењују у БиХ. Измијењеном одредбом члана 14. прописана је такође и мјера обезбјеђења када предлагач учини вјероватним да је повријеђено право на једнако поступање и ако је

одређивање мјере обезбјеђења потребно ради отклањања опасности од тешке повреде права на једнако поступање, ненадокнадиве штете или спречавања насиља.

- Код члана 15. Закона вршено је усклађивање са антидискриминационим директивама које уједначено одређују принцип прерасподјеле терета доказивања и прописују да када странка која сматра да јој је повријеђено право на једнакост у поступању изнесе и докаже чињенице на основу којих може да учини вјероватним да је дошло до дискриминације, на туженом је да докаже да није повриједио гаранцију једнакости у поступању. Нови став у овом члану који се односи на разматрање препорука Институције омбудсмена за људска права БиХ у судском поступку предложен је из разлога што се у досадашњој судској пракси препоруке Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине нису узимале у обзир и што је судска пракса у погледу тумачења препорука Омбудсмена била неуједначена.
- Члан 16. Закона допуњен је на начин да је умјешачу омогућено право учешћа у поступку на страни лица или групе лица која тврде да су жртве дискриминације.
- Члан 17. Закона измијењен је тако да је дефинисан поступак подношења колективне тужбе.
- Члан 18. Закона је брисан из разлога што дефинише виктимизацију, а виктимизација је посебно дефинисана и убачена као посебан став (б) члана 4. Приједлога закона о измјенама и допунама Закона о забрани дискриминације.
- У члану 24. Закона додан је нови став ради обезбјеђења заштите од дискриминације увођењем обавезе јавних органа и правних лица у доношењу општих управних аката којим ће се регулисати поступање у случају дискриминације.

45. Кантонални завод за правну помоћ ЗДК – у складу са Законом о пружању бесплатне правне помоћи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 1/14) има могућности и капацитете да пружи правну помоћ свим лицима која су изложена било каквим пријетњама или дискриминацији, непријатељствима или насиљу због свог етничког, културног, језичког или вјерског идентитета.

Завод досад није имао таквих захтјева за пружање правне помоћи.

46. Град Требиње – Према званичним подацима Министарства унутрашњих послова, Полицијске управе Требиње, у периоду од 2017. до 2020. године није евидентирано ниједно кривично дјело нити прекршај мотивисан предрасудама због припадности лица одређеној националној мањини као ни другим конститутивним народима.

6.3. Сегрегација у школском систему

47. Федерално министарство образовања и науке – У вези етничке сегрегације у школама, обавјештавамо вас да је до сада спроведено низ активности које су имале за циљ унапређење укључености у школама, односно елиминисање свих облика дискриминације и сегрегације како у приступу образовању тако и у обезбјеђењу једнаких могућности за редовно похађање и наставак образовања за сву дјецу и младе.

Федерално министарство образовања и науке је још од 2012. године, у складу са својим надлежностима, предузимало различите активности које имају за циљ елиминацију сегрегације и дискриминације у образовним установама у Федерацији Босне и Херцеговине.

Једна од ових активности је израда документа „Препоруке за елиминисање сегрегирајућих и подијељених структура у васпитно-образовним установама у ФБиХ”, који је усвојила Координација министара образовања и науке у Федерацији Босне и Херцеговине на 14. сједници, одржаној 27. 8. 2012. године. Овим документом је елиминисање сегрегирајућих и подијељених структура у школама предвиђено путем три корака:

- „Административно и правно уједињење подијељених васпитно-образовних установа”,
- „Успостављање јединственог приступа образовању и уједначених услова за све ученике” и
- „Потпуна интеграција подијељених школа – успостављање мултиетничких одјелења”.

Препоруке Федералног министарства образовања и науке достављене су свим кантоналним министарствима образовања, а њихова реализација повезана је са уставним рјешењима у Федерацији БиХ и различитом праксом судова о овом питању.

Као добар напредак у овом питању, Одбор Агенције за предшколско, основно и средње образовање, на приједлог директорке Агенције, на 28. састанку одржаном 24. 6. 2015. године донио је **ОДЛУКУ О ОДОБРАВАЊУ СМЈЕРНИЦА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЈЕЗГРА НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА ДЕФИНИСАНОГ НА ИСХОДИМА УЧЕЊА.**

Смјернице дефинишу процес реализације ЗЈНПП-а дефинисаног на исходима учења у развојне програме у предшколском васпитању и образовању, као и реализацију Заједничког језгра у наставне планове и програме за основно васпитање и образовање, опште средњошколско образовање и општеобразовне предмете у средњем стручном образовању, са освртом на евалуацију и вредновање. Смјернице ће се примјењивати у свим јавним и приватним предшколским установама, основним и средњим школама у Босни и Херцеговини.

Даје се препорука надлежним образовним властима да обезбиједи примјену Смјерница приликом реализације ЗЈНПП-а дефинисаног на исходима учења у развојне програме у предшколском васпитању и образовању и у НПП за основно и средње образовање, у свим јавним и приватним предшколским установама, основним и средњим школама на подручју из своје надлежности. Такође су израђене и **Смјернице за спровођење Заједничког језгра наставних планова и програма.**

Сљедећи корак у процесу развоја ЗЈНПП-а јесте израда НПП-а на основу исхода учења.

У оквиру програма „Помоћ пројектима побољшања васпитно-образовног рада са дјецом са тешкоћама у развоју” подржани су пројекти предшколских установа, основних и средњих школа, удружења грађана и невладиних организација.

Такође, упитно је да ли се поклања довољно пажње реализацији Привременог споразума о посебним потребама и правима дјете повратника, посебно у свјетлу актуелних дешавања око увођења националне групе предмета за дјецу повратнике у Републици Српској.

Осим активности на елиминисању сегрегирајућих и подијељених структура у школама у Федерацији Босне и Херцеговине, Федерално министарство образовања и науке је предузимало и друге активности чија сврха је побољшање укључености дјете у васпитно-образовни систем, а посебно у установе формалног образовања. У оквиру Програма рада, Федерално министарство образовања и науке је реализовало програм под називом: „Помоћ пројектима инклузије и пројектима побољшања рада са дјецом са посебним потребама” и Програм рада под називом „Подршка школовању дјете ромске националности и других националних мањина”. У посљедње двије године финансира се програм подршке ромским асистентима у настави.

У оквиру Програма финансирања пројеката из области предшколског, основног и средњег образовања, Федерално министарство образовања и науке је издвајало средства и за сљедеће активности:

- Подршка пројектима образовних установа које образују већи број ученика ромске националности и других националних мањина, као и пројектима који омогућавају промовисање права националних мањина и лица са посебним потребама те прилагођавање школских објеката за њихову реализацију,
- Подстицај проширивању смјештајних капацитета школских објеката у циљу административно-правног уједињења „двје школе под једним кровом” те прилагођавања школских просторија за њихову реализацију.

Посебан дио наставног плана представља инклузија која је, поред организационе интеграције, педагошки, социјални и психолошки процес укључивања ученика са посебним образовним потребама у редовне услове васпитно-образовног рада. Укључивање ученика са посебним образовним потребама захтијева посебну пажњу у школи и одјељењу у смислу стварања позитивне атмосфере и признавања различитости. Основ за рад претпоставља различитост као квалитет, захтијева специфичан приступ и надоградњу и доприноси отклањању подијелености. Укључивање дјецe са посебним образовним потребама требало би да буде угодно искуство за све ученике, стручне раднике, родитеље ученика са посебним образовним потребама као и друге родитеље. Таква интеграција захтијева пажљиво и детаљно планирање прије и након пријема таквих ученика у школу. Због тога је неопходно едуковати наставнике, стручне сараднике и руководство школе како би укључивање било успјешно. За успјешно укључивање ученика са посебним образовним потребама у редовни наставни процес потребно је знање о дијагнози, развојним карактеристикама ученика, специфичностима и могућностима тих ученика. Зато је неопходно оспособљавање и континуирани професионални развој и образовање наставног особља. Због различитих карактеристика група дјецe са посебним образовним потребама и захтјева по специфичним приступима у раду са њима, потребно је припремити посебна и специфична упутства. У њима се одређују услови рада са специфичним врстама тешкоћа и специфичним потребама, дидактичко-методички приступи, методичка средства и помагала. Упутства могу да укључе сљедеће области:

- организацију васпитно-образовног процеса,
- израду индивидуалног прилагођеног програма образовања,
- организацију времена,
- евалуацију и оцјењивање.

Исто тако, потребно је припремити упутства, односно, смјернице за рад са надареним ученицима као и са другим специфичним групама ученика као што су странци, мањине итд.

Неопходна је анализа свих васпитно-образовних области и саставних елемената у циљу одређивања наставних предмета који могу да допринесу реализацији постављених индикатора унутар одређене области. То значи одредити предмете који својим циљевима покривају одређену област. На примјер, у језичко-комуникационој области то би били предмети: босански језик, хрватски језик и српски језик, као и страни језици; у математичкој области то би била математика; у области природних наука: биологија, физика, хемија, географија итд. У овој фази потребно је усмјерити пажњу на постојање компатибилности између циљева постојећих наставних предмета и припадајућих одговарајућих исхода учења и индикатора ЗЈНПП-а, односно, да ли су потребне промјене у том подручју.

Уз критеријуме за оцјењивање, значајно мјесто има добро планирано и квалитетно спроведено формативно праћење које унапређује квалитет наставе и омогућава мотивацију за учење и боља достигнућа ученика. Након утврђивања наставних планова слиједи израда развојног и наставних програма. У том процесу најприје треба договорити структуру

развојног програма у предшколском васпитању и структуру наставних програма за основно деветогодишње васпитање и образовање и средњошколско васпитање и образовање.

48. Министарство за образовање, науку, културу и спорт у Влади Зеничко-добојског кантона – У погледу превазилажења евентуалних облика **сегрегације** у школском систему, Министарство је у складу са својим надлежностима, након доношења оквирних закона о основном и средњем образовању у БиХ, приступило изради нових образовних закона који су представљали окосницу почетка свеукупних и планираних образовних реформи у овој области.

На приједлог ресорног министарства, Скупштина Зеничко-добојског кантона донијела је нови Закон о средњој школи 2017. године, а 2018. године и нови Закон о основној школи, па се на тај начин наставило са активностима усмјереним на превазилажење евентуалних облика дискриминације и сегрегације у образовању. Посебно напомињемо да је у процедури израда новог закона о предшколском васпитању и образовању Зеничко-добојског кантона, којим ће се обезбиједити већа права на предшколско васпитање и образовање, посебно дјечи са тешкоћама у развоју.

Члан 4. Закона о предшколском васпитању и образовању („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, бр. 7/10, 8/12) дефинише забрану дискриминације по било којем основу и једнак приступ у учешћу у предшколском васпитању и образовању и обезбјеђење једнаких услова и прилика за све. **Свако дијете** има једнако право приступа и једнаке могућности учешћа у предшколском васпитању и образовању у Зеничко-добојском кантону. Програмом обавезног предшколског васпитања и образовања обухваћена су и дјеца ромске популације.

Члан 9. Закона о предшколском васпитању и образовању („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, бр. 7/10, 8/12) предвиђа да се дјеца са посебним потребама укључују у предшколске установе према програму прилагођеном њиховим индивидуалним потребама.

Чланом 5. ставом (1) и (5) Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 3/18) дефинисано је да је основно образовање обавезно и бесплатно **за сву дјецу**, тј. редовно похађање основне школе је обавезно у трајању од девет година за сву дјецу од шесте до петнаесте године живота. Чланом 5. ставом (8) наведеног закона дефинисано је да право дјетета на образовање има предност над свим осталим правима, те да се у случају сукоба права предност даје оном праву, тумачењу и дјеловању које ће највише користити интересу дјетета.

У члану 8. Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 3/18) наведено је да и страни држављани и лица без држављанства имају право да стичу васпитање и образовање у школама Кантона, по одредбама овог закона, у складу са конвенцијама и уговорима које је држава Босна и Херцеговине закључила са другим државама и међународним организацијама.

Чланом 7. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) дефинисана су питања поштовања људских права и основних слобода, и то:

- право дјетета на образовање има предност над свим осталим правима, те да се у случају сукоба права предност даје оном праву, тумачењу и дјеловању које ће највише користити интересу дјетета;
- да школа има одговорност да у сопственој средини и у средини у којој дјелује допринесе стварању културе поштовања људских права и основних слобода свих грађана, а засновано на Уставу и осталим међународним документима из области људских права које је потписала Босна и Херцеговина;

- права ученика са посебним образовним потребама који могу да имају инвалидитет, тешкоћу или да буду у неповољном положају, поштоваће се у највећој мјери, прије свега, исправним избором занимања;
- да ће се језик и култура националних мањина поштовати у школи у највећој могућој мјери, а у складу са Конвенцијом о заштити права националних мањина. Ресорно министарство ће установити наставни план и програм који ће одговарати потребама националних мањина, а који укључује језик, књижевност, историју и културу те мањине;
- дефинисано је и право похађања наставе вјеронауке или алтернативног предмета, тј. да ће школа унапређивати и штитити вјерске слободе, толеранцију и културу дијалога, као и да се не могу предузимати никакве мјере и активности којима би се ограничавале слобода изражавања сопствених и упознавања других и другачијих убјеђења.

Мисија ОЕБС-а је у свом Извјештају за 2018. дала препоруке како би се одлучније кренуло ка укидању дискриминационе праксе постојања „**двје школе под једним кровом**”. Једна од препорука је и административно-правно уједињење које представља, како се наводи у Извјештају, изводљив и прагматичан корак ка укидању сегрегације. Уз сарадњу и разумијевање Кантоналне владе, Скупштине те Мисије ОЕБС-а у БиХ, Министарство за образовање, науку, културу и спорт урадило је административно-правно уједињавање у основним школама у Новом Шехеру у општини Маглај, те Мјешовитој средњој школи и Средњој мјешовитој школи у Жепчу. Радило се на укидању постојања двје образовне установе са потпуно раздвојеним одјељењима, правним субјективитетом регистрованим на различитим судовима (Витез, Травник и Зеница), органима управљања и руковођења, зборницама-наставничким вијећима, односно административном и пратећем особљу у истом школском објекту, односно истом припадајућем уписно-гравитационом подручју. Након административно-правног уједињавања, у ЈУ ОШ „Нови Шехер” у Маглају имамо заједнички менаџмент, органе управљања и руковођења, наставни календар, заједничке стручне и ваннаставне активности, као и заједничку салу за физичко и здравствено васпитање, библиотеку, зборницу, заједничку смјену и улаз. Рад на реформи наставних планова и програма, нарочито реализацијом унапријеђеног Заједничког језгра наставних планова и програма БиХ заснованог на ученичким достигнућима, представља кључни корак ка стварању инклузивних школа.

Израђени су и донесени адекватни наставни планови и програми ЗДК-а на босанском/хрватском/српском језику који су засновани на заједничким језгрима те, у завршници, свим правним претпоставкама о пуној једнакоправности на наставу на матерњем језику за све конститутивне народе – грађане Кантона.

Министарство за образовање, науку, културу и спорт Зеничко-добојског кантона предузима кораке на модернизацији наставних планова и програма основних и средњих школа, те високошколских установа, у складу са Акционим планом за реализацију приоритета из аналитичког извјештаја Европске комисије.

У претходном периоду су реализоване све додатне обуке, семинари и радионице (са фокусом на индекс инклузивности, исходе учења, е-дневнике, школе за 21. вијек) с циљем додатних едукација наставног особља, а све у складу са постављеним реформским образовним потребама.

7. VI. ДИО – Члан 9. Конвенције

Став 1. Држава се обавезује да призна да право сваког припадника националне мањине на слободу изражавања обухвата слободу убјеђења и примања и давања информација и идеја на језику мањине, без ометања које врше власти и без обзира на границе. Држава ће обезбиједити, у оквиру својих правних система, да припадници националних мањина имају приступ средствима јавног информисања без дискриминације.

Став 2. Не спречава држава да затраже одобрење, без дискриминације и на основу објективних критеријума за емитовање радио и ТВ-емисија или отварање кинематографских предузећа.

Став 3. Држава неће ометати успостављање и коришћење штампаних средстава јавног информисања од стране припадника националних мањина. У законским оквирима за радио и телевизијске емисије обезбиједиће се колико год је то могуће, а узимајући у обзир одредбе става и да припадници националних мањина имају могућност успостављања и коришћења сопствених средстава јавног информисања.

Став 4. У оквиру својих правних система држава ће усвојити адекватне мјере да се припадницима националних мањина олакша приступ средствима јавног информисања и у циљу подстицања толеранције и омогућавања културног плурализма.

7.1. Примјена државног Закона о националним мањинама у области медија

49. Регулаторна агенција за комуникације (Агенција) – Законом о комуникацијама БиХ („Службени гласник БиХ”, бр. 31/03, 75/06 и 32/10) успостављени су основни регулаторни принципи који се примјењују у области емитовања и који, између осталог, укључују заштиту слободе изражавања и разноликост мишљења у складу са општеприхваћеним стандардима пристojности, недискриминације, праведности, тачности и непристрасности и за чију је реализацију надлежна Регулаторна агенција за комуникације. Агенција је функционално независна и непрофитна институција са статусом правног лица према законима Босне и Херцеговине, која је надлежна за проглашавање правила у области емитовања и телекомуникација и обезбјеђење њиховог поштовања, издавање дозвола емитерима и оператерима телекомуникација у складу са одредбама Закона и праћење поштовања услова издатих дозвола.

У складу са чланом 37. и чланом 39. Закона, Кодексом о аудиовизуелним медијским услугама и медијским услугама радија (Кодекс) дефинисана су правила и стандарди у вези програмског садржаја, који се односе на пружаоце аудиовизуелних медијских услуга и медијских услуга радија. Кодексом су, између осталог, забрањени садржаји који понижавају, застрашују или подстичу на мржњу, насиље, дискриминацију или предрасуду на основу пола, расе, етничке припадности, националности, вјере или убјеђења, инвалидности, посебних потреба, доби, сексуалне оријентације, друштвеног поријекла, као и сваки други садржај који има за сврху или посљедицу да било којем лицу онемогући или угрожава признавање, уживање или остваривање, на равноправном основу, његових права и слобода.

У периоду од посљедњег извјештавања, односно од априла 2016. до августа 2020. године, нису примљени приговори на садржаје програма пружалаца медијских услуга који се односе на потенцијално непримјерене садржаје о припадницима националних мањина, нити су у вези са наведеним забиљежена кршења примјенљивих правила и прописа Агенције.

У априлу 2020. године Агенција је издала нову дозволу јавним РТВ сервисима која, између осталог, садржи обавезујуће квоте у погледу емитовања програма намијењених националним мањинама у трајању од најмање једног часа недјељно, водећи рачуна о равноправној заступљености. Примјена ове одредбе је ступила на снагу датумом издавања дозволе, односно 26. 4. 2020. године. Агенција ће по службеној дужности спроводити надзор поштовања свих услова дозволе јавних сервиса, укључујући и одредбу која се односи на обавезујућу недјељну квоту емитовања програма намијењених националним мањинама. Осим тога, у оквиру активности на ревизији правила и прописа из области емитовања које се тичу јавних радио и телевизијских станица, Агенција планира увести обавезујуће квоте програма намијењених националним мањинама и за све јавне радио и телевизијске станице.

У циљу обезбјеђења медијског плурализма, равноправне и ефикасне конкуренције на медијском тржишту Босне и Херцеговине, Агенција је 2008. године увела могућност издавања посебних дозвола за земаљску радио-дифузију намијењену одређеним друштвеним групама. Ради се о дозволи за непрофитне организације или удружења грађана у сврху задовољавања специфичних потреба одређене друштвене групе, на некомерцијалном основу, а која се издаје на неексклузивном основу. Нису забиљежене иницијативе нити је показан интерес националних мањина за додјелу дозволе за пружање медијске услуге радија путем земаљске радио-дифузије за непрофитне организације у сврху задовољавања специфичних потреба одређене друштвене групе на непрофитном основу. Поред наведеног, постоји могућност успостављања телевизијске станице путем других електронских комуникационих мрежа, за коју Агенција такође издаје дозволе на неексклузивном основу, међутим, нису регистровани захтјеви националних мањина за издавање ове дозволе.

50. Радио-телевизија Босне и Херцеговине – као јавни сервис свих грађана има обавезу и мисију да извјештава о питањима важним за националне мањине у Босни и Херцеговини, те да путем разноврсних програмских садржаја допринесе очувању културних и традиционалних вриједности различитих националних мањина. Поред европских стандарда који су уграђени у принципе дјеловања јавног сервиса Босне и Херцеговине, наша програмска обавеза да производимо такве програме проистиче и из законских аката који дефинишу питање националних мањина у сегменту медија. У претходном извјештају назначене су обавезе БХРТ-а које проистичу из Закона о јавном радио-телевизијском систему БиХ (члан 26, став (3)), Закона о заштити права националних мањина у БиХ (члан 16), а у новој Дозволи система Регулаторне агенције за комуникације (важи од 26. 4. 2020) јаче су наглашене обавезе БХР1 и БХТ1 у производњи и емитовању програма намијењених националним мањинама. Тако је БХТ1 обавезан емитовати програм намијењен припадницима националних мањина у трајању од најмање једног часа недјељно. Такође, БХТ1 ће најмање једном недјељно обезбиједити посебну информативну емисију за припаднике националних мањина, на њиховом језику, водећи рачуна о равноправној заступљености. Иста одредба је назначена и у Дозволи за БХР1.

Документарно-савремени програм

На иницијативу националних мањина путем „Координационе групе националних мањина” и подршке пројекта Европске уније и Савјета Европе „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини”, 2018. године БХТ1 је програмом „Идентитети” започео емитовање емисија намијењених националним мањинама, с тим што се у почетку радило о мјесечном издању. Захваљујући пројекту UNICEF-а који је суфинансирао продукцију емисије, у јуну 2020. је емитовано пет једночасовних емисија – једном недјељно. Тематски гледано, „Идентитети” су се држали концепта прегледа живота и активности регистрованих националних мањина, при чему је представљена већина њих. У наредној програмској шеми (2020–2021) Документарно-савремени програм БХТ1 ће наставити реализацију емисије

„Идентитети” у истом формату, али са повећаним интензитетом емитовања. Умјесто једном мјесечно, емисија ће се емитовати једном недјељно. Концептно, овај програм ће садржавати најмање један документарни прилог у трајању 6–10 минута, док ће се остатак емисије реализовати из студија уз учешће гостију. Планирано је емитовање око 30 емисија у наведеној шеми. И даље ће остати отворено питање језика. С обзиром на капацитете БХТ1, техничку изводљивост и чињеницу да постоји мало говорника језика националних мањина у БиХ, биће врло тешко реализовати програм на језицима мањина. И према досадашњем искуству, са изузетком албанске националне мањине, показало се немогућим пронаћи довољан број гостију који би за вријеме једне емисије говорили искључиво на матерњем језику. До сада никад није било жалби нити негативних коментара на емисију „Идентитети”, ни у концептном ни у садржајном смислу, како од представника или припадника националних мањина тако ни од осталих гледалаца.

Информативни програм

Информативни програм нема посебне емисије о националним мањинама, али приче о правима, захтјевима, проблемима и традицији припадника неке од националних мањина емитују се у различитим издањима информативних садржаја, посебно у Дневнику 2. Ипак, најчешће се говорило о проблемима са којим се суочавају припадници најбројније националне мањине код нас, Роми. И даље ће Информативни програм пратити националне мањине, прије свега, када постоји дневно-актуелни повод, али ће се и тематским причама актуелизовати проблеми са којим се сусрећу ове групе (запошљавање, школовање, промовисање културних вриједности и обичаја и сл.). Што се тиче жалби или перцепције ових садржаја, до сада нису забиљежене никакве притужбе које се односе на непримјерене медијске садржаје о припадницима националних мањина.

Култура

Редакција за културу имала је до сада врло активан однос и сарадњу са различитим удружењима која промовишу културне садржаје и догађаје који третирају важне личности или дешавања значајна за одређене националне мањине. Можемо навести сарадњу са Удружењем Словенаца „Иван Цанкар”, затим манифестације посвећене Исаку Самоковлији, а истакнута мјеста за излагачку умјетност су галерије Нови храм и Јеврејска општина у Сарајеву, које су мјесто сусретања националних мањина и свих националности које стварају и излажу у том простору. Генерално, култура националних мањина се прати, али би било важно остварити један видљивији континуитет, отворати простор за представљање креативних умјетника и садржаја из тих заједница. А оне „културну баштину БиХ” чине још богатијом и разноврснијом.

Радио Босне и Херцеговине

Информативни програм

Информативни програм БХР1 је у вијестима, углавном путем извјештаја и тематски, пратио дешавања значајна за положај националних мањина (Дан националних мањина Кантона Сарајево, Међународни дан Рома, социјалне теме и сл.).

Такође, од 2018. године Информативни програм продукује емисију „Међу нама о нама” за маргинализоване друштвене групе, а често се тематски фокусира управо на националне мањине. Прве двије емисије (о Закону о националним мањинама у БиХ и ромском језику) подржане су пројектом Европске уније и Савјета Европе „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини”. До сада је емисија емитована четрнаестодневно, а укупно је 13 издања емисије било посвећено националним мањинама. Због пандемије COVID-19

престало се са продукцијом, али је ипак реализовано једно издање, управо посвећено насиљу и говору мржње према Ромима у вријеме корона кризе (19. августа). И у јесењој шеми ће се емитовати ове емисије, за сада два пута мјесечно, у трајању 30–45 минута.

Неке од тема реализованих емисија биле су: политичка партиципација националних мањина, језици националних мањина у БиХ, историја националних мањина у БиХ, погледа културног стваралаштва националних мањина РС у Бањалуци, положај Ромкиња, стамбено збрињавање Рома, запошљавање Рома итд. У емисијама су свој језик и традицију, ставове и искуства презентовали или суочили представници удружења националних мањина из различитих дијелова БиХ и сусједних земаља, те представници владиног и невладиног сектора који се баве овом проблематиком.

Циљ је био да о одређеној теми говори што више актера који су директно заинтересовани или се баве одређеном проблематиком. Рецимо, у емисији „Језици националних мањина у БиХ” говорило се о томе како, колико и гдје се уче језици националних мањина, институционално и ванинституционално, па су о теми говорили представници удружења Рома, Италијана, Украјинаца, Пољака, Чеха, Мађара, Словенаца, Македонаца и Јеврејске заједнице, те представници Министарства образовања и науке ФБиХ и Министарства просвјете и културе РС. Чула су се различита искуства, а суговорници/е су понешто казали/е на језицима својих националних мањина. Између осталог, било је ријечи о очувању и ревитализацији готово изумрлог језика сефардских јевреја у Босни и Херцеговини.

У емисији са Смотре националних мањина Републике Српске у Бањалуци представљено је културно стваралаштво, обичаји и традиција 12 националних мањина које дјелују у том ентитету. Представили су се: Црногорци, Чеси, Италијани, Јевреји, Мађари, Македонци, Пољаци, Роми, Руси, Словаци, Словенци и Украјинци. У емисији снимљеној у Прњавору, који и даље носи епитет „мала Европа”, представљено је данас активних девет удружења 13 националних мањина, а било је ријечи о сарадњи са локалним властима, проблемима и неслагањима у општинском Савезу националних мањина, али и култури Чеха, Пољака, Рома, Италијана и Украјинаца која се и данас његује.

У емисији о ромском језику тражили смо одговор на питање да ли смо у Босни и Херцеговини спремни да одговоримо на изазов како сачувати ромски језик и културу са којим се суочавају Роми али и државе широм Европе. Уз проблеме са којим се суочавају Роми у БиХ и начинима на које их превазилазе, било је ријечи о међународним обавезама БиХ, а чули смо и искуства из Хрватске и Србије о моделима институционалног учења и изучавања ромског језика и културе.

Двије емисије о Закону о националним мањинама у БиХ и ромском језику подржане су финансијски из пројекта „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини” који се спроводи као дио програма „Horizontal Facility за Западни Балкан и Турску”, заједничког програма Европске уније и Савјета Европе.

Емисија о насиљу над Ромкињама током пандемије COVID-19 је финансијски реализована уз подршку пројекта Европске уније и Савјета Европе „Промоција различитости и једнакости у Босни и Херцеговини”, у оквиру којег се спроводио и пројекат „Превенција говора мржње и насиља над ромским женама током пандемије COVID-19”, који је спровело Удружење жена Ромкиња „Боља будућност” из Тузле.

Емисије су биле постављене и на нашем веб-порталу www.bhrt.ba, а такође су гошће и гости дијелили линк емисије на својим личним те профилима организација и институција из којих долазе, те на друштвеним мрежама и Јутјуб каналима.

Вођени програм/Музички програм

У Вођеном програму у емисији „Отворени студио” обрађиване су теме о активностима удружења националних мањина, здравственој заштити, социјалном збрињавању, дискриминацији и говору мржње према Ромима.

У Музичком програму емитују се музичке нумере на језицима националних мањина и реализују емисије о ауторима који су припадници националних мањина.

БХР1 није никада имао било какав приговор или примједбу на реализоване садржаје током емитовања садржаја посвећених националним мањинама.

И као што је већ назначено, поред обавезе и жеље да се реализују овакви садржаји, треба рећи да Радио-телевизија Босне и Херцеговине у овој фази нема могућности да испуњава до краја назначене обавезе, прије свега, у дијелу који се односи на производњу програма на језицима националних мањина. БХРТ има један радијски и један телевизијски канал и врло ограничена финансијска средства за производњу различитих програма попут информативног, културног, спортског, образовног итд. Такође, било је покушаја у неким ранијим периодима, када је била нешто повољнија финансијска ситуација у БХРТ-у, да се реализују садржаји на мањинским језицима, прије свега ромском, али се одустало од тога због недостатка већег броја саговорника и водитеља који говоре језик/е неке од националних мањина. Стога смо се определијели за варијанту да, поред дневно-актуелних информативних садржаја који третирају проблематику националних мањина, радимо емисије и серијале о националним мањинама у Босни и Херцеговини на званичним Б/Х/С језицима, уз наду да ћемо у неком наредном периоду бити у прилици да финансијски и кадровски почнемо да реализујемо програме за националне мањине на језицима тих мањина. Такође смо свјесни колико је едукација важан сегмент нашег дјеловања и мисије и зато производња програма намијењених дјец, припадницима националних мањина, на њиховом матерњем језику, остаје наша дугорочна обавеза.

51. РТРС – Своју улогу Јавног сервиса Републике Српске остварује на основу Закона о Радио-телевизији Републике Српске и Закона о јавном РТВ систему Босне и Херцеговине, поштујући уређивачке принципе који су засновани на европским стандардима и другим релевантним прописима.

Упркос ванредним околностима и приоритетима појачаног извјештавања о мјерама и заштити становништва од корона вируса, Радио-телевизија Републике Српске је у 2020. години настојала да, поштујући законску регулативу и уређивачке принципе, у свим сегментима програма испуни обавезу јавног емитера, што подразумијева и приступ програму представника из реда осталих народа, односно националних мањина.

У складу са професионалним стандардима РТРС-а, јавних сервиса у БиХ и реализацијом примјене Повеље о регионалним или мањинским језицима у Босни и Херцеговини, Телевизија Републике Српске уврстила је у своју програмску шему нову емисију „Мала Европа” од 10. марта 2019. године, посвећену националним мањинама, очувању традиције, културе и језика. Емисија је била на програму практично сваке недјеље, и то на Првом програму премијерно суботом од 11.00 часова и репризно наредне недјеље у 19.00 часова на Програму РТРС Плус. Тенденција је да до коначног циља намјенске производње програма за националне мањине достигнемо у програму што већи проценат садржаја у којима се могу чути информације о националним мањинама, њиховој култури, преокупацијама, језику и традицији. Неодвојив дио је и промоција позитивних вриједности ових заједница у нашем програму путем намјенских прилога, редовних активности удружења националних мањина окупљених при Савезу националних мањина Републике Српске. О свему томе гледаоци су редовно информисани и путем Јутарњег програма, емисије „У фокусу”, те редовних информативних емисија Вијести, Српска данас и Дневник. У свим овим емисијама,

принципом дешавања значајних за јавност, информишемо о значају и вриједности заједница националних мањина, у циљу очувања њихове традиције, језика и културе.

Специјализована емисија за националне мањине „Мала Европа” на програму је у новом циклусу и од 7. септембра 2020. године на Првом програму Телевизије и на РТРС Програму Плус.

Актуелном програмском шемом предвиђено је емитовање „Мале Европе” сваког другог понедељка од 16.00 часова на Првом програму Телевизије Републике Српске. Реприза је недјељом у 19.00 часова на Програму РТРС Плус. На овај начин смо објединили потребе представника националних мањина из Републике Српске за промовисањем њихових активности и упознавањем са заједницама које живе на овим просторима, инсистирајући на заштити и учењу језика, образовању, најпозитивнијим вриједностима њихових заједница и промовисању толеранције и истинских вриједности савремене цивилизације.

Емисија „Коријени” на Радију Републике Српске емитује се од 3. априла 2006. године. Ријеч је о једночасовној емисији коју емитујемо суботом, а која обрађује и истражује све важне теме из живота националних мањина.

Емисија о националним мањинама „Коријени” на Радију Републике Српске најдуже се емитује у Босни и Херцеговини.

Радио-телевизија Републике Српске као јавни сервис често није у прилици аплицирати за неке пројекте европских програма који подстичу афирмацију и заштиту различитости националних мањина. Када би се овај принцип кориговао, Телевизија Републике Српске, али и други јавни емитери у региону били би у прилици да унаприједе продукцију, обезбиједи квалитетне преводе како би се више чули језици националних мањина, посјете њихове домове и средине и на тај начин да потпуније упознају живот националних мањина.

Тако би и ови програми који нису атрактивни гледаоцима имали шансу за бољу промоцију и квалитетнији приступ.

52. Јавни емитери чији је оснивач кантон обавезни су у својим програмским шемама реализовати посебне емисије за припаднике националних мањина, а могу обезбиједити и друге садржаје на језицима националних мањина као и емисије на званичним језицима конститутивних народа о припадницима националних мањина у кантону (члан 16. Обавезе кантоналних јавних емитера).

Кантонална радио-телевизија Горажде редовно емитује прилоге и емисије о националним мањинама.

8. VII. ДИО – Члан 10. Конвенције

Став 1. Држава се обавезује да призна право сваког припадника националне мањине на коришћење, слободно и без ометања, свог језика, приватно и јавно, усмено и писмено.

Став 2. У областима настањеним лицима која традиционално или у знатном броју припадају националним мањинама, уколико та лица то затраже, и када тај захтјев одговара стварној потреби, држава ће настојати, колико је то могуће, обезбиједити услове који ће омогућити коришћење мањинског језика у односима тих лица са органима управе.

Став 3. Држава се обавезује гарантовати право сваком припаднику националне мањине да буде одмах обавијештен, на језику који разумије, о разлозима хапшења и о природи и разлозима оптужбе против њега и да се брани на том језику, ако је потребно, уз бесплатну помоћ тумача.

53. Министарство за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона – У Закону о управном поступку ФБиХ, у члану 16, остављена је могућност да се странкама (у конкретном случају националним мањинама) омогући употреба језика који разумију, како слиједи:

Употреба језика и писма Члан 16.

- (1) Управни поступак води се на босанском језику и хрватском језику, а као средства комуникације могу да се користе и остали језици.
- (2) Орган који води управни поступак обезбјеђује равноправну употребу босанског језика и хрватског језика.
- (3) Ако је федералним законом као службени језик одређен и додатни језик, тај језик ће се користити у складу са федералним законом.
- (4) Ако се поступак не води на језику странке, орган који води поступак дужан је да јој омогући да прати ток поступка на њеном језику. Орган ће поучити странку, односно другог учесника о могућности коришћења њеног језика у поступку, а у записник ће се забиљежити да је странка, односно други учесник поучен о том праву и његова изјава у вези са датом поуком унијеће се у записник.
- (5) Странке и други учесници у поступку који нису држављани Федерације Босне и Херцеговине, а не знају језик на којем се води поступак, имају право да ток поступка прате преко тумача (преводиоца).
- (6) У управном поступку службено писмо је латиница.

Кантонална управна инспекција која се налази у саставу Министарства за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона врши инспекциони надзор над радом органа управе и управних организација Кантона као и јединица локалне самоуправе, у дијелу правилног спровођења Закона о управном поступку.

У локалној заједници не могу се сачињавати акти на регионалним или мањинским језицима, као ни употреба презимена на регионалним или мањинским језицима у матичним евиденцијама. Када је у питању коришћење и употреба традиционалних и исправних облика имена на регионалним или мањинским језицима, те употреба презимена у матичним евиденцијама на регионалним или мањинским језицима, једино се Општина Какањ изјаснила у свом одговору да поступа у складу са Законом о матичним књигама у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ”, бр. 37/12 и 80/14) и Законом о личном имену („Службене новине Федерације БиХ”, број 7/12).

54. Општина Травник – У практичним ситуацијама, у раду Општине Травник као управном органу поступци се воде на босанском и хрватском језику као равноправним језицима. Комуницирати (разговарати, приопштавати и сл.) у току поступка може се и на другом језику, односно језику припадника националних мањина, те је орган који води управни поступак дужан да омогући припаднику националне мањине да прати ток поступка на свом језику. Када је ријеч о овој области примјењује се члан 16. Закона о управном поступку Федерације Босне и Херцеговине.

55. Министарство управе и локалне самоуправе РС – Законом о општем управном поступку („Службени гласник Републике Српске”, бр. 13/02, 87/07, 50/10 и 66/18) прописано је да ако се поступак не води на језику странке, односно других учесника у поступку, орган је дужан да им омогући да помоћу преводиоца прате поступак на свом језику, као и да позиве и друге дописе доставља на њиховом језику и писму.

8.1. Употреба језика националних мањина у раду управних органа

56. Министарство за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона – Правни заступници Кантоналног завода за правну помоћ пружају бесплатну правну помоћ свим лицима подједнако, без обзира на пол, доб, поријекло, вјерску припадност, укључујући и лица која су припадници националних мањина. Од тренутка обраћања било којег лица Заводу, даје им се правни савјет, затим се бесплатно сачињавају разне врсте правних поднесака, заступају наведена лица и пред надлежним судовима као и органима управе. Кантонални завод за правну помоћ у свом свакодневном раду примјењује материјалне и процесне законе којима се обезбјеђује равноправност и једнакост националним мањинама и једнака законска заштита. Када заступају националне мањине пред надлежним органима, правни заступници/заступнице овог завода су свјedoци да се та лица поучавају о својим правима и могућностима, те да у поступку могу да несметано користе свој језик, при чему ће им у том случају бити обезбијеђен преводилац (чл. 315. Закона о парничном поступку ФБиХ).

Чланом 5. ставом 1. Закона о кривичном поступку Федерације БиХ („Службене новине Федерације БиХ”, бр. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 и 59/14) прописано је:

„Лице лишено слободе мора се на матерњем језику или језику који разумије одмах обавијестити о разлозима лишења слободе и истовремено, прије првог испитивања, поучити да није дужан дати исказ, нити одговарати на постављена питања, да има право узети браниоца којег може сам да изабере, као и о томе да има право да његова породица, конзуларни службеник стране државе чији је држављанин или друго лице којег оно одреди буду обавијештени о његовом лишењу слободе.”

Члан 8. ЗКП-а ФБиХ прописује:

„У кривичном поступку у равноправној су употреби босански језик, хрватски језик и српски језик, а службена писма су латиница и ћирилица.”

Чланом 9. ЗКП-а ФБиХ који носи назив „Право на употребу језика и писма” прописано је:

- (1) „Кривични поступак се води на једном од језика из члана 8. овог закона. У поступку се користи једно од писама из члана 8. овог закона.
- (2) Странке, свјedoци и остали судионици у поступку имају право да се служе својим језиком, матерњим језиком или језиком који разумију. Ако лице не разумије један од службених језика Босне и Херцеговине, односно Федерације, обезбиједиће се усмено превођење онога што оно, односно други износе, као и исправа и другог писменог материјала.

- (3) О правима из става 2. овог члана поучиће се прије првог испитивања лица из става 2. овог члана која се тих права могу одрећи ако знају језик на којем се води поступак. У записник ће се забиљежити да је дата поука и изјава учесника на дату поуку.
- (4) Превођење обавља судски тумач.”

Чланом 10. ЗКП-а ФБиХ који носи назив „Упућивање и достављање дописа” прописано је:

„ (1) Позиве, одлуке и друге дописе упућује суд и други органи који учествују у поступку на једном од званичних језика и писама из члана 8. овог закона.

(2) Поднесци се достављају суду и другим органима који учествују у поступку на једном од званичних језика и писама из члана 8. овог закона.

(3) Лицу које је лишено слободе или се налази у притвору, на издржавању казне или на обавезном психијатријском лијечењу, односно, обавезном лијечењу од зависности, доставиће се и превод дописа из ст. 1. и 2. овог члана на матерњем језику или језику који разумије.”

У случају да суд не примјењује наведене одредбе, чини апсолутно важну повреду одредби кривичног поступка, што сходно члану 314. ставу 1. тачки ц. ЗКП-а ФБиХ представља разлог за побијање пресуде жалбом.

Дакле, једна од апсолутно важних повреда одредби кривичног поступка постоји у случају да је главни претрес одржан без лица чије је присуство на главном претресу по закону обавезно, или ако је оптуженом, браниоцу или оштећеном противно његовом захтјеву ускраћено да на главном претресу употребљава свој језик и да на свом језику прати ток главног претреса.

Чланом 18. Закона о прекршајима („Службене новине Федерације БиХ”, број 63/14) кривични поступак се води на једном од званичних језика који су у званичној употреби у суду, а то су: босански, српски и хрватски језик. Странке и свјedoци и остали учесници имају право да се служе матерњим језиком или језиком који разумију. Ако не разумију ни један од званичних језика у суду, обезбјеђује им се усмено превођење онога што оне или други износе, као и исправа и другог доказног материјала.

О овим правима странке се поучавају прије првог испитивања. Ако знају језик на којем се иначе поступак води, могу се одрећи оваквих права.

Наведена поука и изјава биљеже се у судски записник.

Превођење обавља судски тумач. Трошкови превођења се не наплаћују од странака. Иду на терет судског односно кантоналног буџета. Ово право омогућава се не само за регионалне и мањинске језике него и за све језике широм свијета.

Да би се обезбиједило да се ово право поштује у кривичном поступку, Закон прописује обавезу органа који води кривични поступак да упозна учеснике поступка о праву на употребу матерњег језика или језика који разумију и да се поука обавезно унесе у записник, као и изјава субјекта у поступку на дату поуку (чл. 9. ст. 3. Закона о кривичном поступку ФБиХ).

Ускраћивање странци да на главном претресу користи свој језик и да га прати на свом језику представља важну повреду одредби кривичног поступка и разлог за побијање пресуде због значајне повреде одредби кривичног поступка (чл. 312. ст. 1. тач. ц. Закона о кривичном поступку ФБиХ).

Трошкови превођења на језик странке, свјedoка или других лица која учествују у кривичном поступку, а који настају примјеном одредби о превођењу на језик странке и других учесника, неће се наплаћивати од лица која су по одредбама закона иначе дужна да надокнаде трошкове кривичног поступка (чл. 199. ст. 5. Закона о кривичном поступку ФБиХ). Дакле, трошкови превођења исплаћују се унапријед из буџетских средстава и остају на терет тих средстава, без обзира ко је по коначној одлуци суда дужан да сноси трошкове кривичног поступка. У Правилнику о надокнади трошкова кривичног поступка у Федерацији Босне и Херцеговине и висини паушалног износа („Службене новине Федерације БиХ”, број 7/18) такође стоји да се трошкови превођења на језик странке и других лица која учествују у кривичном поступку, а који настају примјеном одредби Закона о кривичном поступку БиХ, неће наплаћивати од лица

која су по одредбама Закона дужна да надокнаде трошкове кривичног поступка (чл. 2. ст. 5. Правилника).

Осим права на употребу свог језика у усменој комуникацији учесника у кривичном поступку, Закон о кривичном поступку ФБиХ прописује и обавезу да се лицу које је лишено слободе или се налази у притвору, на издржавању казне или на обавезном психијатријском лијечењу од зависности достави и превод дописа на језику којим се то лице служи у поступку. Дакле, наведеним лицима се позиви, одлуке и други дописи обавезно достављају на језику којим се она служе у поступку (чл. 10. ст. 3. Закона о кривичном поступку ФБиХ).

Дакле, из наведеног је јасно да странке, свједоци и остали учесници у кривичном поступку који се води код Тужилаштва и судова имају право да се служе својим језиком, без обзира да ли је тај језик и званични језик на којем се води кривични поступак. Ако учесник не разумије званични језик на којем се води кривични поступак, обезбјеђује му се усмено превођење онога што он или други изнесе, као и превод исправа и другог писменог доказног материјала, како би потпуно били упознати са резултатима предузетих процесних радњи.

Напомињемо да TCMS систем за аутоматско управљање предметима у тужилаштвима не предвиђа могућност повлачења извјештаја према критеријуму националне припадности, у циљу добијања конкретних статистичких података о употреби мањинских језика у кривичним предметима које води ово тужилаштво.

У кривичним поступцима:

- није било захтјева припадника националних мањина у Босни и Херцеговини да се служе језиком мањине.

У грађанској парници:

У ове поступке спадају: парнични, (привредни), ванпарнични и извршни поступак. У свим тим поступцима примјењују се одредбе чланова 6. и од 313. до 315. Закона о парничном поступку („Службене новине Федерације БиХ”, бр. 53/03, 73/05, 19/06 и 98/15), гдје је прописано да странке и други учесници у поступку употребљавају један од језика из члана 6. (босански, српски или хрватски језик). Ако не познају ни један од ових језика обезбјеђују о свом трошку усмено или писмено превођење процесних радњи које предузимају као и друга усмена или писмена превођења за своје потребе.

Странке и умјешачи дужни су да обезбиједе и превођење доказа које су предложили. Превођење обављају тумачи.

Примјена Повеље у парничном поступку огледа се у сљедећим законским одредбама:

Чланом 6. Закона о парничном поступку Федерације БиХ („Службене новине Федерације БиХ”, бр. 53/03, 73/05, 19/06 и 98/15) прописано је:

„У парничном поступку у равноправној су употреби босански језик, хрватски језик и српски језик, а званична писма су латиница и ћирилица.”

Чланом 145. ставом 1. ЗПП-а ФБиХ прописује се:

„Свједок који не зна језик на којем се води поступак, саслушаће се преко тумача.”

Чланом 313. ЗПП-а ФБиХ прописано је:

„Позиви, одлуке и други судски дописи упућују се странкама и другим учесницима у поступку на једном од језика из члана 6. овог закона.”

Чланом 314. ЗПП-а ФБиХ прописано је:

„Странке и други учесници у поступку при учешћу у поступку употребљавају један од језика из члана 6. овог закона.”

Чланом 315. ЗПП-а ФБиХ прописује се:

- (1) „Странке и умјешачи који не познају ни један од језика из члана б. овог закона обезбиједиће о своме трошку усмено и писмено превођење процесних радњи које предузимају, као и друга усмена и писмена превођења за своје потребе.
- (2) Странке и умјешачи дужни су да обезбиједи и превођење које се односи на извођење доказа које су предложили.
- (3) Превођење обављају тумачи.”

У случају да суд не примјењује наведене одредбе, чини повреду одредби парничног поступка која је увијек од утицаја на доношење законите и правилне пресуде, што сходно члану 209. ставу 2. тачки 7. ЗПП-а ФБиХ представља разлог за побијање пресуде жалбом.

Другостепени суд ће, дакле, укинути првостепену пресуду ако је противно одредбама ЗПП-а ФБиХ суд одбио захтјев странке да се у поступку служи својим језиком и писмом и да прати ток поступка на свом језику, све сходно члану 227. ставу 1. тачки 5.

С обзиром на то да је у члану 9. ставу 1. тачки б. Европске повеље о регионалним и мањинским језицима прописано да судови странци која се појави лично пред судом треба да допусте коришћење сопственог регионалног или мањинског језика без икаквих додатних трошкова, проистиче закључак да одредба члана 315. става 2. Закона о парничном поступку није у складу са овом повељом. У вези с тим, судови (Општински суд у Зеници, акт број: 043-0-Су-19-001275 од 14. 8. 2019. године) неће убудуће наплаћивати трошкове превођења странци која лично спроводи процесну радњу, већ ће их плаћати из судског односно кантоналног буџета. Према подацима општинских судова (Какањ, Зеница, Високо, Кантонални суд у Зеници...), у периоду од 2015. до 2018. није било захтјева странака у кривичним и грађанским поступцима за коришћење мањинских језика.

Дакле, у свим поступцима који се воде пред судом (Кантоналним судом у Зеници, општинским судовима и Кантоналном тужилаштву) обезбијеђена је примјена Европске повеље о регионалним и мањинским језицима на начин да се кршење права лица која не разумију један од званичних језика Босне и Херцеговине санкционише укидањем пресуде која се заснива на том кршењу.

Напомињемо да је сходно члану 10. Закона о судовима у Федерацији Босне и Херцеговине свим странкама у поступку омогућено да користе језик који разумију.

Члан 10. Закона о судовима у Федерацији Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ”, бр. 38/05, 22/06, 63/10 и 72/10):

„Званични језици који се користе у судовима су босански, хрватски и српски, а званична писма су латиница и ћирилица.

Суд води поступак и доноси одлуке на језику којим се служи судија у поступку или језику који одреди предсједник вијећа, с тим да ће се странци, на њен захтјев, обезбиједити превод на рочишту или превод одлуке суда на језик којим се странка служи у поступку, и то у кривичном поступку на трошак суда, а у свим осталим поступцима на трошак странке. Странке могу писма да упућују суду на било којем од званичних језика.”

Према евиденцијама којим располажу у судовима и Кантоналном тужилаштву Зеничко-добојског кантона, у наведеном периоду није било захтјева за коришћење језика мањина.

Законом о заштити права припадника националних мањина у ФБиХ („Службене новине ФБиХ”, број 56/08) у члану 8. прописано је да Федерација признаје и штити право сваком припаднику националне мањине да користи свој језик слободно и без ометања, приватно и јавно, усмено и писмено.

Право из става 1. овог члана подразумијева и право припадника националне мањине да употреби своје име и презиме на језику мањине и да захтијева да као такво буде у јавној употреби.

57. Општина Травник – У практичним ситуацијама, у раду Општине Травник као управном органу поступци се воде на босанском и хрватском језику као равноправним језицима. Комуницирати (разговарати, приопштавати и сл.) у току поступка може се и на другом језику, односно језику припадника националних мањина, те је орган који води управни поступак дужан да омогући припаднику националне мањине да прати ток поступка на свом језику. Када је ријеч о овој области, примјењује се члан 16. Закона о управном поступку Федерације Босне и Херцеговине.

58. Савјет Европе у Босни и Херцеговини – Путем шеме малих грантова пројекта Европске уније и Савјета Европе „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини”, Општина Прњавор је 2019. године превела општинску веб-страницу на језике националних мањина, и то на њемачки, италијански, пољски, чешки, украјински и ромски језик.

Путем шеме малих грантова пројекта Европске уније и Савјета Европе „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини”, Општина Приједор и Град Сарајево су 2019. године издали публикације/новине на језицима националних мањина (украјински, чешки, словеначки, мађарски, италијански, њемачки, македонски, турски и пољски).

Путем шеме малих грантова пројекта Европске уније и Савјета Европе „Промоција различитости и једнакости у Босни и Херцеговини”, невладине организације су 2020. године издале материјале и емитовале емисије на приватном телевизијском каналу на ромском језику.

9. VIII. ДИО – Члан 11. Конвенције

Став 1. Држава се обавезује да призна да свако лице које припада националној мањини има право да користи своје презиме и име на мањинском језику те да му оно буде званично признато, у складу са модалитетима које предвиђа њихов правни систем.

Став 2. Држава се обавезује да призна да свако лице које припада националној мањини има право да на мјестима видљивим за јавност изложи ознаке, натписе и друге информације приватног карактера писане на његовом матерњем језику.

Став 3. У областима традиционално насељеним знатним бројем лица која припадају националној мањини, држава ће у оквиру свог правног система, укључујући – гдје је то погодна – уговоре са другим државама те узимајући у обзир њихове посебне услове, настојати да истакне традиционалне називе, називе улица и друге топографске ознаке намијењене јавности такође на мањинском језику када за такве ознаке постоји довољан захтјев.

9.1. Топографске ознаке на мањинским језицима

59. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Позната је чињеница да у БиХ нема ни једног дијела територије настањене искључиво једном националном мањином, што значи да су националне мањине интегрисане са другим становницима те територије. До сада нису евидентирани захтјеви националних мањина за писање географских појмова, улица и насеља на двојезички начин. И поред тога, постоје позитивни примјери у општини Градишци, гдје су евидентирани двојезичке табле што је такође иницирано путем пројекта Савјета Европе

додјелом малих грантова за најбоље локалне пројекте. У вези са наведеним, у БиХ не постоје законске сметње да се неки географски појмови и мјеста напишу двојезично, ако за то постоје захтјеви националних мањина, али је неопходно испунити и остале претпоставке предвиђене законима.

60. Министарство управе и локалне самоуправе РС – Уставом Републике Српске прописано је да се уставно уређење базира на заштити права етничких група и других мањина. Такође, Уставом је прописано да су званични језици Републике Српске језик српског народа, језик бошњачког народа и језик хрватског народа. Званична писма су ћирилица и латиница, а на подручјима гдје живе друге језичке групе у званичној употреби су и њихови језици и писма на начин одређен законом.

Законом о заштити права националних мањина („Службени гласник Републике Српске”, број 2/05) прописано је да Република Српска признаје и штити право коришћења свог језика сваком припаднику националне мањине, слободно и без ометања, приватно и јавно, усмено и писмено. Наведено право подразумијева и право припадника националне мањине да користи своје име и презиме на језику мањине и да захтијева да као такво буде у јавној употреби.

У општинама, градовима и мјесним заједницама у којима припадници националне мањине чине апсолутну или релативну већину становништва, органи власти обезбјеђују да се језик мањине користи између тих припадника и органа власти, да натписи на институцијама буду исписани на језику мањине, те да локални називи, имена улица и других топографских ознака намијењених јавности буду истакнути и на језику мањине која то захтијева.

Општине и градови могу у својим статутима утврдити да наведена права могу да користе припадници националне мањине и када не чине апсолутну или релативну већину становништва, већ када у граду, општини, мјесној заједници или насељеном мјесту традиционално станује знатан број лица припадника националне мањине.

61. Тузлански кантон – На основу члана 9. Закона о заштити права припадника националних мањина у ФБиХ („Службене новине ФБиХ”, број 56/08), Закона о заштити права припадника националних мањина у Тузланском кантону („Службене новине Тузланског кантона”, број 14/09), те Устава Тузланског кантона прописано је да су званични језици у Тузланском кантону босански, хрватски и српски језик, док се остали језици могу користити као средства комуникације и наставе. Званична писма су латиница и ћирилица. У градовима, општинама и мјесним заједницама у којима припадници националне мањине чине већину становништва, органи власти обавезни су обезбиједити употребу језика мањине између тих припадника и органа власти, да натписи на институцијама буду исписани и на језику мањине, те да локални називи, називи улица и других топографских ознака намијењених јавности буду исписани и истакнути и на језику националне мањине која то захтијева. Градови и општине могу својим статутима утврдити да права из става 1. овог члана могу да користе припадници националне мањине и када не чине већину становништва. У надлежности локалне власти не употребљава се мањински нити регионални језик нити се могу подносити писмени ни усмени захтјеви на регионалним или мањинским језицима. У локалној заједници се не могу сачињавати акти на регионалним или мањинским језицима, као ни у матичним евиденцијама употреба презимена на регионалним или мањинским језицима. Закон о заштити националних мањина у Тузланском кантону („Службене новине Тузланског кантона”, број 14/09) такође уређује права националних мањина. Кад је у питању образовање, чланом 8. наведеног закона прописано је да надлежни кантонални органи учествују у креирању доношења буџета Кантона и дужни су да планирају и обезбиједе средства за кредитирање или стипендирање стручног образовања и оспособљавања наставника који ће изводити наставу на мањинским језицима. На подручју Тузланског кантона живе Роми који су укључени у образовање на језицима народа у БиХ. У опхођењу са локалним органом управе мањинско ромско становништво не користи ромски језик, с обзиром на то да сви комуницирају на језицима народа БиХ. Важно је напоменути да не постоји стандардизовани ромски језик на којем се

странке обраћају, па припадници ромске заједнице, изузев усмене конверзације, нису у могућности да се писменим путем обраћају органима управе из разлога што се тај језик не изучава у формалном и неформалном образовању. Не постоје људски капацитети са академским образовањем који би наведени језик поучавали, као ни судски тумачи који би ромски језик адекватно интерпретовали и пренијели из БХС стандарда на ромски језик и обратно.

62. Институција омбудсмена за људска права БиХ – У вези коришћења назива мјеста на језицима мањина нисмо имали жалбе у том контексту, али можемо истаћи као позитиван примјер спремност Општине Високо, Мјесна заједница Грачаница, да измијени назив локалитета у катастру јер је наслов који се користио годинама садржавао термин увредљив за ромску националну мањину. Назив је измијењен након што су на то указали вијећници, представници невладиног сектора и Институције омбудсмена.

10. IX. ДИО – Члан 12. Конвенције

Став 1. Држава ће, гдје је погодна, предузети мјере у области образовања и истраживања у циљу сазнања о култури, историји, језику и вјери својих националних мањина и већине.

Став 2. У том контексту држава ће, између осталог, обезбиједити одговарајуће могућности за оспособљавање наставника и приступ уџбеницима и додир између ученика и наставника различитих заједница.

Став 3. Држава се обавезује унаприједити једнаке могућности приступа образовању на свим степенима за припаднике националних мањина.

10.1. Обука наставника и настава о националним мањинама у школама

63. Министарство цивилних послова БиХ – Оквирним законом о основном и средњем образовању у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ, број 18/03), у члану 6, прописано је да школа има одговорност да у сопственој, те у средини у којој дјелује, допринесе стварању такве културе која поштује људска права и основне слободе свих грађана, у складу са Уставом и осталим међународним документима из области људских права које је потписала Босна и Херцеговина. Према одредбама члана 8. истог закона „Језик и култура сваке значајније мањине која живи у Босни и Херцеговини поштоваће се и изучавати у школи у највећој могућој мјери у којој је то изводљиво, у складу са Оквирном конвенцијом о заштити права националних мањина”. Обавеза школе је да промовише једнаке шансе за све своје ученике, наставнике и остале запосленике, уважавајући и промовишући истовремено и право на различитости међу њима. У ту сврху надлежне образовне власти и школа утврђују и спроводе сопствене програме који подржавају и његују различите културе, језике и вјероисповијести својих ученика и запосленика (члан 36).

С циљем унапређења једнаких могућности приступа и права на образовање за припаднике националних мањина, као и других рањивих група, Савјет министара Босне и Херцеговине је 15. 10. 2019. године, на приједлог Министарства цивилних послова Босне и Херцеговине, усвојио „Препоруке за инклузивно образовање у Босни и Херцеговини”. Реализација ових препорука требала би да допринесе унапређењу инклузивног образовања и даљем развоју инклузивних образовних политика, што би требало да буде континуиран процес, визија и

циљ надлежних образовних власти у Босни и Херцеговини и свих релевантних партнера, за остварење квалитетног образовања на свим нивоима за све.

Такође, у складу са визијом Савјета Европе за квалитетно образовање и Препоруком ЦМ/Рец(2012)13 Комитета министара државама чланицама о обезбјеђивању квалитетног образовања, као и са међународним стандардима за квалитетно образовање за све, посебно у сегменту инклузије, дефинисане су „Препоруке за политике дјеловања са Мапом пута за унапређење инклузивног образовања у Босни и Херцеговини”, које је на приједлог Министарства цивилних послова Босне и Херцеговине усвојио Савјет министара Босне и Херцеговине 2. 9. 2020. године. Мјере предложене овим документом истичу потребу да се квалитетно образовање за све доживљава као јавно добро и основна друштвена вриједност у Босни и Херцеговини и истичу да је у том смислу неопходно: спроводити политике у складу са међународним стандардима и развити демократску културу у школама засновану на принципима демократских права и одговорности, односно унаприједити инклузивно образовање, без дискриминације по било којем основу.

Имајући у виду уређење сектора образовања у Босни и Херцеговини, односно додјелу директне надлежности ентитету Републици Српској, кантонима у Федерацији Босне и Херцеговине, те Брчко дистрикту БиХ, не може се говорити о заједничком наставном плану и програму за било који предмет, већ искључиво о заједничком језгру наставних планова и програма, како то дефинише Оквирни закон о основном и средњем образовању у Босни и Херцеговини. У вези са наведеним, а у циљу побољшања наставних планова и програма у смислу усмјеравања на исходе учења и усклађивања са европским стандардима, Агенција за предшколско, основно и средње образовање (АПОСО), у сарадњи са надлежним образовним властима, израдила је Заједничко језгро наставних планова и програма (ЗЈНПП) дефинисано на исходима учења за осам васпитно-образовних области: Језичко-комуникациона област, Математичка област, Друштвено-хуманистичка област, Област природних наука, Област технике и информациона технологија, Кроскурикуларна и међупредметна област, Физичка и здравствена област и Умјетничка област. Тако је, између осталог, израђено и одобрено (одобрио Одбор АПОСО): Заједничко језгро наставних планова и програма за историју дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 3/16); Заједничко језгро наставних планова и програма за грађанско образовање дефинисано на исходима учења (Грађанско васпитање и образовање, Демократија и људска права, Политика и грађанско друштво, Привреда, Политика и привреда, Демократија и људска култура) („Службени гласник БиХ”, број 3/16); Заједничко језгро наставних планова и програма за моју околину, природу и друштво, друштво и географију дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 58/17).

Због лакше реализације Заједничког језгра наставних планова и програма дефинисаног на исходима учења, израђене су Смјернице за реализацију Заједничког језгра наставних планова и програма дефинисаног на исходима учења и Смјернице за реализацију заједничког језгра наставних планова и програма за кроскурикуларну и међупредметну област дефинисаног на исходима учења. Такође, реализоване су обуке тренера/наставника за спровођење ЗЈНПП-а дефинисаног на исходима учења у постојеће наставне планове и програме. Реализација ЗЈНПП-а дефинисаног на исходима учења спроводи се у појединим кантонима. Програми засновани на Заједничком језгру наставних планова и програма дефинисаног на исходима учења унапређују квалитет образовања и обезбјеђују проходност ученика на цијелом подручју Босне и Херцеговине. Сталним побољшањем наставних планова и програма и њиховим спровођењем настоји се, између осталог, унаприједити инклузија, односно омогућити једнак приступ образовању свим ученицима у Босни и Херцеговини, па тиме и припадницима националних мањина.

64. Федерално министарство образовања и науке путем јавног позива за финансирање/суфинансирање пројеката из области предшколског, основног и средњег

образовања већ годинама реализује програм „Подршка стручном usavršavaњу и цјеложивотном учењу просвјетних радника у предшколском, основном и средњем образовању”. Сврха овог програма је унапређење компетенција просвјетних радника у предшколском, основном и средњем образовању за васпитно-образовни рад усмјерен на развој кључних компетенција код дјеце и ученика, као и реализацију наставних планова и програма базираних на исходима учења. Наведено подразумијева изградњу образовања које ће код ученика развијати кључне компетенције, у складу са Европским референтним оквиром кључних компетенција за цјеложивотно учење, потребне за лично испуњење и развој, запошљивост, социјалну укљученост, здраве и одрживе животне стилове, успјешан живот у мирним друштвима и активно грађанство.

Оквирни наставни план и програм за деветогодишњу основну школу, чију израду је иницирало и координирало Федерално министарство образовања и науке, садржи само обавезне наставне предмете. Што се тиче принципа превенције и заштите од дискриминације те унапређења укључивања тема које се тичу људских права и промоције мултиетничког окружења, у складу са Уставом Федерације БиХ и према доступним информацијама у кантонима Федерације БиХ, рјешавају се на различите начине, на примјер: у Тузланском кантону у наставном плану и програму који се примјењује на подручју Тузланског кантона заступљени су наставни предмети: Грађанско образовање, Демократија и људска права и Историја религија/Религијска култура, у којима је обухваћен садржај образовања за мир и људска права и изучава се путем наведених наставних предмета по наставном плану и програму Тузланског кантона; у Унско-санском кантону у наставном плану и програму деветогодишње основне школе заступљени наставни предмети Демократија и људска права изучавају се у деветом разреду. У наставним плановима и програмима свих средњих школа такође је заступљен наставни предмет Демократија и људска права, а изучава се у трећем разреду; у Херцеговачко-неретванском кантону промовисање питања за мир и људска права остварује се путем наставног предмета Грађанско образовање/Демократија и људска права; у Босанско-подрињском кантону заступљени су предмети Грађанско образовање/Демократија и људска права у основним и средњим школама; у Кантону Сарајево у наставном плану и програму деветогодишње основне школе заступљен је наставни предмет Грађанско образовање који се изучава у деветом разреду итд.

Питање употребе и коришћења мањинских језика у Федерацији БиХ регулисано је Законом о заштити права националних мањина Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ”, бр. 12/03 и 76/05), Законом о заштити права припадника националних мањина у Федерацији Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ”, број 56/08) и Законом о забрани дискриминације БиХ („Службени гласник БиХ”, бр. 59/09 и 66/16).

Питање изучавања језика националних мањина у предшколским установама, основним и средњим школама третирано је у Оквирном закону о основном и средњем образовању у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ”, број 18/03), Оквирном закону о предшколском васпитању и образовању у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ”, број 88/07) и Оквирном закону о средњем стручном образовању и обуци у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ”, број 63/08). У Федерацији БиХ кантонални закони о образовању усклађују се са оквирним законима донесеним на нивоу Босне и Херцеговине, па се тако може констатовати да су сви закони о основном образовању усклађени са Оквирним законом о основном и средњем образовању у БиХ, који у члану 8. прописује следеће: „Језик и култура сваке значајније мањине која живи у БиХ поштоваће се и уклапати у школу у највећој мјери у којој је то изводљиво, у складу са Оквирном конвенцијом о заштити права националних мањина”.

Када је у питању реализација једног усклађеног националног наставног плана и програма, потребно је истаћи да су у „Службеном гласнику БиХ” објављени сљедећи документи у вези са развојем Заједничког језгра наставних планова и програма:

1. Заједничко језгро наставних планова и програма за босански, хрватски, српски језик дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 23/15);
2. Заједничко језгро наставних планова и програма за стране језике дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 23/15);
3. Смјернице за реализацију Заједничког језгра наставних планова и програма дефинисаног на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 77/15);
4. Смјернице за реализацију Заједничког језгра наставних планова и програма за кроскурикуларну и међупредметну област („Службени гласник БиХ”, број 87/15);
5. Заједничко језгро наставних планова и програма за кроскурикуларну и међупредметну област дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 87/15);
6. Заједничко језгро наставних планова и програма за друштвено-хуманистичку област дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 3/16);
7. Заједничко језгро наставних планова и програма за грађанско образовање дефинисано на исходима учења (грађанско васпитање и образовање, демократија и људска права, политика и грађанско друштво, привреда, политика и привреда, демократија и људска култура) („Службени гласник БиХ”, број 3/16);
8. Заједничко језгро наставних планова и програма за историју дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 3/16);
9. Заједничко језгро наставних планова и програма за математичку област дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 77/15);
10. Заједничко језгро наставних планова и програма за технику и информационе технологије дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 24/16);
11. Заједничко језгро наставних планова и програма за умјетничку област дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 37/17);
12. Заједничко језгро наставних планова и програма за природне науке дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 58/17);
13. Заједничко језгро наставних планова и програма за физичку и здравствену област дефинисано на исходима учења („Службени гласник БиХ”, број 16/18).

65. Министарство просвјете и културе РС – У складу са Уставом Републике Српске свако има право на школовање под једнаким условима.

Сви закони у области образовања Републике Српске прописују да свако дијете има једнако право и једнаке могућности у образовању и васпитању без дискриминације по било којем основу. Језик и култура националних мањина у Републици Српској поштоваће се и користити у школи у највећој могућој мјери, у складу са Оквирном конвенцијом о заштити права националних мањина и Законом о заштити права припадника националних мањина. Законом о предшколском васпитању и образовању (2015) прописано је да се за дјецу припаднике националних мањина васпитно-образовни рад може остваривати на матерњем језику или двојезички. Министар просвјете и културе донио је Правилник о двојезичком остваривању васпитно-образовног рада и рада на језицима националних мањина. У предшколским установама још увијек није организован васпитно-образовни рад на језицима националних мањина, јер нема захтјева за изучавање.

Дјеца овог узраста језик уче у кругу породице или у удружењима (словеначки, италијански, украјински, њемачки). Република Српска је још 2004. године донијела Правилник о васпитању и образовању дјеце припадника националних мањина. У основним школама се изучавају само два језика националних мањина – украјински и италијански. Министар просвјете и културе Републике Српске донио је Наставни план и програм за украјински језик

и у примјени је од школске 2013/2014. године. Циљ наставе овог предмета је да ученици овладају стандардним говорним и писаним украјинским језиком до нивоа који ће им омогућити да се у говору и писању служе тим језиком, као и да се упознају са тековинама украјинске културе. Набавку учила и књига за извођење ове наставе помажу амбасаде, удружења и појединци – набавку финансирају родитељи.

Иначе, у основним школама у Републици Српској уче се по два страна језика – енглески језик као први страни језик изучава се од трећег разреда основне школе са два часа недјељно. Као други страни језик, са два часа недјељно, од шестог разреда изучавају се њемачки или француски или италијански или руски. У школама Републике Српске учи се и кинески језик. Нема иницијативе за изучавање језика националних мањина у средњим школама.

Руски, њемачки и италијански се изучавају у школама као први или други страни језик.

66. Министарство за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона – Чланом 8. Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 3/18) наведено је да и страни држављани и лица без држављанства имају право да стичу васпитање и образовање у школама Кантона по одредбама овог закона, у складу са конвенцијама и уговорима које је држава Босна и Херцеговине закључила са другим државама и међународним организацијама. Чланом 12. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) наведено је да и страни држављани и лица без држављанства имају право да стичу средње образовање и васпитање у школама Кантона по одредбама овог закона, у складу са конвенцијама и уговорима које је држава Босна и Херцеговине закључила са другим државама и међународним организацијама.

У процедури је израда новог закона о предшколском васпитању и образовању Зеничко-добојског кантона, којим ће се обезбиједити већа права на предшколско васпитање и образовање, посебно дјечи са тешкоћама у развоју. Чланом 7. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) дефинисана су питања поштовања људских права и основних слобода, и то: језик и култура националних мањина поштоваће се у школи у највећој могућој мјери, у складу са Конвенцијом о заштити права националних мањина. Ресорно министарство ће установити наставни план и програм који ће одговарати потребама националних мањина, а који укључује језик, књижевност, историју и културу те мањине.

67. Министарство просвјете, науке, културе и спорта Посавског кантона – Основне школе у Посавском кантону у ранијем периоду су добиле Приручник „Упознајмо се! Националне мањине у Босни и Херцеговини”, аутора Леонарда Валенте (неколико наставника је присуствовало и обуци).

У својим годишњим плановима и програмима рада школа, у зависности од средине у којој се школа налази, могу да планирају различите активности на упознавању културе и традиције националних мањина. Имамо примјер Основне школе „Владимир Назор” у Оцаку, у којој је три године дјеловала ваннаставна активност: Пољски језик и култура – у школи је било ученика чији је један од родитеља Пољак, а активност је водила стручна сарадница поријеклом из Пољске.

10.2. Роми у образовном систему

68. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Савјет министара Босне и Херцеговине на 108. сједници, одржаној 19. 7. 2017. године, препоручио је Министарству за људска права и избјеглице БиХ да у 2017/2018. години припреми Оквирни акциони план о образовним потребама Рома у БиХ.

Савјет министара Босне и Херцеговине препоручио је надлежним ентитетским, односно кантоналним министарствима образовања и Одјељењу за образовање Брчко дистрикта БиХ

да у сарадњи са локалним заједницама и ромским удружењима која егзистирају на њиховом подручју припреме и усвоје сопствене акционе планове о образовним потребама Рома/Ромкиња.

Према потребама и стању на терену, ти акциони планови би требали да имају прецизне мјере које би резултирале потпуном једнакошћу ромске дјеце у приступу праву на образовање, односно потпуном и успјешном укљученошћу све ромске дјеце у обавезно основно образовање.

Током прикупљања података потребних за сачињавање извјештаја о спровођењу Оквирног акционог плана о образовним потребама Рома/Ромкиња у БиХ за 2019. годину, уочено је да акциони планови о образовним потребама Рома /Ромкиња, који би генерално требали да садрже и мјере за рјешавање високих стопа напуштања школовања, нису више нигдје усвојени осим у Средњобосанском кантону (према званичним подацима).

Уочивши овај проблем, Министарство за људска права и избјеглице БиХ је током сачињавања новог Акционог плана за укључивање/инклузију Рома у БиХ за период 2021–2025, између осталог, предложило један сасвим нови циљ у области образовања – Циљ 4. Иницирати и пружити подршку образовним властима у БиХ у циљу доношења акционих планова у области образовања за Роме, обезбиједити усвајање и почетак реализације акционих планова у Републици Српској, у пет кантона у Федерацији БиХ и Брчко дистрикту БиХ до 2022. године.

Крајем 2020. године примљена је информација да је и ентитет Република Српска донио свој локални Акциони план о образовним потребама Рома.

У току 2020. године Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине је у циљу реализације неких од предложених мјера садржаних у Оквирном акционом плану за образовне потребе Рома за период 2018–2022. покренуло сљедеће активности:

- МЉПИ БиХ је упутио иницијативу Ректорској конференцији БиХ за отварање катедре за ромски језик (Циљ 2. мјера 1. ОАП-а за БиХ). Још увијек није примљен одговор Ректорске конференције БиХ.

МЉПИ БиХ је затражио изјашњење надлежних образовних институција у вези Циља 1. мјере 3. и Циља 2. мјере 4, а који се односе на приједлог евентуалне литературе и уџбеника који би касније требали да буду предмет донаторске набавке. Још увијек није примљен одговор надлежних образовних институција.

И поред више ургенција, МЉПИ БиХ још увијек није добио мишљење Владе ентитета Републике Српске на текст извјештаја о ОАП-у за 2019. годину. Из тог разлога, извјештај о ОАП-у за 2019. годину још увијек није могуће упутити Савјету министара БиХ.

У оквиру регионалне сарадње путем Берлинског процеса услиједило је прихватање Декларације о интеграцији Рома, коју су потписали лидери земаља Западног Балкана 5. јула 2019. у Пољској. Декларацијом се предвиђа читав низ мјера којим би се поправио статус Рома у овим државама у областима запошљавања, становања, образовања, здравства, цивилне регистрације и недискриминације.

Предвиђено је да се на основу доступних података из 2017. године формулишу политике за интеграцију Рома засноване на подацима, те успоставе адекватни механизми праћења и извјештавања спровођења ромских политика, укључујући податке који су релевантни за мјерење и достизање циљева наведених у Декларацији. Свака страна обавезала се на придржавање Декларације до датума приступања Европској унији.

Када је у питању област образовања Рома, у Декларацији је истакнут сљедећи циљ: „Повећати упис и стопу завршетка основног образовања Рома на 90%, и упис и стопу завршетка средњег образовања на 50%”.

У циљу праћења циљева који су наведени у Декларацији, приликом сачињавања Извјештаја о спровођењу Оквирног акционог плана о образовним потребама Рома/Ромкиња у БиХ за 2019. годину, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине је за школске

2018/19. и 2019/20. од надлежних институција затражило податке о укључености ромске дјеце у образовни систем. Подаци прате методологију која омогућава извјештавање Босне и Херцеговине о току интеграције ромске мањине у области образовања.

Упоређујући ове двије школске године, уочава се благо повећање уписа дјеце у предшколско образовање – од 31 дјетета у 2018/2019. до 69 дјеце у 2019/2020; благо повећање уписа дјеце у основно образовање – од 1393 дјеце у 2018/2019. до 1479 дјеце у 2019/2020. и благо повећање уписа дјеце у средње образовање – од 99 дјеце у 2018/2019. до 108 дјеце у 2019/2020.

Цијенећи како велики број институција није доставио или не располаже подацима о броју дјеце која су напустила или завршила одређени ниво образовање, немогуће је извести релевантне закључке.

У ентитету Републици Српској, када је у питању средње образовање, дјеца у складу са Уставом нису обавезна да се изјашњавају о националној припадности, тако да нема података о броју ромске дјеце за овај ниво образовања.

У циљу добијања података о издвајању финансијских средстава за образовне потребе Рома, у другој половини 2019. године Министарство за људска права и избјеглице БиХ обратило се 72 општинама у Босни и Херцеговине, са питањима која су се односила на: програме боравка ромске дјеце у стању социјалне потребе у установама за предшколско и школско васпитање, обезбјеђење уџбеника и школског прибора за дјецу у стању социјалне потребе, обезбјеђење превоза за ученике у стању социјалне потребе, ужину коју обезбјеђују школске установе за ученике у стању социјалне потребе, стипендирање ученика у стању социјалне потребе у средњим школама и факултетима и све друге активности усмјерене за побољшање положаја ученика у стању социјалне потребе.

Иако је око 35% анкетираних доставило тражене податке, отежавајућа околност је да надлежне институције не воде посебне податке за ромску дјецу. Тако, на примјер, подаци о финансијским средствима за обезбјеђење уџбеника и школског прибора или обезбјеђење ужине дати су кумулативно, тј. односе се на сву дјецу у стању социјалне потребе на одређеном подручју, а не само за ромску дјецу.

Узимајући у обзир примљене податке и процјену броја Рома на одређеном подручју, Министарство за људска права и избјеглице БиХ процјењује да је у Босни и Херцеговини у току 2018. године за образовне потребе Рома издвојено око 100.000 КМ на локалном нивоу.

Успостављање одговарајућег механизма праћења и извјештавања о спровођењу политика за интеграцију Рома прецизирано је у члану 2. Декларације о интеграцији Рома из 2019. године. У складу с тим, Министарство за људска права и избјеглице БиХ је приликом сачињавања Извјештаја о реализацији Оквирног акционог плана о образовним потребама Рома/Ромкиња у БиХ за 2019. годину предложило да би се у наредном периоду требале иницирати активности за успостављање једног таквог механизма. С обзиром на то да Влада ентитета Републике Српске није доставила мишљења, и поред упућених ургенција, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине и даље није у могућности упутити Нацрт поменутог извјештаја Савјету министара Босне и Херцеговине.

У покушају идентификовања стручне литературе за културу и историју Рома, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине затражило је од чланова Стручног тима да доставе приједлоге евентуалне литературе и уџбеника како би Министарство могло да их набави уз подршку заинтересованих донатора (из БиХ и из држава региона). Није примљен још увијек нити један приједлог надлежних образовних институција.

Средином новембра 2020. године Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине упутило је иницијативу Ректорској конференцији у Босни и Херцеговини за отварање катедри за ромски језик на филозофским факултетима. Одговор се очекује у

наредном периоду, након чега ће се размотрити могућност организовања јавне расправе у коју би се укључила и надлежна министарства образовања у Босни и Херцеговини.

69. Федерално министарство образовања и науке – Ово министарство има свог представника у Стручном тиму за праћење реализације Ревидираног акционог плана о образовним потребама Рома који је формиран на државном нивоу. Стручни тим сада ради на финализацији другог годишњег извјештаја о реализацији Ревидираног акционог плана о образовним потребама Рома. Представник Министарства који је члан Стручног тима има задатак да прикупља, обрађује и анализира податке за Федерацију Босне и Херцеговине, а које Стручни тим користи за израду годишњег извјештаја о реализацији Ревидираног акционог плана. Приликом прикупљања података од кантоналних министарстава образовања, само шест кантона који имају евидентиране ученике ромске националности има обавезу да достави тражене податке. Четири кантона за која се не прикупљају подаци с обзиром на то да немају ученике ромске националности су: Посавски, Босанско-подрињски, Западнохерцеговачки и Кантон 10.

Федерално министарство образовања и науке већ годинама издваја значајна средства за финансирање Програма „Подршке школовању дјеце ромске националности и других националних мањина и социјално угрожених категорија”, у циљу финансирања пројеката којима је циљ повећање стопе похађања предшколског, основног и средњег образовања дјеце ромске националности и њихова боља интеграција у образовни систем.

Федерално министарство образовања и науке од 2008. године реализује пројекат набавке бесплатних уџбеника у сарадњи са кантоналним министарствима образовања. Федерално министарство образовања и науке дефинисало је критеријуме за расподјелу новчаних средстава за набавку бесплатних уџбеника за ученике у стању социјалне потребе, који похађају деветогодишњу основну школу на подручју цијеле Федерације БиХ, односно свих десет кантона. С обзиром на то да су корисници пројекта ученици у стању социјалне потребе, у многим срединама су то и ученици ромске националности.

Такође, Министарство има редован програм у области високог образовања под називом: „Подстицај школовању Рома, држављана Босне и Херцеговине који студирају на јавним високошколским установама у Федерацији Босне и Херцеговине”. У оквиру наведеног програма средства се додјељују на основу пријаве на Јавни позив, и то студентима ромске националности који су држављани БиХ, а студирају на некој од јавних високошколских установа у Федерацији БиХ и први пут уписују одређену годину студија.

Веома је важно истаћи да Федерално министарство образовања и науке, у сарадњи са ОЕБС-ом, ради на изради нацрта стратешке платформе за рјешавање питања националних мањина у Босни и Херцеговини, која би требала да буде усвојена на државном нивоу.

Роми су данас у БиХ најбројнија, али и најугроженија национална мањина, и то по свим друштвеним, научним и стручним критеријумима и параметрима који се узимају у обзир приликом процјењивања социјалног статуса неке заједнице или друштвене групе. Европска комисија је у свом Извјештају о БиХ за 2016. констатовала да су „Роми и даље најугроженија мањина у држави и мањина која је у најнеповољнијој ситуацији”.

Према Попису становништва у БиХ из 2013. године, број лица која су се изјаснила као Роми је 12.583 (6.511 М и 6.072 Ж), што је знатно већи број у односу на податке Пописа становништва у БиХ из 1991. године, кад је регистровано 8.876 Рома.

Но, 12.583 лица која су се изјаснила као Роми на Попису становништва из 2013. године мањи је број у односу на Анализу евидентирања ромских потреба из 2011. године коју је урадило Министарство за људска права и избјеглице БиХ. Тада је у БиХ евидентиран 16.771 Ром, а што се може подвести под вјероватне миграције ромског становништва, одлазак у иностранство и сл.

Подаци о броју ромске дјеце неопходни су при извођењу закључка о проценту укључености ромске дјеце у обавезно основно образовање или проценту ромске дјеце која нису укључена у обавезне основношколске системе образовања у БиХ, но ови подаци нису познати.

Преглед података о ромској дјечи која су укључена у систем основног, средњег и високог образовања у БиХ од 2010. до 2016. године:

Ромска дјеца у образовању у БиХ	Школска 2010/2011.	Школска 2011/2012.	Школска 2012/2013.	Школска 2013/2014.	Школска 2014/2015.	Школска 2015/2016.
Укљученост у основно образовање	2.770	3.024	1.248	2.078	2.051	1.842
Завршило основно образовање	-	-	28	88	243	151
Укључено у средње образовање	143	243	137	92	108	112
Завршило средње образовање	-	-	30	29	43	38
Уписано на високошколске установе	-	17	10	8	5	7

Стандарди које је БиХ у значајном дијелу прихватила дефинишу и питање права националних мањина на образовање, као и обавезу да се примјењују одређени образовни стандарди и норме.

Како је образовање пут до прекидања зачараног круга социјалне искључености, то значи да се одговорност за неуспјех у образовању не тражи више у самом дјетету или његовим родитељима, већ у друштвеном и образовном контексту који није у довољној мјери исправио неједнакости почетних услова за дјецу која започињу свој образовни пут. Имајући у виду маргинализован статус припадника ромске популације, може се разумјети и недовољност почетних услова за улазак ромске дјеце у свијет образовања којег карактеризује низак образовни ниво родитеља, финансијско сиромаштво, лоши услови становања, често велики број чланова породице, укљученост дјеце у рад на улици, неприхватање и неразумијевање већинске популације и сл. Ово су само неке од отежавајућих околности специфичних за ромску популацију, с обзиром на то да су најугроженија национална мањина широм Европе и, без дилеме, може се рећи да Роми спадају у категорију социјално искључених.

Када је у питању наставак јачања образовних мјера и политика за интеграцију ромске дјеце у образовни систем, као и јачања кампање писмености за становништво, Федерално министарство образовања и науке учествовало је у изради Ревидираног акционог плана Босне и Херцеговине о образовним потребама Рома (у даљем тексту Ревидираног акционог плана), који је завршен 2010. године. Приликом прикупљања података од кантоналних министарстава образовања, само шест кантона који имају евидентиране ученике ромске националности имају обавезу да доставе тражене податке. Четири кантона за која се не прикупљају подаци с обзиром на то да немају ученике ромске националности су: Посавски, Босанско-подрињски, Западнохерцеговачки и Кантон 10.

Федерално министарство образовања и науке одговорно је за буџетски програм у којем се прати утицај на равноправност полова у оквиру Програма реформе образовања: Подршка

програмима који омогућавају одраслим лицима завршетак основне школе, са фокусом на женску популацију и реализацију програма едукације у складу са усвојеном Стратегијом за превенцију и борбу против насиља у породици (2013–2017).

Један од стратешких циљева Федералног министарства образовања и науке јесте реформа предшколског, основног, средњег и високог образовања, која подразумијева уклањање препрека за приступ и равноправно учешће у образовању свих ученика и одраслих полазника те побољшање услова рада васпитно-образовних установа у Федерацији БиХ.

У вези са наведеним, Федерално министарство образовања и науке путем јавног позива за финансирање/суфинансирање пројеката из области предшколског, основног и средњег образовања већ годинама реализује програм „Подршка пројектима ангажовања ромских медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјеце ромске националности”. Сврха наведеног програма је ангажовање ромског медијатора ради обављања следећих послова и задатака: послови медијације у ромским заједницама; успостављање иницијалних контаката са ромским породицама чија дјеца нису уписана у основну школу иако су школски обавезници; континуирана сарадња са родитељима и јачање партнерства са породицама ученика ромске националности; спровођење превентивних и других активности с циљем обезбјеђења редовног похађања наставе ученика ромске националности; подршка ученицима ромске националности у савладавању школских обавеза; сарадња са општинским службама, осталим надлежним органима и невладиним сектором и др.

Такође, у оквиру Програма расподјеле средстава трансфера за финансирање проширеног студентског стандарда издвајају се значајна средства за програм „Подстицај школовању Рома, држављана Босне и Херцеговине са пребивалиштем на подручју Федерације Босне и Херцеговине, који студирају на јавним високошколским установама у Федерацији БиХ”.

70. Министарство просвјете и културе РС – Савјет министара је 2010. године усвојио Ревидирани акциони план о образовним потребама Рома. Формиран је и Стручни тим за праћење спровођења РАП-а у коме су представници надлежних образовних власти. Урађен је и Оквирни акциони план о образовним потребама Рома/Ромкиња у БиХ за период 2018–2022. У складу са уставним надлежностима у области образовања надлежне образовне власти доносе своје акционе планове. Република Српска је урадила Акциони план о образовним потребама Рома/Ромкиња у Републици Српској.

Овим акционим планом предвиђена су три циља:

1. Повећати опсег ромске дјеце предшколским, основним и средњим образовањем и смањити рано напуштање школовања на свим нивоима образовања, као и подршка школовању одраслих који се нису школовали или су напустили школовање;
2. Спречавање антициганизма активним сузбијањем предрасуда, стереотипа и дискриминације;
3. Култура – Изградња и јачање ромске културе и идентитета.

За извршење ових циљева предвиђено је осам мјера и 29 активности.

Према Попису из 2013. године укупно има 1974 Рома у Републици Српској (1012 мушкараца и 962 жене), и по бројности су иза Украјинаца. Министарство просвјете и културе Републике Српске издваја средства за набавку уџбеника за сву дјецу, па и за ромску дјецу, првог и другог разреда. За ромску дјецу осталих разреда бесплатне уџбенике обезбјеђује локална заједница. Министарство обезбјеђује бесплатан превоз за сву дјецу која станују на удаљености већој од четири километра од школе. У буџетима локалних заједница обезбјеђују се и средства за ужину за ромску дјецу, као и стипендије за ромске ученике. Много тога зависи и од активности невладиних ромских удружења. Тако УГ „Отахарин” из Бијељине, у сарадњи са ЈУ Дјечје обданиште „Чика Јова Змај” и Градском управом, подстиче

укључивање дјеце ромске националности у полудневни боравак у обданишту. Путем разних пројектних активности у претходним годинама око 100 ромске дјеце је имало прилику да буде укључено у обданиште. Од августа 2020. спроводи се пројекат *Обданиште је и моје право*, чији је носилац Градска управа Бијељине у сарадњи са УГ „Отахарин”. Пројекат је осмишљен како би се дјеци из социјално угрожених категорија омогућило неопходно предшколско образовање и социјализација. Програм је намијењен дјецима узраста од три до шест година и њих 20 ће бити укључено у предшколско образовање у оквиру овог пројекта. Ангажовани су и ромски асистенти, а дјецима је организован и превоз до обданишта. Ово удружење у сарадњи са ЈУ Дјечјим обдаништем „Чика Јова Змај” и Градском управом Бијељине активно ради на укључивању дјеце ромске националности у *Програм за дјецу пред полазак у школу*. Овај програм финансира Министарство просвјете и културе Републике Српске и с обзиром на то да је бесплатан, једини је и доступан ромској дјецима чији родитељи због тешких економских услова, сиромаштва и незапослености нису у могућности да им плаћају боравак у предшколским установама. Идентификују се дјеца предшколског узраста, уписују се у Програм и обезбјеђује се ромски асистент који дјецима олакшава укључивање у Програм. У Програм је укључено 13 дјеце ромске националности (осам дјечака и пет дјевојчица). Иначе, ромска заједница у Бијељини је једна од оних које су очувале ромски језик. У Бијељини се под покровитељством *Save the Children* већ пет година спроводи Програм „Брига и развој у раном дјетињству”/*Early Childhood Care and Development (ECCD)*. У школској 2020/2021. у први разред је уписано 23 Рома (11 дјечака и 12 дјевојчица). Сва дјеца су овим програмом добила неопходну подршку. Програм се спроводи путем свакодневног двочасовног боравака дјеце у Дневном центру, у току којег они уз подршку стручног особља стичу знања и вјештине које су им неопходне за лакше укључење у основно образовање. Посебан значај стављен је на основна правила у понашању, на социјализацију, те на помоћ при сналажењу у вршњачкој групи. И у Прњавору, захваљујући добром раду ромских удружења, сва дјеца су укључена у школски систем и нема напуштања образовања. Неке локалне заједнице, као нпр. Бањалука и Бијељина, обезбјеђују за дјецу и школски прибор.

Национална структура ученика у основним школама:

Националност	Број ученика
Роми	371
Украјинци	131
Италијани	8
Руси	6
Кинези	5
Македонци	4
Курди	4
Црногорци	3
Пољаци	2
Чеси	2
Албанци	2
Американци	2
Швајцарци	2
Грци	1
Бугари	1
Каравласи	1
Словенци	1
Словаци	1
Јевреји	1

НАПОМЕНА: Нема података о националној припадности ученика средњих школа, јер у складу са чланом 34. ставом (2) Устава „Нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности”. Исто се односи и на запослене.

71. Град Требиње – У ЈУ ОШ „Вук Караџић” у Требињу наставу похађају четири ученика ромске националности. Наставу похађају по редовном плану и програму. Три ученика изучавају предмет православна вјеронаука.

Ученици имају финансијску подршку коју им пружа Град Требиње (путни трошкови, школски прибор, уџбеници). У сврху укључивања дјецe припадника ромске националне мањине у образовни систем, Градска управа Требиње у градском буџету има предвиђен „Грант основним школама за дјецу националних мањина – Роме, гдје се сваке године издваја 3.000 КМ.

Континуирана је сарадња родитеља, наставника и стручних сарадника. Сваке године обиљежава се Дан Рома гдје су укључени и ученици ромске популације.

72. Министарство за правосуђе и управу Зеничко-добојског кантона – Члан 4. Закона о предшколском васпитању и образовању („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 7/10, 8/12) **дефинише забрану дискриминације по било којем основу и једнак приступ учешћу у предшколском васпитању и образовању** и обезбјеђење једнаких услова и прилика за све. Свако дијете има једнако право приступа и једнаке могућности учешћа у предшколском васпитању и образовању у Зеничко-добојском кантону. Програмом обавезног предшколског васпитања и образовања обухваћена су и дјеца ромске популације.

Члан 9. Закона о предшколском васпитању и образовању („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, бр. 7/10 и 8/12) предвиђа да се дјеца са посебним потребама укључују у предшколске установе према програму прилагођеном њиховим индивидуалним потребама.

Чланом 5. ст. (1) и (5) Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона, број 3/18) **дефинисано је да је основно образовање обавезно и бесплатно за сву дјецу**, тј. похађање редовне основне школе је обавезно у трајању од девет година за сву дјецу од шесте до петнаесте године живота. Чланом 5. ставом (8) наведеног закона дефинисано је да право дјетета на образовање има предност над свим осталим правима, те да се у случају сукоба права предност даје оном праву, тумачењу и дјеловању које ће највише користити интересу дјетета.

Чланом 8. Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 3/18) наведено је да и страни држављани и лица без држављанства имају право да стичу васпитање и образовање у школама Кантона, по одредбама овог закона, у складу са конвенцијама и уговорима које је држава Босна и Херцеговине закључила са другим државама и међународним организацијама.

Чланом 7. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) дефинисана су питања поштовања људских права и основних слобода, и то:

- право дјетета на образовање има предност над свим осталим правима, те да се у случају сукоба права предност даје оном праву, тумачењу и дјеловању које ће највише користити интересу дјетета;
- да школа има одговорност да у сопственој средини и у средини у којој дјелује допринесе стварању културе поштовања људских права и основних слобода свих грађана, у складу са Уставом и осталим међународним документима из области људских права које је потписала Босна и Херцеговина;

- права ученика са посебним образовним потребама који могу да имају инвалидитет, тешкоћу или да буду у неповољном положају, поштоваће се у највећој мјери, прије свега, исправним избором занимања;
- да ће се језик и култура националних мањина поштовати у школи у највећој могућој мјери, у складу са Конвенцијом о заштити права националних мањина. Ресорно министарство ће установити наставни план и програм који ће одговарати потребама националних мањина, а који укључује језик, књижевност, историју и културу те мањине;
- дефинисано је и право похађања наставе вјеронауке или алтернативног предмета, тј. да ће школа унапређивати и штитити вјерске слободе, толеранцију и културу дијалога, као и да се не могу предузимати никакве мјере и активности којима би се ограничавале слобода изражавања сопствених и упознавања других и другачијих убјеђења.

Чланом 12. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) наведено је да и страни држављани и лица без држављанства имају право да стичу средње образовање и васпитање у школама Кантона, по одредбама овог закона, у складу са конвенцијама и уговорима које је држава Босна и Херцеговине закључила са другим државама и међународним организацијама.

Министарство за образовање, науку, културу и спорт Зеничко-добојског кантона је својим подзаконским актима, Правилником о инклузивном образовању ученика са посебним образовним потребама посебно регулисало питање права ученика са посебним образовним потребама у основним и средњим школама на подручју Зеничко-добојског кантона.

У сврху **олакшавања приступа Рома образовном систему, односно високом образовању** у Зеничко-добојском кантону, Одлуком о утврђивању уписне политике на Универзитету у Зеници, политике стипендирања и политике смјештаја студената у студентске центре за 2020. годину, утврђено је следеће:

- чланом 1. тачком г) предметне одлуке утврђен је принцип „да се припадници ромске националности и завршени средњошколци стимулишу да наставе школовање”, а ставом (2) истог члана, као посебан елеменат уписне политике, утврђено је „право припадника ромске националности на безуслован упис у статусу редовног студента – финансира Оснивач (ван укупне квоте утврђене Планом уписа)”;
- чланом 2 тачком е) предметне одлуке, као елеменат политике стипендирања, утврђено је „право припадника ромске националности на **безусловну** додјелу стипендија”;
- чланом 3. тачком б), као елеменат политике смјештаја студената у студентске центре, утврђено је: „право припадника ромске националности на **безуслован** смјештај (односи се на редовне студенте ромске националности који се пријављују на конкурс за смјештај у студентским домовима/центрима у Федерацији Босне и Херцеговине са којима је Влада Зеничко-добојског кантона потписала уговор о субвенционисању услуга смјештаја и исхране, и то на студенте који не живе у мјестима гдје су смјештени факултети на које су уписани, као и на студенте који немају најнеопходније стамбене услове становања)”.

Такође се доста урадило и на обезбјеђивању асистената у настави, што је од изузетне важности, који би директно радили са ученицима и пружали им подршку у праћењу образовног процеса, а у консултацији са наставницима сугерисали начин даљег напретка дјецe.

Израђени су и усвојени адекватни наставни планови и програми ЗДК-а на босанском/хрватском/српском језику, који су засновани на заједничким језгрима и свим правним претпоставкама за пуну једнакоправност наставе на матерњем језику за све конститутивне народе грађане Кантона.

Министарство за образовање, науку, културу и спорт Зеничко-добојског кантона предузима кораке на модернизацији наставних планова и програма основних и средњих школа, те високошколских установа, у складу са Акционим планом за реализацију приоритета из аналитичког извјештаја Европске комисије. У претходном периоду реализоване су додатне обуке, семинари и радионице (са фокусом на индекс инклузивности, исходе учења, е-дневнике, школе за 21. вијек) с циљем додатних едукација наставног особља, а све у складу са постављеним реформским образовним потребама.

Министарство за образовање, науку, културу и спорт Зеничко-добојског кантона путем својих именованих представника (радне групе, координатори) системски и континуирано ради на унапређењу **васпитања и образовања Рома**.

Активности подразумевају одржавање кампања, округлих столова, радионица за родитеље, родитељских састанака, индивидуалних разговора са родитељима у циљу промовисања значаја редовног похађања наставе и образовања уопште. Сходно томе, обиљежавају се ромски празници путем приредби, изложби, промотивних афиша и читају се пригодни текстови на редовној настави (три основне школе у којима се спроводи пројекат су: ЈУ ОШ „Хасан Кикић”, Зеница, ЈУ ОШ „Хамдија Крешевљаковић”, Какањ и ЈУ ОШ „Прва основна школа”, Завидовићи), ради се на повећању укључености дјеце у основно и средње образовање, а све у сарадњи са представницима ромске заједнице.

Министарство за образовање, науку, културу и спорт Зеничко-добојског кантона је у складу са буџетским могућностима и у партнерству са невладиним сектором реализовао у наведеном периоду сљедеће пројекте, који су имали за циљ спровођење Акционог плана о образовним потребама Рома: „Основно право на образовање”, „Образовање за социјалну кохезију и БиХ на путу ка ЕУ”, „Побољшање приступа предшколском образовању за дјецу из ромских заједница”, „Повећајмо могућности дјечи у Босни и Херцеговини за рано учење” и „Укључивање и образовање Рома у Босни и Херцеговини”.

Како би подстакли родитеље да што више уписују дјецу у 1. разред основне школе, реализован је пројекат „Побољшање приступа предшколском образовању за дјецу из ромских заједница”. Пројекат је осмишљен на начин да кратки програм за ромску дјецу предшколског узраста реализују наставници разредне наставе уз асистенте – завршене средњошколце или ученике завршних разреда средње школе који су такође припадници ромске популације.

У оквиру пројекта РЕАСН – „Предшколско образовање за сву дјецу”, Caritas Швајцарске и Асоцијација за развој „Леда” потписали су Меморандум о разумијевању о унапређењу Програма обавезног предшколског васпитања и образовања пред полазак у школу, са фокусом на рурална подручја. У оквиру пројекта, у сарадњи са овим органом кантоналне управе, реновирани су просторије за реализацију наведеног програма у четири подручне основне школе, а опсег ромске дјеце у овом програму је 100,00%.

У циљу подршке спровођењу ЕУ регионалног пројекта „Повећане могућности образовања за студенте и младе Роме и Ромкиње на подручју Западног Балкана и Турске”, који ће се реализовати и у Босни и Херцеговини, а спровешће га Ромски образовни фонд уз подршку ЕУ-а, овај орган кантоналне управе потписао је Меморандум о разумијевању са Ромским образовним фондом, у сврху промовисања једнаких могућности у квалитетном образовању и запошљавању ромске дјеце и младих.

На питање да ли постоје **уџбеници или урађени наставни програми и планови** на неком од језика националних мањина у БиХ, истичемо да је чланом 6. Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 3/18) и чланом 7. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) наведено да ће се језик и култура националних мањина поштовати у школи у највећој могућој мјери, у складу са Конвенцијом о заштити права националних мањина. Ресорно министарство ради на модернизацији наставних планова и оквирних програма који ће одговарати и потребама националних мањина, а који укључују језик, књижевност, историју и културу те мањине као додатну наставу.

Оквирни наставни план и програм који доноси Министарство ће гарантовати и обезбиједити квалитетно образовање за сву дјецу, обезбиједити досљедност квалитета стандарда образовања, те обезбиједити примјену наставних планова и програма који одговарају образовним потребама дјече на коју се односе.

Посебни модели и облици школовања на језику и писму националних мањина у БиХ нису уведени, мада је законским прописима омогућено да ако у школи има значајан број ученика припадника једне националне мањине, а желе похађати наставу из свог матерњег језика, да се за њих може организовати настава матерњег језика и да наставу треба да изводи наставник који га може предавати уз одговарајући квалитет. Такође, законским прописима је обезбијеђено ако се у школи образују само ученици једне националне мањине, цјелокупна настава може да се изводи на језику те националне мањине, уз обавезно савладавање једног од језика конститутивних народа.

На основу података којима располаже ресорно министарство, у школској 2019/2020. је 20 дјеце ромске националности обухваћено Програмом обавезног предшколског васпитања и образовања пред полазак у основну школу, основним образовањем су обухваћена 404 ученика, док је средњим образовањем обухваћено 20 ученика.

Када су у питању финансијска издвајања у Зеничко-добојском кантону, у школској 2019/2020. издвојено је 103.680,00 КМ за набавку уџбеника за други разред за све социјално угрожене ученике, док је бесплатан превоз обезбијеђен за све ученике који станују на удаљености већој од 5 (пет) километара у једном правцу од школе припадајућег уписно-гравитационог подручја.

Ресорно министарство не води евиденцију о укупном броју припадника националних мањина запослених у области образовног система. У својим законским прописима јасно су навели да се пријем наставника, стручних сарадника и осталих радника врши на основу јавног конкурса/огласа, у складу са Оквирним програмом збрињавања могућег технолошког вишка запосленика у основним и средњим школама, као и Критеријумима о начину бодовања кандидата приликом заснивања радног односа у основним и средњим школама и ђачким домовима на подручју Зеничко-добојског кантона. У том контексту, не може се вршити дискриминација наставника или других радника при именовању, запошљавању, напредовању или било којој другој одлуци на основу тога што у школи користе било који од званичних језика.

73. Министарство просвјете, науке, културе и спорта Посавског кантона – Провјером у школама на подручју Посавског кантона дошли смо до података да троје ромске дјеце похађа наставу у Основној школи „Орашје” у Орашју (сви из исте породице). У разговору са директорком школе дошли смо до сљедећих података: ученици слушају наставу на хрватском или босанском језику, родитељи нису тражили увођење ромског језика, школа обезбјеђује бесплатну ужину за дјецу Роме, а наведеним ученицима су обезбијеђени таблети за онлајн наставу.

- Влада Посавског кантона посљедњих година суфинансира куповину уџбеника свим ученицима од I–IX разреда основне школе у износу од 100 КМ. Министарство просвјете, науке, културе и спорта Посавског кантона такође обезбјеђује бесплатан превоз свим ученицима основних и средњих школа (ако не живе у мјесту гдје се школа налази).
- У подручјима са мјешовитом популацијом, ситуација у погледу изучавања матерњег језика у школама је сљедећа:
 - а) У Основној школи „Орашје” у Орашју, сви ученици разредне наставе изучавају наставни предмет Хрватски језик (родитељи ученика нису имали захтјева за раздвајањем ученика), док ученици предметне наставе могу да се определијеле за наставни предмет Хрватски језик или наставни предмет Босански језик.
 - б) У Основној школи „Владимир Назор” у Оџаку, ученици су заједно на настави матерњег језика и реализовање наставе се одвија компаративним методом у којем се ученицима истичу сличности или разлике у хрватском, босанском и српском језику, а у образовну исправу се уписује наставни предмет за који су се определијели: Хрватски језик, Босански језик или Српски језик.
 - ц) У Посавском кантону нема организовања наставе мањинских језика или на неком од мањинских језика, јер таквих захтјева до сада нисмо имали.

74. Град Бијељина – Град стимулише образовање тако што из градског буџета издваја средства (8.000 КМ) како би сва ромска дјеца која иду у основну школу имала ужину током цијеле године. У сарадњи са невладином организацијом обезбјеђује уџбенике и школски прибор дјечи ромске популације током цијеле године.

11. X. ДИО – Члан 14. Конвенције

Став 1. Држава се обавезује да призна да свако лице које припада националној мањини има право да учи на свом мањинском језику.

Став 2. На подручјима традиционално или у знатном броју насељеним лицима која припадају националним мањинама, ако за то има довољно захтјева, чланице ће настојати обезбиједити, колико је то могуће и у оквирима својих образовних система, да лица која припадају тим мањинама имају одговарајуће могућности за наставу на матерњем језику или додатну наставу на том језику.

Став 3. Став 2. овог члана примијениће се без штете по изучавање званичног језика или наставе на том језику.

11.1. Настава мањинских језика и настава на језицима мањина

75. Федерално министарство образовања и науке – Оквирни наставни план и програм за деветогодишњу основну школу, чију израду је иницирало и координирало Федерално министарство образовања и науке, садржи само обавезне наставне предмете. Што се тиче принципа превенције и заштите од дискриминације по основу пола као и борбе против говора мржње и злочина из мржње, укључујући и политичку сцену, у ту сврху потребно је прикупљати и процјењивати податке о говору мржње и кривичним дјелима из мржње и промовисати међуетничку и међујерску толеранцију, нарочито у систему образовања, у складу са Уставом Федерације БиХ. У том контексту, према доступним информацијама у кантонима Федерације БиХ то се рјешава на различите начине, као нпр.: у Наставном плану и програму који се примјењује на подручју Тузланског кантона заступљени су наставни

предмети: Грађанско образовање, Демократија и људска права и Историја религија/Религијска култура, у којима је обухваћен садржај образовања за мир и људска права, у Унско-санском кантону у Наставном плану и програму деветогодишње основне школе заступљени наставни предмет Демократија и људска права изучава се у деветом разреду. У наставним плановима и програмима свих средњих школа такође је заступљен наставни предмет Демократија и људска права, а изучава се у трећем разреду; у Херцеговачко-неретванском кантону промовисање питања за мир и људска права остварује се путем наставног предмета Грађанско образовање/Демократија и људска права; у Босанско-подрињском кантону заступљени су предмети Грађанско образовање/Демократија и људска права у основним и средњим школама, а у Кантону Сарајево у Наставном плану и програму деветогодишње основне школе заступљен је наставни предмет Грађанско образовање који се изучава у деветом разреду итд.

Упутства за стручну оцјену рукописа уџбеника, радних уџбеника и других наставних средстава, на основу којих се одобравају уџбеници за деветогодишњу основну школу и врши стручна оцјена одређених рукописа уџбеника, радних уџбеника и других наставних средстава, садржи сљедећа питања: „да ли рукопис одражава богатство различитости босанскохерцеговачког друштва, да ли омогућава стицање знања о равноправности појединаца и друштвених група и да ли унапређује право на различитост; да ли се у рукопису водило рачуна о подржавању равноправности полова на адекватан начин, служећи се именицама оба рода, посебно у помињању звања и занимања?”

Када је у питању образовање националних мањина, посебно Рома, Федерално министарство образовања и науке је учествовало у изради Ревидираног акционог плана Босне и Херцеговине о образовним потребама Рома (у даљем тексту Ревидираног акционог плана) који је завршен 2010. године. Министарство има свог представника у Стручном тиму за праћење реализације Ревидираног акционог плана који је формиран на државном нивоу. Стручни тим сада ради на финализацији Другог годишњег извјештаја о реализацији Ревидираног акционог плана о образовним потребама Рома. Представник Министарства, који је члан Стручног тима, има задатак да прикупља, обрађује и анализира податке за Федерацију Босне и Херцеговине које Стручни тим користи за израду годишњег извјештаја о реализацији Ревидираног акционог плана. Приликом прикупљања података од кантоналних министарстава образовања, само шест кантона који имају евидентиране ученике ромске националности имају обавезу да доставе тражене податке. За четири кантона се не прикупљају подаци, с обзиром на то да немају ученике ромске националности, а то су: Посавски, Босанско-подрињски, Западнохерцеговачки и Кантон 10.

Федерално министарство образовања и науке већ годинама издваја значајна средства за финансирање Програма „Подршка школовању дјете ромске националности и других националних мањина и социјално угрожених категорија”, све у циљу финансирања пројеката којима је циљ повећање стопе похађања предшколског, основног и средњег образовања дјете ромске националности и њихова боља интеграција у образовни систем.

Поред наведеног, Федерално министарство образовања и науке од 2008. године реализује Пројекат набавке бесплатних уџбеника у сарадњи са кантоналним министарствима образовања. Федерално министарство образовања и науке дефинисало је критеријуме за расподјелу новчаних средстава за набавку бесплатних уџбеника за ученике у стању социјалне потребе који похађају деветогодишњу основну школу на подручју цијеле Федерације БиХ, односно свих десет кантона. С обзиром на то да су корисници Пројекта ученици у стању социјалне потребе, или одређени разред, у многим срединама су то и ученици ромске националности.

Министарство, такође, има редован програм у области високог образовања под називом: „Подстицај школовању Рома, држављана Босне и Херцеговине који студирају на јавним

високошколским установама у Федерацији Босне и Херцеговине”. У оквиру наведеног програма средства се додјељују на основу пријаве на Јавни позив, и то студентима ромске националности који су држављани БиХ и студирају на некој од јавних високошколских установа у Федерацији БиХ и по први пут уписују одређену годину студија.

Веома је важно истаћи да Федерално министарство образовања и науке, у сарадњи са ОЕБС-ом, ради на изради нацрта стратешке платформе за рјешавање питања националних мањина у Босни и Херцеговини, а која би требала да буде усвојена на државном нивоу.

76. Министарство за образовање, науку, културу и спорт Зеничко-добојског кантона – Министарство путем својих именованих представника (радне групе, координатори) системски и континуирано ради на унапређењу **васпитања и образовања Рома**.

Активности подразумијевају одржавање кампања, округлих столова, радионица за родитеље, родитељских састанака, индивидуалних разговора са родитељима у циљу промовисања значаја редовног похађања наставе и образовања уопште. У циљу кампање промовисања значаја образовања и повећања укључености дјецe у основно и средње образовање, обиљежавају се ромски празници путем приредби, изложби, промотивних афиша и читају се пригодни текстови на редовној настави (три основне школе у којима се спроводи пројекат су: ЈУ ОШ „Хасан Кикић”, Зеница, ЈУ ОШ „Хамдија Крешевљаковић”, Какањ и ЈУ ОШ „Прва основна школа”, Завидовићи), а све у сарадњи са представницима ромске заједнице.

На питање да ли постоје **уџбеници или урађени наставни планови и програми** на неком од језика националних мањина у БиХ, истичемо да је чланом 6. Закона о основној школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 3/18) и чланом 7. Закона о средњој школи („Службене новине Зеничко-добојског кантона”, број 9/17) наведено да ће се језик и култура националних мањина поштовати у школи у највећој могућој мјери, у складу са Конвенцијом о заштити права националних мањина. Ресорно министарство ради на модернизацији наставних планова и оквирних програма који ће одговарати и потребама националних мањина, а који укључују језик, књижевност, историју и културу те мањине као додатну наставу.

77. Министарство за образовање, младе, науку, културу и спорт Босанско-подрињског кантона Горажде – Јавне установе образовања дужне су да обезбиједи припаднику националне мањине наставу из његовог матерњег језика на том језику, на начин прописан кантоналним законима о основном и средњем образовању (члан 12. – Обезбјеђивање наставе матерњег језика).

У основном образовању два ученика су полазници редовне наставе и седам полазника предшколског припремног програма. Наставу слушају на босанском језику који разумију и за који су се определијелили. Бесплатне уџбенике као и прибор обезбиједили су Министарство за образовање, младе, науку, културу и спорт БПК Горажде и невладине организације.

Наставно особље у континуитету прати едукације из области поштовања људских права.

Припадници националних мањина у Кантону имају право да оснивају библиотеке, видеотеке, биоскопе, културне центре, музеје, архиве, културна и умјетничка друштва и све друге облике организовања ради слободе културног изражавања, те се бринути о одржавању својих споменика културе и културне баштине (члан 17. – Слобода културног изражавања).

У досадашњем раду ресорно министарство није примило нити један захтјев националних мањина за покретање културних манифестација, удружења или институција које се тичу националних мањина на подручју БПК Горажде.

12. XI. ДИО – Члан 15. Конвенције

Став 1. Држава ће створити услове неопходне за ефикасно учешће лица која припадају националним мањинама у културном, друштвеном и економском животу и јавним пословима, нарочито који се тичу њих самих.

12.1. Учесће у јавном животу

78. Општина Травник – Када је ријеч о наведеној области, у пракси се примјењује Изборни закон Босне и Херцеговине. У складу са наведеним законом, сваки држављанин БиХ са навршених 18 година живота, па тиме и припадник националне мањине, има право да гласа и буде биран – бирачко право. Припадници националних мањина могу се кандидовати на изборима као кандидати на листи националних мањина. Припадници националних мањина имају право на заступљеност у општинском вијећу сразмјерно проценту њиховог учешћа у становништву према посљедњем попису становништва у БиХ на локалним изборима у Босни Херцеговини.

79. Централна изборна комисија БиХ – Могућност кандидовања за редовне мандате и за попуну гарантованих мандата за припаднике националних мањина у општинском вијећу, односно скупштини општине и градском вијећу, односно скупштини града, прописана је и остварљива у пракси. Припадници националних мањина имају могућност да се кандидују на изборима у складу са одредбама Главе 13 Изборног закона БиХ („Службени гласник БиХ”, бр. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 97/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16 и 41/20) на редовним листама политичких партија и коалиција, те као независни кандидати за редовне мандате у општинском вијећу, односно у скупштини општине и градском вијећу, односно скупштини града. Даље, одредбама Главе 13А Изборног закона БиХ утврђено је да припадници националних мањина имају право на заступљеност у општинском вијећу, односно у скупштини општине и градском вијећу, односно скупштини града, сразмјерно проценту њиховог учешћа у становништву према посљедњем попису у Босни и Херцеговини. Број припадника националних мањина који се непосредно бирају у општинско вијеће, односно у скупштину општине и градско вијеће, односно скупштину града, утврђује се статутом општине, односно града, при чему се припадницима свих националних мањина, који у укупном броју становништва те изборне јединице према посљедњем попису становништва учествују са више од 3%, гарантује најмање једно мјесто. Да би се овјерили за учешће на изборима за попуну гарантованих мандата за припаднике националних мањина у општинском вијећу, односно у скупштини општине и градском вијећу, односно скупштини града, политичке партије и независни кандидати подносе пријаву за учешће на изборима за општинско вијеће, односно скупштину општине и градско вијеће, односно скупштину града, у складу са одредбама Изборног закона БиХ. Поред наведеног, право пријаве имају и регистрована удружења или други регистровани организовани облик дјеловања националних мањина и група од најмање 40 грађана који имају бирачко право, а кандидати које предложе за учешће на изборима за попуну гарантованих мандата за припаднике националних мањина у општинском вијећу, односно у скупштини општине и градском вијећу, односно скупштини града, имају статус независног кандидата. У циљу олакшања учешћа припадницима националних мањина на Локалним изборима 2020. године, Централна изборна комисија БиХ је Одлуком о висини таксе за учешће на Локалним изборима 2020. године („Службени гласник БиХ”, број 25/20) прописала да се за пријаву за учешће на изборима за попуну гарантованих мандата за припаднике националних мањина не уплаћује такса.

Начин утврђивања кандидатских листа за изборе прописан је одредбама члана 4.19 Изборног закона БиХ. Кандидатска листа садржи име и презиме сваког кандидата на листи, јединствени матични број, адресу пребивалишта, изјашњење о припадности конститутивном народу или групи осталих, потпис предсједника политичке партије, односно потпис овлашћеног лица коалиција за заступање пред Централном изборном комисијом БиХ. Изјашњење о припадности конститутивном народу или групи осталих користи се као основ за остваривање права на изабрану односно именовану функцију за коју је услов изјашњење о припадности конститутивном народу или групи осталих у изборном циклусу за који је кандидатска листа поднесена. Кандидат има право да се не изјасни о својој припадности конститутивном народу или групи осталих на кандидатској листи, али неизјашњавање ће се сматрати као одустајање од права на изабрану, односно именовану функцију за коју је услов изјашњење о припадности конститутивном народу или групи осталих. Чланом 1.1а тачком 4) Изборног закона БиХ прописано је да изборни циклус подразумијева мандатни период који се односи на одређени ниво власти. У складу са наведеним, Изборним законом БиХ нису прописани додатни механизми који би спријечили кандидате који не представљају националне мањине да се кандидују на листама за поуну гарантованих мандата за припаднике националних мањина. Наиме, у пракси се догађа да кандидати након истека изборног циклуса мијењају изјашњење о припадности конститутивном народу или групи осталих.

80. Министарство управе и локалне самоуправе РС – Стратегијом за унапређивање и заштиту права припадника националних мањина у Републици Српској за период 2020–2024. утврђени су стратешки и оперативни циљеви, чијом реализацијом ће се додатно унаприједити постојећа права и положај припадника националних мањина у различитим областима, омогућити њихово укључивање у процесе креирања јавних политика, те успоставити квалитетнија сарадња са Владом Републике Српске.

81. Статутом Града Требиња предвиђено је једно загарантовано мјесто одборника у Скупштини Града Требиња који долази из реда националних мањина.

12.2. Савјети националних мањина

82. Савјет националних мањина Босне и Херцеговине – Дошло је до позитивних измјена одредби којима се уређује Савјет националних мањина БиХ. Наиме, на иницијативу и детаљно образложен приједлог Савјета националних мањина БиХ, на 16. сједници Представничког дома одржаној 3. 2. 2021. године, и на 15. сједници Дома народа одржаној 10. 2. 2021. године, Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине је усвојила Одлуку о Савјету националних мањина БиХ („Службени гласник БиХ”, бр. 10/21).

Поменутом одлуком уводе се новине на трагу обезбјеђења вјеродостојне заступљености националних мањина у Савјету националних мањина БиХ, односно обезбјеђује се значајније учешће активних и репрезентативних удружења националних мањина у поступку кандидовања представника за Савјет. Поред тога, уз остала побољшања, уводи се обавеза потписивања изјаве о припадности појединој националној мањини кандидата за чланство у Савјету националних мањина БиХ, чиме се обезбјеђује аутентичност заступљености и представљања.

Даље, судећи према званичним информацијама доступним Савјету националних мањина БиХ, није дошло до измјене одредби којима се уређује чланство у савјетима националних мањина на ентитетском и кантоналном нивоу (у Унско-санском кантону и Кантону Сарајево), а у циљу обезбјеђења постављања аутентичних представника које постављају националне мањине.

Савјет националних мањина БиХ констатује да постоје сазнања о одређеним злоупотребима одређених појединаца – припадника конститутивних народа у БиХ, у смислу њиховог изјашњавања као припадници националних мањина ради уживања одређених права и привилегија. У том смислу треба предузети одговарајуће активности да се овакве злоупотребе законски регулишу те санкционишу.

Од протеклог извјештајног периода није дошло до проширења мандата Савјета националних мањина БиХ како би се омогућио односно увећао утицај на доношење одлука о питањима која утичу на права припадника националних мањина у БиХ.

Нажалост, Савјет националних мањина БиХ констатује да је надлежно радно тијело Парламентарне скупштине БиХ одбило иницијативу Савјета националних мањина БиХ за усвајање Закона о савјетима националних мањина у БиХ, којим би био увећан, односно проширен мандат Савјета приликом доношења одлука и разматрања питања која се посебно односе на остваривања права припадника националних мањина. Сходно томе, Савјет националних мањина БиХ задржава своју досадашњу, веома лимитирану савјетодавну улогу.

Према незванично доступним информацијама, Савјет националних мањина Федерације Босне и Херцеговине припремио је и недавно усвојио приједлог измјена и допуна Изборног закона БиХ („Службени гласник Босне и Херцеговине”, бр. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10 и 18/13). Овим измјенама и допунама се жели путем обезбјеђења једног гарантованог мандата за припаднике националних мањина у свим скупштинама кантона у Федерацији БиХ обезбиједити заступљеност припадника националних мањина у Дому народа Парламента Федерације БиХ, односно обезбиједити утицај на доношење одлука о питањима која утичу на права припадника националних мањина у Федерацији Босне и Херцеговине.

Према доступним информацијама, једино Савјет националних мањина Кантона Сарајево, на основу члана 27. става (1) Закона о заштити права припадника националних мањина у Кантону Сарајево („Службене новине Кантона Сарајево”, број 27/11), има мандат који превазилази класичну савјетодавну улогу. Наиме, Савјет националних мањина Кантона Сарајево има мандат овлашћеног скупштинског предлагача, те је тиме изједначено са осталим радним тијелима Скупштине Кантона Сарајево.

83. Савјет националних мањина Републике Српске – На основу члана 17. Закона о заштити права припадника националних мањина Републике Српске („Службени гласник Р. Српске”, бр. 2/05), четврти сазив Савјета националних мањина Републике Српске именован је на четвртој редовној сједници Народне скупштине Републике Српске, одржаној 16. 5. 2020. године („Службени гласник Републике Српске”, бр. 44/19), на приједлог Савеза националних мањина Републике Српске. Четврти сазив Савјета националних мањина Републике Српске броји 12 чланова у актуелном мандату.

До 1. 9. 2020. године Савјет је одржао четири сједнице на којима су се разматрала и пратила актуелна питања, а која се односе на припаднике националних мањина и примјену важећег законодавног оквира.

Спроведене активности

1. Стратегија за унапређивање и заштиту права припадника националних мањина у Републици Српској за период 2020–2024.

У периоду од августа 2018. до децембра 2019. вршене су припреме за израду нацрта документа *Стратегије за унапређивање и заштиту права припадника националних мањина у*

Републици Српској за период 2020–2024. Министарство управе и локалне самоуправе Републике Српске спроводило је активности на изради овог документа, те координацију мјешовите радне групе коју је, између осталих, чинио и један представник Савјета.

Документ *Стратегије за унапређивање и заштиту права припадника националних мањина у Републици Српској за период 2020–2024.* усвојен је на деветој редовној сједници Народне скупштине Републике Српске, одржаној 3. 3. 2020.

Циљ овог документа је континуирано унапређење положаја и заштите права припадника националних мањина, те да се путем реализације стратешких и оперативних циљева додатно унаприједи постојећа права и положај припадника националних мањина у различитим областима (култура, образовање на матерњем језику, информисање итд.). Такође, циљ доношења Стратегије је и укључивање припадника националних мањина у процесе креирања јавних политика, као и успостављање квалитетније и ефикасније сарадње са Владом, органима и институцијама Републике Српске. У наредном периоду очекују се активности на изради акционих планова за реализацију Стратегије.

2. Закон о личном имену Републике Српске

У периоду од јуна 2019. до септембра 2019. Савјет националних мањина иницирао је и упутио приједлоге и сугестије према предлагачу овог закона (Министарство управе и локалне самоуправе Републике Српске) да се допуни Нацрт закона о личном имену Републике Српске, о којем се расправљало на 5. редовној сједници Народне скупштине Републике Српске, 27. 6. 2019.

Конкретније, приједлог Савјета односио се на „могућност уписа личног имена у матичну књигу рођених лица која припадају националној мањини и на језику и писму националне мањине којој припадају, као и да упис личног имена у матичну књигу рођених лица која припадају националној мањини на језику и писму националне мањине не би искључивао истовремени упис личног имена и на језицима и писмима конститутивних народа у Републици Српској”.

Образложење овог приједлога је у чињеници да је употреба језика националне мањине дефинисана Законом о заштити права припадника националних мањина Републике Српске („Службени гласник Републике Српске”, број 02/05), у члану 8. ставу (1), гдје је дефинисано право припаднику националне мањине да користи свој језик слободно и без ометања, приватно и јавно, усмено и писмено, а такође и право да користи своје име и презиме на језику националне мањине и да захтијева да такво буде у јавној употреби.

Приједлог Савјета је одбијен и није уврштен у текст Закона о личном имену.

Информације у вези примјене законодавних и других мјера на спровођењу принципа утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе биће праћене путем рада и активности Савјета и у наредном периоду.

84. Савјет Европе у Босни и Херцеговини – На заједничку иницијативу Министарства за људска права и избјеглице и пројекта Европске уније и Савјета Европе „Јачање заштите националних мањина у Босни и Херцеговини”, на прољеће 2018. године формиран је Одбор за координацију националних мањина. Главни циљ ове групе је јачање комуникације и координације између релевантних актера који су директно укључени у процес заштите права националних мањина у циљу изналагања конкретних механизма и мјера заштите. Одбором председава Министарство за људска права и избјеглице БиХ, а чине га тренутно представници/це Савјета националних мањина на државном и ентитетском нивоу, Одбора за Роме, Владе Брчко дистрикта, Савјета националних мањина из Сарајева и Унско-санског кантона, Заједничке комисије за људска права Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине и организација цивилног друштва. Од оснивања па до данас, група је имала многобројне дискусије, тренинге и иницијативе. Посљедњи тренинг који се одржао у љето 2020. године односио се на важност правног оквира и добрих пракси за пријављивање

националних мањина на локалне изборе. Неке од иницијатива које су проистекле уз подршку рада ове групе су: измјене критеријума за избор представника националних мањина у Савјет националних мањина БиХ, започињање емисија о националним мањинама на БХТ1 итд.

12.3. Учешће у економском и друштвеном животу

85. Министарство за људска права и избјеглице БиХ – Стратегија Босне и Херцеговине за рјешавање питања Рома у Босни и Херцеговини усвојена је 2005. године са циљем побољшања социо-економског статуса Рома у Босни и Херцеговини. Стратегијом се не утврђује временски оквир реализације програмираних стратешких циљева због дугорочне потребе за конкретним акцијама интеграције и инклузије Рома. Циљеви Стратегије су фокусирани на побољшање приступа Рома и Ромкиња образовању, запошљавању, здравственој заштити, социјалном становању и ефикасним мјерама антидискриминације. Све планиране активности на интеграцији и укључењу Рома дугорочне су стратешке мјере, те су до сада усвојена и спроведена три акциона плана у БиХ, уз сагласност влада ентитета и Брчко дистрикта БиХ, и то у периодима 2009–2012, 2013–2016. и 2017–2020. године. На основу ових акционих планова у посљедњих 10 година из буџета Босне и Херцеговине и других нивоа власти, укључујући и донаторска средства, издвојено је више од 38 милиона КМ. Програмиране активности усмјерене су на интеграцију и инклузију Рома у секторима које предвиђа Стратегија, осим за област образовања која је у надлежности ентитетских и кантоналних власти. За област образовања усвојени су посебни планови, а важећи је усвојен за период 2018–2022. уз сагласност образовних власти у Босни и Херцеговини.

Босна и Херцеговина је преузела обавезу обезбјеђења новчаних средстава неопходних за реализацију Акционог плана у области запошљавања, стамбеног збрињавања и здравствене заштите.

У складу са наведеним, сваке године Савјет министара БиХ издваја годишња буџетска средства у оквиру буџета Министарства за људска права и избјеглице БиХ, која су намијењена реализацији поменутог акционог плана за Роме.

У периоду 2009–2020. године за област запошљавања Рома издвојено је 6.727.000,00 КМ, те су 962 лица била корисници средстава за запошљавање и samozapoшљавање. Средства за област запошљавања Рома се реализују у сарадњи са заводима за запошљавање, који путем јавних позива врше избор корисника пројеката запошљавања и samozapoшљавања. Ако се посматра квалификацијска структура, 88% Рома пријављених на заводе немају квалификацију, а у односу на пол 45% су незапослене жене, с тим да је уочљива висока стопа незапослености младих лица. У вези с тим, Министарство за људска права и избјеглице, у сарадњи са заводима за запошљавање, планира израду програма за подстицање Рома, нарочито Ромкиња, за преквалификацију, покретање малог бизниса и формирање задруга. Средства за рјешавање проблема Рома у области стамбеног збрињавања обезбјеђују се сваке године у буџету МЉПИБиХ, а додјељују се на основу расписаног јавног позива. Циљ грант средстава је да се његовом додјелом побољшају услови живота у ромским заједницама изградњом нових или санирањем постојећих стамбених објеката и комуналне инфраструктуре. Грант средства се могу утрошити за сљедеће:

- изградњу стамбених јединица за Роме (колективни/индивидуални објекти),
- изградњу социјалних стамбених јединица за Роме,
- побољшање стамбених услова у стамбеним јединицама у којима живе Роми (реконструкција и санација постојећих кућа и станова),
- изградњу и унапређење пратеће комуналне инфраструктуре у ромским насељима,
- суфинансирање програма/пројеката за легализацију бесправно изграђених стамбених објеката у насељима у којима живе Роми.

У периоду 2009–2020. године укупан број изграђених и реконструисаних стамбених јединица за ромске породице, укључујући и инфраструктуру у ромским насељима, износи 1.064 стамбене јединице.

За област здравствене заштите у периоду 2009–2020. године издвојено је 2.774.000,00 КМ. Према подацима надлежних институција и ромских НВО-а евидентирано је да је у Федерацији БиХ 1.085 лица ромске националности уведено у систем здравствене заштите. Реализовани су едукативни и превентивни програми здравствене заштите, подизање свијести припадника ромских заједница о важности здравствене заштите, едукација родитеља о значају имунизације и имунизације ромске дјеце, те едукација о репродуктивном здрављу и материнству. Реализовани су превентивни програми – скрининг специфичних болести (рака грлића материце, рака дојке, рака дебелог цријева, рака простате). У складу са планираним активностима у Акционом плану за Роме, ромске невладине организације сваке године едукују потребан број нових ромских медијатора за област здравствене заштите. У цијели процес је укључено преко 175 медијатора који су раније завршили опште и посебне обуке. Финансирање обуке нових здравствених медијатора вршено је из средстава МЉПИБиХ. У циљу унапређења, доступности и квалитета здравствене заштите припадника ромске популације, новим акционим планом су дефинисане двије мјере: јачање капацитета ромских представника за унапређење здравља Рома и смањење фактора ризика за здравље у ромској популацији.

86. Министарство цивилних послова БиХ – Савез удружења Рома Републике Српске из Градишке био је један од корисника гранта Министарства цивилних послова БиХ „Суфинансирање пројекта невладиних организација у области превенције ХИВ-а и туберкулозе у Босни и Херцеговини“ за 2018 годину. Грант средства у износу од 3.000,00 КМ додјељена су наведеном Савезу за пројекат под називом „Едукативна превенција туберкулозе/ХИВ-а“ који је имплементиран у току 2019. године. Општи циљ пројекта био је побољшати контролу туберкулозе у ромској популацији и другим вулнерабилним групама на подручју Републике Српске. Специфични циљеви обухватили су откривање обољелих од туберкулозе и ХИВ-а у ромској популацији и другим вулнерабилним групама и едукацију ромске популације и других вулнерабилних група о туберкулози и ХИВ-у. Током тромјесечног периода трајања пројекта, ангажован је ТБ координатор за имплементацију пројекта и два теренска радника. Теренски радници су обавили 18 теренских посјета у шест ромских заједница и том приликом едуцирали 90 припадника ромске популације на тему предвиђену пројектом (шта је ТБ, симптоми, лијечење и превенција). При томе су подијелили промотивни/информативни материјал, а њиховом размјеном, порастао је и број информисаних особа. У посљедњем мјесецу имплементације пројекта, одржан је јавни догађај на којем је присуствовало 25 припадника ромске мањине, а за потребе истог, ангажован је и медицински радник који је одржао предавање на тему превенције туберкулозе и ХИВ-а. Пројекат је допринијео и бољој сарадњи међу ромским заједницама на подручју Општине Градишка.

87. Министарство за рад, социјалну политику и избјеглице Зеничко-добојског кантона – У 2018. и 2019. години ово министарство је омогућило финансијску подршку у укупном износу од 50.000,00 КМ, као учешће у програмима стамбеног збрињавања Рома.

88. Општина Травник – У циљу помоћи и подршке суграђанима ромске националне мањине, Општина и Care International Balkans потписали су Меморандум о разумијевању и сарадњи на пројекту „Активна партиципација за укључивање Рома“, који је потписан у Травнику 11. 2. 2015. године. У оквиру овог пројекта Општина Травник је 31. 7. 2015. године припремила Акциони план за рјешавање проблема Рома у областима образовања, здравствене заштите,

запошљавања и стамбеног збрињавања за период 2016–2020. године. Акциони план предвиђа реализацију приоритета ромске популације у наведеним областима. Путем Службе за обнову, избјеглице, расељена лица и стамбене послове, Општина Травник се обратила организацији Care International Balkans у вези са едукацијом ромске омладине оснивањем нових удружења и обучавањем новог руководства, што је у завршници резултирало учешћем у пројекту едукације ромске омладине и финансијске помоћи у малим грантовима за рјешавање конкретних проблема у локалној ромској заједници, и то у вриједности од 1.000,00 до 10.000,00 КМ. Реализација пројекта трајала је до 2018. године. Важно је истаћи да за све пројекте морају аплицирати ромска удружења, али се у пракси показало да у општини Травник она нису активна и немају едуковане лидере. У том случају дата је могућност да Општина пријављује пројекте, а та средства усмјеравају на рјешавање конкретних проблема Рома. Општина Травник је аплицирала на овај пројекат и добила је средства у износу од 10.000,00 евра. Путем овог пројекта извршила је санацију и реконструкцију четири стамбене јединице у Травнику у којима су смјештене ромске породице, а у току је реконструкција и санација пет стамбених јединица. Такође, Општина је из сопствених средстава извршила реконструкцију још двије стамбене јединице у којима станују ромске породице.

Када је ријеч о адекватном приступу становању, Општина Травник је у буџету издвојила средства за куповину земљишта за изградњу 11 индивидуалних стамбених објеката за Роме у вриједности од 20.000,00 КМ. Земљиште је купљено и на њему је извршена парцелација земљишта и уређен је прилазни пут. Уређење прилазног пута финансирала је организација Care International Balkans у износу од 2.500,00 евра, а учешће Општине је износило 8.798,84 КМ. Урађен је пројекат за 11 индивидуалних стамбених јединица, а за суфинансирање реализације овог пројекта у општинском буџету је планирано 5.000,00 КМ. Напомињемо да пројекат није приведен коначној намјени из разлога немогућности Општине да својим средствима изгради ове стамбене јединице, незаинтересованости виших нивоа власти да учествују у реализацији овог пројекта, те инфериорности и незаинтересованости припадника ромске националне мањине. Сматрамо да би се овим пројектом омогућила самоодрживост и створиле радне навике корисника ових стамбених јединица, с обзиром на то да би се уз објекат добило око 300 м² обрадивог земљишта или простор за прикупљање секундарног отпада, чиме се припадници ромске националне мањине претежно баве. У току 2016. године извршена је верификација и идентификација корисника Пројекта СЕВ II, те је у оквиру пројекта изграђена зграда колективног становања са 20 стамбених јединица у Доцу на Лашви, у коју је смјештено седам ромских породица.

Општина Травник је такође донијела одређене прописе којима је унапријеђено становање као и додјела станова уз примјену принципа социјалног становања: Одлука о оснивању, управљању, располагању и коришћењу стамбеног фонда Општине Травник уз примјену принципа социјалног становања, Правилник о критеријумима за остваривање права на субвенционисање кирије за стан, Правилник о критеријумима за остваривање права на социјално стамбено збрињавање. Корисници станова у својини Општине Травник су такође претежно припадници ромске националне мањине, који су путем наведених правилника и одлука стекли одређена права.

Што се тиче образовања, Општина Травник сваке године издваја одређена средства за набавку школског прибора за ученике ромске популације у основним школама.

Када је ријеч о запошљавању припадника националних мањина, у Општини Травник је у сарадњи са Care International Balkans било запослено једно лице на одређено вријеме, припадница ромске националне мањине, која је тиме добила прилику за усавршавање и

едукацију, те је посредовала у рјешавању одређене проблематике припадника ромске популације у локалној заједници.

Ромска популација на подручју града Мостара има једнак приступ образовању као и сва остала дјеца, тако да већина ромске дјеце заврши основну школу по наставном плану једног од конститутивних народа, али већина те исте дјеце не жели да настави средњошколско образовање. Што се тиче становања Рома, град Мостар располаже ромским насељем на Бишћу пољу, гдје је Ромима додијелено 30 стамбених јединица.

Већина Рома обезбјеђује здравствене услуге путем завода за запошљавање због тога што већина ромских породица није у радном односу.

89. Град Бијељина спроводи низ пројеката на територији града како би се побољшао квалитет и положај Рома који живе у њему. Спроведен је и велики број пројеката за стамбено збрињавање и инфраструктуру:

- у сарадњи са МЉПИБиХ и Caritasom изграђена је једна зграда са шест станова,
- у сарадњи са Hilswerkom реконструисана су и адаптирана два индивидуална објекта,
- пројекат Romacted, проширење нисконапонске мреже.

Усљед појаве пандемије вируса COVID-19 ромској популацији је подијелено 50.000,00 КМ у облику ваучера за превазилажење новонастале ситуације, а у сарадњи са НВО отворено је социјално предузеће „Агроплан” у којем су запослени припадници ромске популације.

90. Град Требиње наводи сљедеће информације:

- Од 36 корисника основног права из социјалне заштите – **права на новчану помоћ** – један је корисник ромске националности. Овом кориснику Јавна установа Центар за социјални рад Требиње, по основу признатог права на новчану помоћ, признаје и уплаћује доприносе за здравствено осигурање.
- Када је ријеч о корисницима **Народне кухиње** која дјелује према трипартитном уговору (Град, ЦСР и Епархија), од тренутна 83 корисника, 12 корисника је ромске националности. С обзиром на удаљеност од мјеста становања до Народне кухиње и лошег материјалног стања ове популације, ЈУ ЦСР Требиње је одлучио да овим породицама доставља храну на кућну адресу. Храна се иначе доставља само корисницима који спадају у категорију старијих и тешко болесних лица.

13. XII. ДИО – Члан 17. Конвенције

Став 1. Држава се обавезује да се неће мијешати у права лица која припадају националним мањинама да успостављају и одржавају слободне и мирољубиве контакте преко граница са лицима која законито бораве у другим државама, посебно онима са којима дијеле етнички, културни, језички или вјерски идентитет или заједничко културно наслеђе.

Став 2. Држава се обавезује да се неће мијешати у право лица која припадају националним мањинама да учествују у раду невладиних организација, како на националном тако и на међународном плану.

91. Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, у сарадњи са Савјетом министара Босне и Херцеговине, владама ентитета и нижим тијелима власти (и у овом извјештајном периоду), подржава и подстиче мјере у погледу сарадње или контаката

припадника националних мањина или њихових асоцијација са другим државама, односно оним са којима дијеле заједничке специфичности и карактеристике.

14. XIII. ДИО – Члан 18. Конвенције

Став 1. Држава ће настојати да закључи, гдје је то потребно, билатералне и мултилатералне споразуме са другим државама, посебно са сусједним, ради обезбјеђења заштите припадника националних мањина које су у питању.

Став 2. Тамо гдје је то потребно држава предузима мјере за подстицај прекограничне сарадње.

92. Дирекција за европске интеграције – У оквиру IPA-е II (Инструмент претприступне помоћи) за период 2014–2020, Босна и Херцеговина учествује у укупно шест програма територијалне сарадње – два билатерална и један трилатерални програм прекограничне сарадње са сусједним земљама и три транснационална програма:

1. Програм прекограничне сарадње БиХ – Црна Гора
2. Програм прекограничне сарадње Србија – БиХ
3. Програм прекограничне сарадње Хрватска – БиХ – Црна Гора
4. Јадранско-јонски транснационални програм (ADRION)
5. Дунавски транснационални програм
6. Медитерански транснационални програм (MED)

Заједничка карактеристика ових програма је то што се реализују углавном путем јавних позива за подношење пројектних приједлога који се периодично објављују. Постоји и могућност финансирања посебних стратешких пројеката ван јавних позива ако се земље учеснице усагласе и ако је такав пројекат идентификован већ у програмском документу.

У оквиру програма територијалне сарадње финансирају се искључиво непрофитне активности у програмској области, а прихватљиви апликанти су углавном непрофитна правна лица (нпр. јавне институције на свим нивоима, општине, јавна предузећа (али не она која имају комерцијални и/или индустријски карактер), образовне установе, институти, туристичке заједнице, невладине организације, удружења грађана, пословна удружења, привредне коморе, агенције за развој малих и средњих предузећа итд.). У оквиру транснационалних програма примјењују се правила ERDF регулатива (Европски фонд за регионални развој) које дозвољавају учешће и профитних приватних правних лица под одређеним условима (осим за IPA земље у оквиру MED програма). Према одредбама релевантних регулатива и Оквирног споразума за IPA-у, обавеза корисника је да на нивоу пројекта обезбиједи средства за суфинансирање у износу од минимално 15% од укупне вриједности пројекта.

Преглед укупних вриједности наведених програма са суфинансирањем (изражено у милионима евра уз заокруживање на двије децимале и уз напомену да се ради о заједничким средствима за све IPA земље које учествују у датом програму) је дат у сљедећој табели:

Програм	IPA	Суфинансирање	Укупно
ЦБЦ БиХ – ЦГ	8,40	1,33	9,73
ЦБЦ СРБ – БиХ	14,00	2,22	16,22

ЦБЦ ХР – БиХ – ЦГ	57,15 (пола из ERDF-а, пола из IPA-е)	10,09	67,24 (пола из ERDF-а, пола из IPA-е)
Дунавски	202,09 ERDF и 19,83 IPA	37,57 ERDF 3,50 IPA	239,66 ERDF 23,33 IPA
ADRION	83,47 ERDF и 15,69 IPA	15,99 ERDF 2,77 IPA	99,46 ERDF и 18,46 IPA
MED	224,32 ERDF и 9,36 IPA	40,58 ERDF 1,65 IPA	264,90 ERDF и 11,01 IPA

Реализација програма територијалне сарадње за период 2014–2020. настављена је путем периодичног објављивања јавних позива за подношење пројектних приједлога. Током 2020. године објављени су: 4. позив за модулларне пројекте у оквиру MED програма и 3. позив у оквиру IPA ЦБЦ БиХ – Црна Гора. Завршено је уговарање одобрених пројеката из 2. позива у оквиру IPA ЦБЦ БиХ – Црна Гора, 2. позива у оквиру Interreg IPA ЦБЦ Хрватска – БиХ – Црна Гора, 3. позива у оквиру Дунавског програма, 2. позива у оквиру ADRION програма те 2. позива за хоризонталне пројекте и стратешког позива у области иновација у оквиру MED програма. Завршена је евалуација пристиглих пројектних приједлога из 2. позива IPA ЦБЦ Србија – БиХ и започето је уговарање. Резултат наведених позива је: 15 уговорених пројеката из 2. позива у оквиру IPA ЦБЦ БиХ – Црна Гора, 31 пројекат из 2. позива у оквиру IPA ЦБЦ Хрватска – БиХ – Црна Гора (сви укључују бар по једног партнера из БиХ, а очекује се уговарање додатних пројеката са резервне листе у наредном периоду), 12 пројеката из 2. позива у оквиру ADRION програма који укључују partnere из БиХ (од укупно 22 одобрена пројекта), 14 пројеката из 3. позива у оквиру Дунавског програма који укључује partnere из БиХ (од укупно 35) и 3 у оквиру MED програма (2 из позива за хоризонталне пројекте и 1 из позива за стратешке пројекте).

Током 2019. године започете су припреме за процес програмирања за нови буџетски период 2021–2027, иако релевантни правни оквир у ЕУ још није усвојен.

За програме који укључују земље чланице ЕУ-а, Европска комисија је припремила почетне документе у облику тзв. Position papers који су били предмет консултација међу земљама учесницама појединих програма. За све програме који укључују земље чланице ЕУ-а успостављене су радне групе за програмирање. У оквиру три транснационална програма, у име БиХ су именовани представници ДЕИ-а, док у Радној групи за програмирање Interreg IPA ЦБЦ Хрватска – БиХ – Црна Гора, осим представника ДЕИ-а, учествују и представници ентитетских влада, Брчко дистрикта БиХ и Дирекције за економско планирање БиХ.

Што се тиче програма прекограничне сарадње између IPA земаља, како је најављено на Регионалном форуму одржаном у новембру 2019. године у Сарајеву, у организацији DG NEAR и регионалног пројекта техничке помоћи СВІВ+3, процес програмирања је започео половином 2020. године. У септембру 2020. године успостављене су заједничке радне групе за програмирање које укључују представнике релевантних институција земаља учесница (из БиХ су представници Министарства спољне трговине и економских односа, Министарства цивилних послова, двије ентитетске владе, Брчко дистрикта БиХ (у програму са Србијом) и два ентитетска удружења општина и градова). Уз подршку СВІВ+3 пројекта организована је обука за именоване представнике на тему стратешког планирања, спроведена је анкета међу локалним заинтересованим странама у програмском подручју за сврху SWOT анализе, направљена је анализа ситуације у програмском подручју, изабрани су тематски приоритети и специфични циљеви будућих програма те припремљени први нацрти програмских докумената који су крајем новембра поднесени Европској комисији на разматрање и коментаре.

Нови програми територијалне сарадње за период 2021–2027. биће предмет посебне(их) информација за Савјет министара БиХ у наредном периоду, прије коначног подношења програма Европској комисији на одобрење, у циљу давања овлашћења за потписивање писама сагласности на садржај појединих програма и прихватања обавезе суфинансирања техничке помоћи.

ЗАКЉУЧАК***ПРИЈЕДЛОГ ЗАКЉУЧКА***

1. Усваја се Пети периодични извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама на спровођењу принципа утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина, те задужеује Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине да усвојени извјештај достави на разматрање Секретаријату Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе у Стразбуру.

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1. – Министарство за људска права и избјеглице БиХ

Грант подршке удружењима националних мањина за период 2016–2020.

За 2016. годину

Ред. број	Подносилац пројектног приједлога	Назив пројекта	Додијељена новчана средства
1.	УГИП „Рино Зандонаи”, Тузла	Откуд Италијани у БиХ	9.180,00
2.	Аустријско-њемачка заједница, Сарајево	„МУМА”, музика националних мањина	7.000,00
3.	Удружење Словенаца РС „Триглав”, Бањалука	Афирмација културе словеначке националне мањине	10.000,00
4.	Савез националних мањина РС, Бањалука	Подршка раду и дјеловању Савеза националних мањина РС	10.000,00
5.	Вијеће црногорске националне мањине у БиХ, Сарајево	Промовисање културне баштине црногорске националне мањине у БиХ	9.900,00
6.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”, Требиње	Поштовање права црногорске националне мањине, боља сарадња БиХ и Црне Горе	10.000,00
7.	Словеначко друштво „ЦАНКАР”, Сарајево	Учешће словеначког друштва „Цанкар” из Сарајева на манифестацији „Дани словеначке културе, привреде и туризма” у Новом Саду	5.148,00
8.	Савез националних мањина општине Прњавор	Заштита и промоција језика националних мањина	8.772,00
УКУПНО:			70.000,00

За 2017. годину

Ред. број	Подносилац пројектног приједлога	Назив пројекта	Додијељена новчана средства
1.	Удружење Словенаца РС „Триглав“ – Бањалука	Унапређење културног стваралаштва словеначке националне мањине у БиХ	10.000,00
2.	Савез националних мањина РС, Бањалука	Јачање капацитета удружења и савеза националних мањина Републике Српске у области промоције културног стваралаштва	10.000,00
3.	Савез националних мањина општине Прњавор	Очување матерњег језика и културног идентитета	9.800,00
4.	Удружење грађана словеначког поријекла „Словенска скупност” –	„Словеначки поздрав” – промоција словеначке културе у Тузли	9.200,00

	Тузла		
5.	УГИП „Рино Зандонаи” – Тузла	Моја стратегија	9.810,00
6.	Удружење Украјинаца „Златни клас”, Прњавор	Пјесмом сачувати од заборава	10.000,00
7.	Центар за подршку Рома „Ромален”, Какањ	Успостављање модела за заштиту од дискриминације над Ромима у свим јавним установама на подручју општине Какањ	10.000,00
8.	Удружење жена Ромкиња, Центар за мајке „Извор живота” – Витез	Стручно усавршавање Ромкиња у општини Витез ради лакшег проналажења запослења	10.000,00
9.	Савез националних мањина регије Добој	Шести сајам националних мањина	6.278,00
10.	Удружење Словака Семберије „Јурај Јаношик” – Бијељина	Пјесма и игра Словака у Семберији	9.500,00
11.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”, Требиње	Удружење у служби својих чланова	9.510,00
12.	Удружење Македонаца „Македонац Вардар” – Брчко дистрикт БиХ	Дани македонске културе	9.920,00
13.	Удружење Рома „Еуро Ром” – Тузла	Израда брошуре у циљу промоције језика, културе, књижевности и историје ромске националне мањине	10.000,00
14.	Удружење грађана чешког поријекла „Чешка беседа”, Сарајево	Од Тузле преко Сарајева до сунчаног Хвара	8.818,00
15.	Удружење Црногораца и пријатеља Црне Горе „Ловћен” – Бањалука	Едукативно-ликовна радионица на тему „Његош и црногорска културна заоставштина”	2.073,20
16.	Удружење „Полса” – Сарајево	Историја и обиљежавање празника пољске националне мањине у БиХ	7.195,00
17.	Мађарско удружење грађана „ХВМ”, Сарајево	„Добар дан – Јó парот”	7.895,80
УКУПНО			150.000,00

За 2018. годину

Ред. број	Подносилац пројектног приједлога	Назив пројекта	Додијељена новчана средства
1.	Удружење за подршку промоције јеврејске културе, традиције и туристичких потенцијала „Хагада”, Сарајево	200 година од спасења Јевреја у Сарајеву	10.000,00

2.	Удружење Италијана „Штивор”, Бањалука	Промоција италијанске културе 2018.	9.980,00
3.	Удружење Пољака – Бањалука	Подршка јачању културе промоције пољске националне мањине	5.150,00
4.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”, Требиње	Црногорска културна стваралаштва	10.000,00
5.	Савез националних мањина Републике Српске	Промоција рада Савеза националних мањина РС путем културног стваралаштва националних мањина	10.000,00
6.	Удружење Словенаца „Триглав”, Бањалука	Промоција словеначке културе	10.000,00
7.	Удружење Украјинаца „Златни клас”, Прњавор	Јубиларна годишњица – 110 година украјинске културе у „Малој Европи”	10.000,00
8.	Удружење жена Ромкиња „Боља будућност” – Тузла	Обиљежавање 5. новембра, Свјетског дана ромског језика	9.420,00
9.	Савез НВО Рома РС	Глас Рома	9.900,00
10.	Удружење „Ромска дјевојка – Романи ћеј” – Прњавор	Очување ромске културе и традиције путем промоције и обиљежавања најважнијих ромских празника у БиХ	9.995,00
11.	Удружење националних мањина – Зеница	Издавање периодичног часописа „Нова ромска генерација”	9.995,00
12.	Удружење грађана македонског поријекла „Илинден”, Тузла	Дани македонске културе у Тузли	9.850,00
13.	УГИП „Рино Зандонаи”, Тузла	Књига „Италијани тузланске регије”	9.950,00
14.	Удружење „Браћа Роми”, Сарајево	Обиљежавање најважнијих ромских празника	4.300,00
15.	Удружење Рома „Еуро Ром”, Тузла	Едукацијом и обиљежавањем значајних датума за Роме у борби против дискриминације	5.365,00
16.	Центар за подршку Рома „Ромален”, Какањ	Промоција и очување културе, језика и националног идентитета ромске популације путем упитника и едукација, те издавање и дистрибуција брошура, штампаних материјала за чланове ромске заједнице у Какњу и ширу друштвену јавност	5.365,00
17.	Удружење „Кали Сара – РИЦ”, Сарајево	Подизање нивоа свијести о значају борбе против дискриминације ромске дјеце у процесу образовања	5.365,00
18.	Удружење Рома „Јачање – Зуралипе”, Витез	Стручно усавршавање Рома за израду бакрореза у општини Витез	5.365,00
УКУПНО:			150.000,00

За 2020. годину

Ред. број	Назив подносиоца пријаве	Назив пројекта	Додијељена средства у КМ
1.	Савез националних мањина Републике Српске (СНМРС)	Очување и промоција културног стваралаштва и наслијеђа националних мањина	25.000,00
2.	Савез националних мањина Кантона Сарајево	„АКТИВНО! Пројекат побољшања интегрисаности, афирмација и видљивост националних мањина у Кантону Сарајево и ФБиХ”	22.850,00
3.	Савез националних мањина Брчко дистрикта БиХ	Фестивал националних мањина	14.840,00
4.	Савез удружења НВО Рома РС	Ромски билтен „Романо лулиђи”	4.467,75
5.	Савез националних мањина општине Прњавор – СНОП	Фестивал националних мањина општине Прњавор „Мала Европа”	5.000,00
6.	Савез Рома Средњобосанског кантона	СТОП дискриминацији Рома Средњобосанског кантона	5.000,00
7.	Удружење националних мањина – Зеница	Први зенички ромски фестивал музике, сликарства, народне ношње и обичаја	5.000,00
8.	Удружење грађана „Ромски информативни центар”, Градишка	Обиљежавање значајних датума за ромску националну мањину	5.000,00
9.	Удружење „Клуб Младих Рома”, Кисељак – Тузла	Унапређење друштвеног и културног живота Рома и Ромкиња	5.000,00
10.	Удружење Рома „Белем, Белем”, Тузла	Смањење дискриминације према Ромима током пандемије COVID-19	5.000,00
11.	НВО „Ром”, Живинице	Афирмација Рома у Живиницама	5.000,00
12.	Удружење Пољака и пријатеља „Болеславице”, Прњавор	Промоција културе Пољака у Прњавору	5.000,00
13.	Удружење Пољака, Бањалука	Промоција и очување културног идентитета пољске националне мањине – „Гумјера” и „Принцеца Бањалука”	4.900,00
14.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”, Бањалука	Видљивост словеначке националне мањине у времену пандемије	5.000,00
15.	Удружење грађана словеначког поријекла, Тузла	Дани словеначке културе у Тузли	5.000,00
16.	Удружење Црногораца и пријатеља Црне Горе „Ловћен”, Бањалука	„По-јави се”	2.942,25
17.	Удружење Украјинаца општине Градишка „Верховена”, Градишка	Украјинска народна пјесма као нематеријална баштина Босне и Херцеговине	5.000,00
			130.000,00

ПРИЛОГ 2. – Федерално министарство образовања и науке

2018. година**„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјеце ромске националности”**

Ред. бр.	Подносилац пријаве	Назив пројекта	Одобрени износ у КМ
1.	Основна школа „Кулин Бан”, Високо	„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјеце ромске националности”	6.000,00
2.	ЈУ Основна школа „15. април”, Добој – Какањ, Какањ	„Програм инклузије ромске дјеце у основно образовање на подручју ОШ „5. април”, Добој – Какањ	6.000,00
3.	ЈУ Основна школа „9. мај”, Пазарић, Хацићи	„Укључивање ромске дјеце у образовни систем” у ЈУ ОШ „9. мај”, Пазарић	5.980,00
4.	Невладина организација „Ром”, Живинице	„Ромски медијатор као кључ боље укључености ромских ученика у школу”	5.925,00
5.	Удружење грађана „Сретни Роми”, Тузла	„Ромски медијатор, кључни чинилац успјешног образовања дјеце ромске националности”	5.980,00
6.	Удружење Рома „Јачање Зуралипе”, Витез	„Образовање ромске дјеце – пут ка бољој будућности”	5.937,00
7.	ЈУ Основна школа „Грбавица II”, Сарајево	„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјеце ромске националности”	6.000,00 Правдано 5.142,30 Поврат 857,70
8.	ЈУ Основна школа „Хасан Кикић”, Сарајево	„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјеце ромске националности”	6.000,00
9.	Основна школа „Бијело Поље”, Потоци, Мостар	„Помоћ у образовању и редовном похађању наставе ученика ромске националности”	5.950,00
10.	ЈУ Основна школа „Алекса Шантић”, Сарајево	„Подршка образовању Рома путем ангажовања ромског медијатора/асистента – Образовањем до интеграције”	6.000,00
УКУПНО:			59.772,00

2019. година**„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјецe ромске националности”**

Ред. бр.	Подносилац пријаве	Назив пројекта	Одобрени износ у КМ
1.	Невладина организација „Ром”, Живинице	„Ромски медијатор као кључ боље укључености ромских ученика у школи”	5.925,00
2.	ЈУ Основна школа „Муса Ћазим Ћатић”, Високо	„Програм инклузије ромске дјецe у основно образовање на подручју општине Високо”	5.940,00
3	ЈУ „Друга основна школа”, Илиџа/Храсница	„Образовањем градимо будућност за Роме”	6.000,00
4.	Основна школа „Сафвет-бег Башагић”, Високо	„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјецe ромске националности”	7.000,00
5.	Омладински женски рукометни клуб „Искра”, Столац	„Унапређење основног образовања ромске дјецe и дјецe социјално угрожених породица путем асистенције у наставном процесу те спортских активности”	6.000,00
6.	Удружење за заштиту културно-историјског наслеђа и едукацију младих „АРХИУМ”, Илијаш	„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјецe ромске националности”	6.000,00
7.	ЈУ Основна школа „Хасан Кикић”, Градачац	„Подршка пројектима ангажовања ромског медијатора ради повећања опсега и редовног похађања основног образовања дјецe ромске националности”	5.813,00
УКУПНО:			42.678,00

Пројекат набавке бесплатних уџбеника социјално угроженим ученицима

Овај пројекат реализује се од 2018. године.

Година 2018, 5. разред, 560.000,00 КМ

Година 2019, 2. разред, 600.000,00 КМ

Бесплатни уџбеници дијеле се свим социјално угроженим категоријама, наравно, и ромској популацији, мада се Роми посебно не региструју као социјално угрожена категорија, па се не може тачно утврдити број ромске дјецe која су добила уџбенике. Сигурно је њихов опсег веома висок, јер често ромски ученици припадају социјално угроженим категоријама.

Трансфер за финансирање студентског стандарда

Подршка студентима Ромима 2018. године – 6 студената по 1.200,00 КМ = 7.200,00 КМ

Подршка студентима Ромима 2019. године – 10 студената по 1.300,00 КМ = 13.000,00 КМ

УКУПНО = 20.200,00 КМ

ПРИЛОГ 3. – Министарство просвјете и културе РС

2016. година

Редни број	Организација	Назив пројекта	Град/општина	Износ
1.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Афирмација културе словеначке националне мањине	Бањалука	4.000,00 КМ
2.	УГ Јеврејска општина – Бањалука	Свједоци страдања – Истина о Холокаусту	Бањалука	1.300,00 КМ
3.	Савез националних мањина Републике Српске	Тринаеста смотре културног стваралаштва националних мањина	Бањалука	3.600,00 КМ
4.	Савез националних мањина општине Прњавор	Седми фестивал националних мањина општине Прњавор	Прњавор	2.300,00 КМ
5.	Удружење Италијана „Штивор – Клуб Трентини”	Шеста међународна смотра фолклора – Шибовска 2016.	Прњавор	2.000,00 КМ
6.	Савез националних мањина Републике Српске	Билтен Удружења националних мањина Републике Српске	Бањалука	1.000,00 КМ
7.	Савез националних мањина Републике Српске	Седмо такмичење основних школа о познавању националних мањина	Бањалука	3.000,00 КМ
8.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Шеснаеста међународна смотра украјинског културно-умјетничког стваралаштва – „Червона Калина”, Дервента	Бањалука	1.200,00 КМ
9.	Удружење Италијана – Бањалука	Билтен „Stella d' Italia”	Бањалука	1.000,00 КМ
10.	Удружење Мађара Републике Српске	Издавање 10. броја „Уј Добоша”	Бањалука	300,00 КМ
11.	Удружење Чеха „Чешка беседа”	Монографија „Нова Вес”	Бањалука	1.200,00 КМ
12.	Ромски информативни центар	Ромски језик	Градишка	1.800,00 КМ
13.	Јеврејска општина у Добоју	Изложба „Јевреји Србије у Првом свјетском рату”	Добој	700,00 КМ
14.	Удружење Чеха „Чешка беседа”	Антологија изабраних пјесама чланова Удружења	Бањалука	700,00 КМ
15.	Удружење Италијана –	Упознајмо Италију	Бањалука	800,00 КМ

	Бањалука			
16.	Савез НВО Рома Републике Српске	Промоција Савеза	Градишка	1.000,00 КМ
17.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”	Црногорско културно вече	Требиње	1.000,00 КМ
18.	Удружење Италијана – Бањалука	Римске ископине	Бањалука	700,00 КМ
19.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Украјинско посјело БАЛ	Бањалука	1.200,00 КМ
20.	Удружење Мађара Републике Српске	Студијско путовање у Војводину	Бањалука	500,00 КМ
21.	Удружење Пољака	Моја пољска поезија 2016.	Бањалука	700,00 КМ
				30.000,00 КМ

2017. година

Редни број	Организација	Назив пројекта	Град/општина	Износ
1.	Удружење Пољака	Моја пољска поезија 2017.	Бањалука	1.600,00 КМ
2.	Удружење Словенаца „Триглав”	Словенци и словеначка култура у слици и ријечи	Бањалука	2.500,00 КМ
3.	Удружење Словенаца „Триглав”	Пјесма и игра нас повезују	Бањалука	2.000,00 КМ
4.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Упознајмо се	Бањалука	4.000,00 КМ
5.	Савез НВО Рома Републике Српске	Обиљежавање 8. априла – Међународни дан Рома	Градишка	1.600,00 КМ
6.	Ромски информативни центар	Ромски буквар	Градишка	2.000,00 КМ
7.	Удружење Чеха Бањалука	Књижевни сусрети чешких и српских писаца „Јан Скацел”	Бањалука	2.700,00 КМ
8.	Јеврејска општина	Синагоге у Војводини	Добој	800,00 КМ
9.	Удружење Италијана	Упознајмо Италију	Бањалука	300,00 КМ
10.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Украјинско посјело БАЛ	Бањалука	1.000,00 КМ
11.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Међународна смотра фолклора „Червона Калина”, Деветина	Бањалука	1.900,00 КМ
12.	Удружење Италијана	Билтен „Stella d' Italia”	Бањалука	1.000,00 КМ

13.	Удружење Црногораца и пријатеља Црне горе „Ловћен”	Школа гуслања	Бањалука	2.000,00 КМ
14.	Савез националних мањина РС	Билтен Удружења националних мањина РС – треће издање	Бањалука	2.000,00 КМ
15.	Савез националних мањина РС	Четрнаеста смотре културног стваралаштва националних мањина	Требиње	5.500,00 КМ
16.	Савез националних мањина РС	Осмо регионално такмичење основних школа о познавању националних мањина Римске ископине	Бањалука	1.900,00 КМ
17.	Удружење Италијана „Штивор – Клуб Трентини”	Промоција италијанске културе	Бањалука	2.200,00 КМ
18.	Савез националних мањина општине Прњавор	Осми фестивал националних мањина општине Прњавор „Мала Европа” (у пројектном обрасцу пише Седми фестивал) Студијско путовање у Војводину	Прњавор	3.000,00 КМ
19.	Удружење Мађара Републике Српске	Двојезичко књижевно вече са мађарским писцем из Војводине	Бањалука	200,00 КМ
20.	Удружење Мађара Републике Српске	Издање 11. броја „Уј добоша”, двојезички часопис	Бањалука	350,00 КМ
21.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”	Црногорски дани културе – афирмација младих стваралаца	Требиње	1.000,00 КМ
				39.550,00

2018. година

Редни број	Назив подносиоца	Назив пројекта	Град/општина	Предложени износ
1.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Унапређење културне сарадње и размјене Удружења „Триглав”	Бањалука	2.400,00 КМ

2.	Савез националних мањина Републике Српске	Петнаеста смотре културног стваралаштва националних мањина	Бањалука	3.500,00 КМ
3.	Савез националних мањина Републике Српске	Петнаест година Савеза националних мањина	Бањалука	3.200,00 КМ
4.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Чувајмо словеначки језик као дио нашег идентитета	Бањалука	2.200,00 КМ
5.	Савез националних мањина Републике Српске	Девето регионално такмичење основних школа о познавању националних мањина у БиХ	Бањалука	2.000,00 КМ
6.	Удружење Италијана – Бањалука	Упознајмо Италију – „Покрајина Умбрија”	Бањалука	500,00 КМ
7.	Јеврејска општина, Добој	Изложба „Јевреји у Бијељини – фрагменти из прошлости”	Добој	750,00 КМ
8.	Удружење Италијана – Бањалука	Билтен „Stella d' Italia”	Бањалука	800,00 КМ
9.	Удружење Италијана – Бањалука	Концерт хора „Coro I BRUSCHI”	Бањалука	2.200,00 КМ
10.	Савез националних мањина Републике Српске	Билтен Удружења националних мањина Републике Српске – Ријеч националних мањина	Бањалука	1.950,00 КМ
11.	Удружење Пољака, Бањалука	Књижевни дани „Моја пољска поезија 2018”	Бањалука	1.200,00 КМ
12.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	У знаку 20 година рада Удружења	Бањалука	2.100,00 КМ
13.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Осамнаеста међународна смотра украјинског културно-умјетничког стваралаштва „Червона Калина”, Деветина	Бањалука	1.200,00 КМ
14.	Удружење Мађара Републике Српске	Издање 12. броја „Уј добоша”, двојезичког часописа мађарске националне	Бањалука	500,00 КМ

		мађине		
15.	Удружење Чеха „Чешка беседа”, Бањалука	Фестивал чешке поезије „Дани Јана Скацела”	Бањалука	2.000,00 КМ
16.	Удружење Италијана Штивор – Клуб Трентини	Промоција италијанске културе	Штивор/ Шибовска	2.100,00 КМ
17.	Савез националних мањина општине Прњавор	Девети фестивал националних мањина општине Прњавор „Мала Европа 2018”	Прњавор	1.800,00 КМ
18.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”	Црногорска културна стваралаштва – „Његошеве вечери поезије”	Требиње	1.000,00 КМ
19.	Савез националних мањина регије Добој	Изложба „Богатство различитости”	Добој	1.200,00 КМ
20.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Украјинско посјело БАЛ	Бањалука	1.000,00 КМ
21.	Удружење Словака Семберије „Јурај Јаношиќ”	Годишње освешћење словачке евангелистичке цркве у Бијељини	Бијељина	1.000,00 КМ
22.	Ромски информативни центар, Градишка	Ромски језик	Градишка	2.200,00 КМ
23.	Савез НВО Рома Републике Српске	Обиљежавање 8. априла – Међународног дана Рома	Градишка	1.500,00 КМ
24.	КДМ „Вардар”	Школа сликања на стаклу	Бањалука	900,00 КМ
25.	КДМ „Вардар”	Школа графике	Бањалука	800,00 КМ
				40.000,00 КМ

2019. година

Редни број	Назив подносиоца	Назив пројекта	Град/општина	Предложени износ
1.	Савез националних мањина Републике Српске	Шеснаеста смотра културног стваралаштва националних мањина	Бањалука	4.500,00 КМ

2.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Растемо заједно на путу ријечи, слике и игре	Бањалука	3.400,00 КМ
3.	Савез националних мањина Републике Српске	Прво републичко такмичење основних школа о познавању националних мањина у БиХ	Бањалука	2.900,00 КМ
4.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Имамо двије домовине	Бањалука	3.250,00 КМ
5.	Савез националних мањина Републике Српске	Билтен Савеза националних мањина – Ријеч националних мањина	Бањалука	3.100,00 КМ
6.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Деветнаеста међународна смотра украјинског културно-умјетничког стваралаштва „Червона калена”, Деветина	Бањалука	1.000,00 КМ
7.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Културно наслијеђе кроз књижевност и умјетност	Бањалука	1.800,00 КМ
8.	Удружење Пољака града Бањалуке	Моја пољска поезија	Бањалука	1.500,00 КМ
9.	Удружење Италијана – Клуб Трентини, Шибовска	Промоција италијанске културе	Прњавор	1.700,00 КМ
10.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”	Црногорска ноћ	Требиње	1.500,00 КМ
11.	Удружење Пољака града Бањалуке	Подршка дјеловању пољске националне мањине у Републици Српској	Бањалука	1.500,00 КМ
12.	Савез националних мањина општине Прњавор	Десети фестивал националних мањина општине Прњавор „Мала Европа”	Прњавор	2.500,00 КМ
13.	Савез националних мањина општине Прњавор	Десет година Савеза националних мањина општине Прњавор	Прњавор	1.300,00 КМ
14.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Украјинско посјело – БАЛ	Бањалука	1.000,00 КМ
15.	Савез националних мањина	Седми сајам	Добој	1.200,00 КМ

	регије Добој	националних мањина		
16.	Удружење Чеха „Чешка беседа”, Бањалука	Трећи међународни фестивал чешке поезије „Дани Јана Скацела”	Бањалука	1.800,00 КМ
17.	Удружење жена Ромкиња „Романо Тернипе”	Сачувајмо историју, традицију и културу од заборава	Градишка	1.000,00 КМ
18.	Удружење Италијана – Клуб Трентини, Шибовска	Билтен „Stella d' Italia”	Прњавор	1.100,00 КМ
19.	Културно друштво Македонаца „Вардар”	Кореографија за КДМ „Вардар”	Бањалука	750,00 КМ
20.	Ромски информативни центар, Градишка	Ромски језик – 5. новембар – Дан ромског језика	Градишка	750,00 КМ
21.	Културно-просвјетно удружење Украјинаца „Тарас Шевченко”	Едукативно-ликовна радионица – креативно лјето са украјинским мотивима	Бањалука	800,00 КМ
22.	Удружење Црногораца у Херцеговини „Вук Мићуновић”	Промоција црногорског културног стваралаштва	Требиње	1.000,00 КМ
23.	Удружење Словака Семберије	Јубилеј поводом 10 година од освешћења новоизграђене словачке евангелистичке цркве	Бијељина	650,00 КМ
				40.000,00

2020. година

Редни број	Назив подносиоца	Назив пројекта	Град/општина	Предложени износ
1.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Традиција и култура словеначке националне мањине	Бањалука	3.500,00 КМ
2.	Удружење Словенаца Републике Српске „Триглав”	Очување културне разноликости путем повезивања националних мањина	Бањалука	3.000,00 КМ

3.	Удружење Пољака – Бањалука	Прича о принцези Бањалуци из источних крајева	Бањалука	2.000,00 КМ
4.	Удружење Италијана – Бањалука	Први фестивал италијанске културе „Insieme” 2020 – Бањалука	Бањалука	4.000,00 КМ
5.	Удружење Чеха „Чешка беседа”	Превод изабраних пјесама чешког пјесника Јарослава Сејферта и покретање пјесничке едиције „Јан Скацел”	Бањалука	2.000,00 КМ
6.	Удружење Пољака и пријатеља „Болеславице”	Школа пољског језика	Прњавор	2.400,00 КМ
7.	Савез националних мањина Републике Српске	Билтен Савеза националних мањина	Бањалука	3.300,00 КМ
8.	Удружење Италијана – Бањалука	Билтен „Stella d' Italia”	Бањалука	1.100,00 КМ
9.	Савез националних мањина општине Прњавор	Билтен Савеза националних мањина општине Прњавор	Прњавор	1.500,00 КМ
10.	Удружење Италијана „Штивор – Клуб Трентини”	Билтен Удружења Италијана „Штивор”	Прњавор	1.000,00 КМ
11.	Културно друштво Македонаца „Вардар”	Македонска национална кухиња	Бањалука	1.000,00 КМ
12.	Савез националних мањина Републике Српске	Прекогранична сарадња Савеза националних мањина са сродним удружењима у Италији, Хрватској, Мађарској и Србији	Бањалука	1.200,00 КМ
13.	Културно друштво Македонаца „Вардар”	Изложба ликовног стваралаштва националних мањина, Бањалука	Бањалука	2.000,00 КМ
14.	Савез националних мањина Републике Српске	Јачање капацитета удружења националних мањина – Писање пројектних приједлога	Бањалука	1.000,00 КМ
15.	Удружење Мађара Републике Српске „Magyar szo”	Повезивање удружења Мађара РС-а са удружењима Мађара Федерације БиХ – „ХУМ” и обиљежавање	Бањалука	1.000,00 КМ

		националног празника Мађарске		
16.	Ромски информативни центар	Ромски језик	Градишка	1.000,00 КМ
17.	Удружење жена Ромкиња „Романо Тернипе”	Сачувајмо историју, традицију и културу од заборава	Градишка	1.000,00 КМ
УКУПНО:				32.000,00 КМ